

Sisäministeriö
Inrikesministeriet

Sisäinen turvallisuus | Sisäministeriön julkaisuja 2019:14

Jihadistinen liikehdintä Suomessa

Leena Malkki ja Juha Saarinen

Sisäministeriön julkaisuja 2019:14

Jihadistinen liikehdintä Suomessa

Leena Malkki ja Juha Saarinen

Sisäministeriö Helsinki 2019

Sisäministeriö

ISBN PDF: 978-952-324-254-8

Helsinki 2019

Kuvailulehti

Julkaisija	Sisäministeriö	4.4.2019	
Tekijät	Leena Malkki ja Juha Saarinen		
Julkaisun nimi	Jihadistinen liikehdintä Suomessa		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Sisäministeriön julkaisuja 2019:14		
Diaari/hankenumero	SMDno-2018-46	Teema	Sisäinen turvallisuus
ISBN PDF	978-952-324-254-8	ISSN PDF	2490-077X
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-254-8		
Sivumäärä	123	Kieli	suomi
Asiasanat	ääriliikkeet, radikalisoituminen, aseelliset konfliktit, terrorismi		
Tiivistelmä	<p>Tämän tutkimuksen tavoitteena on muodostaa yleiskuva jihadistisesta liikehdinnästä Suomessa 2010-luvun aikana. Tutkimus perustuu avoimesti saatavilla olevaan aineistoon, jota on täydennetty haastatteluilla. Jihadistinen aktivismi on Suomessa edelleen moniin muihin Länsi-Euroopan maihin verrattuna vähäistä, mutta siinä mukana olleiden määrä on kasvanut merkittävästi 2010-luvulla. Suurin yksittäinen liikehdinnän kehittymiseen vaikuttanut tekijä on ollut Syyrian ja Irakin konflikti, joka on uusien aktivistien mobilisoinnin lisäksi toiminut hajanaista miljöötä yhdistävänä tekijänä.</p> <p>Jihadistinen toiminta Suomessa on tästä huolimatta edelleen enimmäkseen hajanaista ja epäorganisointunutta. Suurin osa aktivismista on varsin pienimuotoista ja väkivallatonta tukitoimintaa. Merkittävin muutos toimintamuodoissa on konfliktialueelle matkustamisen huomattava yleistyminen. Ainoa Suomessa tapahtunut jihadistinen isku on Turun puukkoisku elokuussa 2017 eikä julkisesti ole tiedossa vakavasti otettavia iskuryityksiä tai iskusuunnitelmia.</p> <p>Aktiivisin Syyrian ja Irakiin konfliktiin kytkeytynyt kasvuvaihe näyttää alkuvuodesta 2019 olevan hiipumassa. Konfliktin yhteydessä nähty aktivismi on kuitenkin jättänyt pysyvät jälkensä jihadistisen toiminnan kenttään Suomessa.</p> <p>Tutkimus on tehty samanaikaisesti <i>Jihadistinen verkkoviestintä ja Suomi</i> -tutkimuksen kanssa.</p>		
Kustantaja	Sisäministeriö		
Julkaisun myynti/jakaja	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Inrikesministeriet	4.4.2019	
Författare	Leena Malkki och Juha Saarinen		
Publikationens titel	Jihadistiska rörelser i Finland		
Publikationsseriens namn och nummer	Inrikesministeriets publikationer 2019:14		
Diarie-/projektnummer	SMDno-2018-46	Tema	Inre säkerhet
ISBN PDF	978-952-324-254-8	ISSN PDF	2490-077X
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-254-8		
Sidantal	123	Språk	finska
Nyckelord	extremiströrelser, radikalisering, beväpnade konflikter, terrorism		
Referat	<p>Målet med denna undersökning är att skapa en allmän bild av jihadistiska rörelser i Finland under 2010-talet. Undersökningen baserar sig på öppet tillgängligt material som har kompletterats med intervjuer. I Finland sker jihadistisk aktivism fortfarande i liten utsträckning jämfört med många andra länder i Västeuropa, men antalet personer som deltagit i den har ökat betydligt på 2010-talet. Den största enskilda faktor som påverkat utvecklingen av rörelserna har varit konflikten i Syrien och Irak, som förutom att mobilisera nya aktivister också har varit en förenande faktor för den splittrade miljön.</p> <p>Trots det är den jihadistiska verksamheten i Finland fortfarande i huvudsak splittrad och oorganiserad. Största delen av aktivismen är småskalig och icke-våldsam stödverksamhet. Den största ändringen i verksamhetsformerna är att det har blivit betydligt vanligare att resa till konfliktområdet. Den enda jihadistiska attacken i Finland har varit knivattacken i Åbo i augusti 2017, och i offentligheten finns det inte information om några seriösa försök till eller planer på attacker.</p> <p>Det mest aktiva skedet för utvidgning i samband med konflikten i Syrien och Irak ser ut att mattas av i början av 2019. Den aktivism som vi har sett i samband med konflikten har dock bestående satt sin prägel på den jihadistiska verksamheten i Finland.</p> <p>Undersökningen har gjorts samtidigt med undersökningen <i>Jihadistisk webbkommunikation och Finland</i>.</p>		
Förläggare	Inrikesministeriet		
Beställningar/distribution	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Description sheet

Published by	Ministry of the Interior	4 April 2019	
Authors	Leena Malkki and Juha Saarinen		
Title of publication	Jihadism in Finland		
Series and publication number	Publications of the Ministry of the Interior 2019:14		
Register number	SMDno-2018-46	Subject	Internal security
ISBN PDF	978-952-324-254-8	ISSN PDF	2490-077X
Website address URN	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-254-8		
Pages	123	Language	Finnish
Keywords	extremist movements, radicalisation, armed conflicts, terrorism		
<p>Abstract</p> <p>The aim of this study is to provide a broad overview of Jihadism in Finland in the 2010s. The study is based on open source data that has been supplemented with interviews. Jihadist activism in Finland remains relatively low-scale when compared to other western European countries, but the number of individuals involved has grown significantly during the 2010s. The most important factor contributing to this has been the conflict in Syria and Iraq, which, in addition to mobilising new activists, has had a uniting effect on an otherwise fragmented milieu.</p> <p>Despite this, the Finnish Jihadist milieu is still mostly fragmented and unorganised. Activism consists mainly of small-scale, non-violent support activities. The most significant development has been the notable increase in travel to conflict zones abroad. The only Jihadist attack is the knife attack in Turku in August 2017, and there are no publicly known serious plots.</p> <p>As of early 2019, the most active growth phase connected to the conflict in Syria and Iraq seems to be losing its momentum. The activism that emerged in connection with the conflict has, however, had an indelible impact on the Jihadist milieu in Finland.</p> <p>The study was carried out together with the <i>Jihadist online communication and Finland</i> study.</p>			
Publisher	Ministry of the Interior		
Publication sales/ Distributed by	Online version: julkaisut.valtionevosto.fi Publication sales: julkaisutilaukset.valtionevosto.fi		

Sisältö

Tiivistelmä	11
1 Johdanto	13
1.1 Tutkimuksen kohde ja tavoitteet.....	14
1.2 Aihepiiriä koskeva aiempi tutkimus	17
1.3 Aineistot ja menetelmät.....	19
1.4 Tutkimuksen haasteet ja rajoitteet.....	21
1.5 Tutkimuseettiset näkökohdat.....	24
2 Jihadismin suhde islamismiin ja salafismiin	27
2.1 Islamismi	27
2.2 Radikaali-islamismi	30
2.3 Salafismi.....	31
2.4 Jihadismi	33
3 Jihadistinen liikehdintä globaalina ja eurooppalaisena ilmiönä	36
3.1 Vallankumouksellinen islamismi.....	36
3.2 Afganistanin konflikti ja klassinen jihadismi	38
3.3 Al-Qaida ja globaali jihadismi	42
3.4 Isisin globaali sektaarinen jihadismi	46
3.5 Jihadismi Euroopassa 1990-luvulta nykyyhetkeen	53
3.5.1 Jihadismin saapuminen Eurooppaan	53
3.5.2 Jihadismin kehityksen pitkä vuosikymmen: Afganistanin sodasta Syyriaan	56
3.5.3 Syyrian ja Irakin konflikti, Isis ja heijastevaikutukset Euroopassa	59

4	Jihadistinen liikehdintä ja Suomi	63
4.1	Taustaa: Jihadistinen liikehdintä Suomessa 2000-luvulla	63
4.1.1	Ansar al-Islam ja Rawti Shax.....	65
4.1.2	Al-Shabaabin tukitoiminta.....	69
4.1.3	Kytökset al-Qaidan tukiverkostoihin.....	73
4.1.4	Kiinnostus ilmiötä kohtaan käännyttäisyhteisöissä.....	75
4.2	Jihadistisen liikehdinnän kehittyminen 2010-luvulla	77
4.2.1	Jihadistiseen liikehdintään osallistuvien määrä	78
4.2.2	Jihadistisessa toiminnassa mukana olevat.....	81
4.2.3	Järjestäytyminen ja kytkökset ulkomaille.....	83
4.3	Jihadistinen aktivismi Suomessa.....	87
4.3.1	Väkivallaton tukitoiminta.....	87
4.3.1.1	Radikalisointi, rekrytointi ja fasilitointi.....	87
4.3.1.2	Jihadistisen aineiston luominen, kääntäminen ja levitys.....	90
4.3.1.3	Varainkeruu.....	91
4.3.1.4	Yllytys ja uhkailu	92
4.3.2	Väkivaltainen aktivismi	93
4.3.2.1	Vierastaistelijailmiö, Isis sekä Syyrian ja Irakin konflikti	93
4.3.2.2	Iskut länsimaissa ja koulutusleireille matkustaminen.....	103
5	Johtopäätökset: Suomen tilanteen kehittyminen ja jihadismin tulevaisuuden trendit.....	106
5.1	Tutkimuksen keskeiset tulokset.....	106
5.2	Suomen tilanne suhteessa jihadistisen aktivismin kehittymiseen Euroopassa	109
5.3	Suomen tilanteen kehittymistä selittäviä tekijöitä	111
5.4	Jihadismin tulevaisuudennäkymiä Euroopassa ja Suomessa.....	115
5.5	Jatkotutkimustarpeet	119
	Liitteet.....	121

LUKIJALLE

Jihadistiseen liikehdintään kohdistuva huomio on kasvanut huomattavasti Suomessa varsinkin Syyrian ja Irakin konfliktin sekä siihen liittyneen vierastaistelijaliikkuvuuden myötä. Aiheesta käytyä julkista keskustelua ja politiikkatoimien suunnittelua on ollut omiaan vaikeuttamaan tutkitun tiedon puute. Tämän raportin tarkoituksena on tarjota ensimmäinen katsaus siihen, millaista jihadistista liikehdintää Suomessa on ollut 2010-luvun aikana.

Raportti on sisäministeriön tilaama, ja se on laadittu erityisesti väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisytyötä tukemaan. Toivomme sen löytävän lukijansa myös ilmiöstä kiinnostuneen laajemman yleisön parissa.

Raportti on tehty samanaikaisesti ja samassa tutkimusryhmässä kuin *Jihadistinen verkkoviestintä ja Suomi* -raportti, joka täydentää kuvaa jihadistisesta liikehdinnästä tarkastelemalla jihadististen ryhmien ja niiden kannattajien tuottamaan verkkoaineistoa ja sen liitoksia Suomeen.

Raportin kirjoittajat haluavat lämpimästi kiittää kaikkia tutkimukseen haastateltuja henkilöitä ja sen tekemisessä eri tavoin auttaneille. Esitämme kiitokset Tarja Mankkisen (sisäministeriö) johtamalle ohjausryhmälle, jonka kommentteista oli suuresti apua tutkimuksen eri vaiheissa. Ohjausryhmään kuuluivat Marko Juntunen (Helsingin yliopisto) Timo Kilpeläinen (poliisihallitus), Marja Tiilikainen (Siirtolaisuusinstituutti) ja Oussama Yousfi (Radinet).

Kiitokset myös tutkimusavustajillemme Fairuz Muthanalle, Taru Tervahaudalle ja Lauri von Pfalerille sekä raporttiluonnoksia eri vaiheissa kommentoineille lukuisille kollegoillemme.

Leena Malkki ja Juha Saarinen
Helsingin yliopisto, Eurooppa-tutkimuksen keskus
Maaliskuu 2019

Tiivistelmä

Tämän tutkimuksen tavoitteena on muodostaa yleiskuva jihadistisesta liikehdinnästä ja sen kehittymisestä Suomessa 2010-luvun aikana. Koska kyseessä on voimakkaasti kansainvälinen ilmiö ja Suomi on tämän liikehdinnän periferiaa, tämän raportin alkuluvuissa käsitellään jihadistisen toiminnan historiallista kehittymistä ja ilmenemismuotoja laajemmin Euroopassa ja globaalisti. Tutkimus perustuu avoimesti saatavilla olevaan aineistoon, jota on täydennetty haastatteluilla.

Vaikka jihadistinen liikehdintä on Suomessa edelleen moniin muihin Länsi-Euroopan maihin verrattuna vähäistä, siinä mukana olleiden määrä on kasvanut merkittävästi 2010-luvulla. Suurin yksittäinen ilmiön kehittymiseen vaikuttanut tekijä on ollut Syyrian ja Irakin konflikti. Konflikti on mobilisoinut laajemman liikkuvuuden Suomesta konfliktialueelle kuin mikään aiempi konflikti, jossa jihadistinen ryhmä on ollut osapuolena. Siinä missä merkittävä osa jihadistisesta aktivismista Suomessa on aiemmin hajaanut eri konfliktieihin ja kysymyksiin, Syyrian ja Irakin konflikti sekä Isisin kalifaattiprojekti ovat muodostuneet eri taustoista tulevia kannattajia ja aktivisteja yhdistäväksi polttopisteeksi.

Turvapaikanhakijoiden saapuminen Suomeen vuosina 2015–2016 on epäilemättä lisännyt sellaisten henkilöiden määrää, joilla on yhteyksiä jihadistiseen toimintaan. Miten ja missä määrin tämä on vaikuttanut Suomen tilanteeseen, on vaikea arvioida tarkemmin julkisten lähteiden pohjalta. Sama vaikutus on saattanut olla naisten kasvaneella mielenkiinnolla liikehdintää ja siihen osallistumista kohtaan.

Jihadistinen toiminta Suomessa on edelleen valtaosaltaan varsin pienimuotoista ja väkivallatonta värväyksen ja rahoittamisen kaltaista tukitoimintaa. Merkittävin muutos toimintamuodoissa on konfliktialueelle matkustamisen huomattava yleistyminen. Ainoa Suomessa tapahtunut jihadistinen isku on Turun puukotusisku elokuussa 2017. Iskun tekijällä tietävästi ollut juurikaan yhteyksiä jihadistisesta toiminnasta kiinnostuneiden verkostoihin Suomessa. Julkisesti ei ole tiedossa vakavasti otettavia iskuyrityksiä tai iskusuunnitelmia. Tiedossa on useita tapauksia, joissa iskuilla on uhkailtu verkossa, mutta nämä ovat osoittautuneet perättömiksi.

Vaikka viime vuosina on nähty aiempaa laajempaa verkostoitumista jihadistisesta ajattelusta ja toiminnasta kiinnostuneiden keskuudessa Suomessa, jihadistinen toiminta on Suomessa edelleen enimmäkseen hajanaista eikä kovin organisoitunutta. Suomesta puuttuvat edelleen jihadistista aktivismia julkisesti kannattavat järjestöt. Maassa vaikuttaa myös olevan vähän toimintaa organisoimaan ja innostamaan halukkaita ja siihen kykeneviä avainaktivisteja. Samalla on tosin syytä muistaa, että osa tällaisista henkilöistä on hyvin turvallisuustietoisia ja pyrkii toimimaan salassa.

Siinä missä valtaosa jihadistisessa toiminnassa mukana olevista on edelleen miehiä, naisten lisääntyneestä kiinnostuksesta ja osallistumisesta jihadistiseen liikehdintään on viitteitä myös Suomessa. Selvimmin tämä on havaittavissa Syyriaan ja Irakiin lähteneiden kohdalla.

Suomen asema suhteessa kansainväliseen jihadistiseen liikehdintään on muuttunut myös sosiaalisen median tarjoamien mahdollisuuksien myötä. Jihadistisen aineiston hankkiminen on entistä helpompaa samoin kuin henkilökohtaisten siteiden solmiminen yli maantieteellisen etäisyyden. Jihadistisen viestinnän siirryttyä suljetuille kanaville tämä on vaikeutunut, mutta on edelleen mahdollista.

Jihadistiseen liikehdintään päädytään kuitenkin edelleen mukaan todennäköisimmin fyysisten sosiaalisten kontaktien (kuten ystävien ja sukulaisten) kautta. Mahdollisesti merkittävä muutos aiempaan on se, että Suomessa asuvien ja asuneiden yhteydet konfliktialueilla toimiviin jihadistisiin ryhmiin ovat vahvistuneet. Tämä saattaa jatkossa helpottaa ja kiihdyttää muualla käynnissä oleviin konflikteihin liittyvää tukitoimintaa Suomessa.

Aktiivisin Syyrian ja Irakiin konfliktiin kytkeytynyt kasvuvaihe näyttää alkuvuodesta 2019 olevan hidastumassa. Konfliktin yhteydessä nähty liikehdinnän kehittyminen on kuitenkin jättänyt pysyvät jälkensä jihadistisen toiminnan kenttään Suomessa. Vastavaa voimakkaan aktivoitumisen kautta ei ole välittömässä näköpiirissä.

Lisäksi on syytä pitää mielessä, että jihadistista liikehdintää koskeva tietämys on edelleen monilta osin puutteellista. Aiheesta on avoimien lähteiden pohjalta hyvin vähän tietoa ja tämän ensimmäisen jihadistista liikehdintää kokonaisuutena tarkastelleen tutkimuksen jälkeen jää vielä paljon tarpeita jatkotutkimukselle. Tiedon vajavaisuus ei koske pelkästään julkista tietoa. Tässä vaiheessa viranomaisillakaan on tuskin kattavaa käsitystä Syyriaan ja Irakiin suuntautuneen liikkuvuuden kaikista ulottuvuuksista. Tuoreita tapahtumia koskeva tieto tulee täydentymään vielä vuosia eteenpäin.

1 Johdanto

Suomessa on totuttu viime vuosikymmeninä ajattelemaan, että poliittinen ja uskonnollinen ääriliikehdintä on maassa marginaalinen ilmiö. Myös jihadistisen liikehdinnän ajateltiin pitkään olevan Suomelle etäinen asia. Vuonna 2004 valmistuneessa Toby Archerin laatimassa *Kansainvälinen terrorismi ja Suomi* -raportissa jihadistisen terrorismin uhka Suomessa arvioitiin vähäiseksi. Suojelupoliisin arviot olivat samansuuntaisia. Kun Suomen terrorismin vastaista toimintaa alettiin vuoden 2001 jälkeen kehittää, se tapahtui etupäässä terrorismin torjunnan kansainvälisten sopimusten asettamien velvoitteiden täyttämiseksi.¹

Jihadistiseen liikehdintään kohdistunut huomio on kuitenkin kasvanut merkittävästi viime vuosien aikana. Tähän on vaikuttanut erityisesti se, että myös Suomesta on lähdetty Syyrian ja Irakin konfliktialueelle osallistumaan jihadististen ryhmien, etenkin Isisin, toimintaan. Vierastaistelijat nousivat huomion kohteeksi erityisesti kesällä 2014, kun Suomesta Syyriaan matkustanut mies esiintyi Isisin videolla. Huomiota ja huolia on kasvattanut myös laaja uutisointi viime vuosina Euroopassa tapahtuneista Isisiin kytkeytyneistä iskuista, Suomea koskevien uhka-arvioiden muuttuminen sekä Suomessa käynnissä olleet epäiltyjä terrorismirikoksia koskeneet oikeudenkäynnit.

Kiinnostuksen heräämisestä ja laajasta uutisoinnista huolimatta jihadistisen liikehdinnän luonnetta, muotoja sekä taustoja on käsitelty varsin pintapuolisesti suomenkielisessä keskustelussa. Myös aihetta käsittelevää suomenkielistä kirjallisuutta on edelleen vähän. Tämän tutkimuksen tarkoitus on osaltaan paikata tätä aukkoa. Tämä raportti on kirjoitettu johdannoksi jihadismiin ilmiönä niille yhteiskunnallisista ilmiöistä kiinnostuneille, jotka eivät ole juurikaan perehtyneet sitä koskevaan tutkimuskirjallisuuteen.

Raportin tavoitteena on antaa yleiskuva siitä, miten jihadistinen liikehdintä on ilmentynyt ja kehittynyt Suomessa, erityisesti 2010-luvun aikana. Koska kyseessä on voimakkaasti kansainvälinen ilmiö ja Suomi on tämän liikehdinnän syrjäseutua, raportissa käsitellään jihadistisen toiminnan kehittymistä ja muotoja laajemmin Euroopassa ja globaalisti. Raportti on tehty sisäministeriön tilauksesta tukemaan erityisesti väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisytyötä, mutta sen toivotaan palvelevan myös laajemmin ilmeistä tarvetta ja kiinnostusta perehtyä ilmiöön niin sen kanssa työnsä puolesta tekemisissä olevien kuin laajemman yleisönkin keskuudessa. Tämän vuoksi raportissa

¹ Leena Malkki, "International pressure to perform: Counterterrorism policy development in Finland", *Studies in Conflict and Terrorism* 39, nro 4 (2016).

on pyritty parhaan mukaan välttämään monimutkaisten akateemisten ilmaisujen käyttöä sekä arabiankielisiä termejä. Monissa kohdin niitä on pyritty korvaamaan suomen-tamalla englanninkielisten käännöksiä, jotka on lisätty sulkeisiin perään.²

Raportti on tehty samanaikaisesti ja samassa tutkimusryhmässä kuin *Jihadistinen verkkoviestintä ja Suomi* -raportti, joka täydentää kuvaa jihadistisesta liikehdinnästä tarkastelemalla jihadististen ryhmien ja niiden kannattajien tuottamaan verkkoaineis-toa ja sen liitoksia Suomeen.

1.1 Tutkimuksen kohde ja tavoitteet

Jihadistisella liikehdinnällä viitataan ilmiöön, johon nivoutuvat esimerkiksi useat Euroopassa viime vuosina tehdyt väkivaltaiset iskut, kuten iskut Charlie Hebdon toimittukseen ja Bataclan-konserttisaliin Pariisissa (2015), Brysselin lentokentälle ja metrooton (2016) sekä Berliinin joulumarkkinoille (2016). Myös Turun keskustassa elokuussa 2017 tapahtuneet puukotukset ovat osa tätä samaa ilmiötä. Jihadistinen liikehdintä on myös pääsyy sille, miksi väkivaltaisen radikalisoitumisen ennaltaehkäisemiseen kiinnitetään nykyisin niin paljon huomiota.

Jihadistisella liikehdinnällä viitataan al-Qaidan ja Isisin³ kaltaisten ryhmien toimintaan. Jihadismissa tavoitellaan nykyisen yhteiskunta- ja maailmanjärjestyksen kumoamista ja islamiin perustuvan yhteiskunnan luomista. Väkivallan oikeutus ja näkemys siitä, millainen islamiin perustuvan yhteiskunnan pitäisi olla ja miten se pitäisi perustaa,

² Arabiankieliset nimet ja termit on tässä raportissa kirjoitettu suomalaisessa uutisoinnissa vakiintunutta kirjoitusasua käyttäen. Niistä termeistä, joista ei ole vielä vakiintunut käytäntöä suomenkielisessä julkisessa keskustelussa, käytetään englanninkielisessä tutkimuskirjallisuudessa vakiintunutta kirjoitusasua. Mikäli kyse on esim. järjestön, median tai henkilön itsestään käyttämästä nimestä (esim. vierastaistelijoiden taistelijanimistä), käytetään sitä kirjoitusasua, jota kyseinen taho on itse käyttänyt.

³ Isisillä (tunnetaan myös Isilinä ja Daeshina) on historiansa aikana ollut useita eri nimiä. Huolimatta siitä, että ryhmä muutti nimensä Isisistä Islamilaiseksi valtioksi kesällä 2014, tässä raportissa ryhmään viitataan pelkästään Isis-nimellä, koska kyseinen nimitys on vakiintunut julkisessa keskustelussa. Ryhmän muut historiansa aikana käyttämät nimet tai niille tutkimuskirjallisuudessa vakiintuneet versiot ja käännökset ovat Monoteismi ja Jihad (Monotheism and Jihad) vuosina 1999–2004, Irakin al-Qaida (Al-Qaeda in Iraq) vuosina 2004–2006, Uskonsotureiden neuvosto (Mujahideen Shura Council) vuonna 2006, Irakin islamilainen valtio (Islamic State of Iraq) vuosina 2006–2013, Irakin ja suur-Syyrian Islamilainen valtio (Islamic State of Iraq and as-Sham) vuosina 2013–2014, sekä Islamilainen valtio kesästä 2014 alkaen. Tässä mainitut suomenkieliset käännökset ovat alunperin seuraavasta raportista: "Irakin kriisi - syyt ja seuraukset", FMECG-Taustaraportti (2014), <https://www.ulkopolitist.fi/wp-content/uploads/2014/09/1e65a-fmecg20-20irakin20kriisi.pdf>.

pohjautuu salafistiseen uskontulkintaan islamista. Jihadismia ja salafismia käsitellään tarkemmin seuraavassa luvussa.

Tutkimuksessa keskitytään analysoimaan jihadistisessa viitekehyksessä harjoitettua aktivismia. Tämä pitää sisällään monentyyppisiä toiminnan muotoja. Eniten huomiota ovat saaneet osaksi väkivaltainen aktivismi, mikä tarkoittaa esimerkiksi konfliktialueelle vierastaistelijaksi lähtemistä tai konfliktialueiden ulkopuolella tapahtuvien terroristiskujen suunnittelua tai toteuttamista. Jihadistiseen aktivismiin liittyy kuitenkin myös runsaasti väkivallatonta tukitoimintaa kuten uusien kannattajien houkuttelua, aktivistien tai taistelujoiden rekrytointia ja varainkeräystä.

Tutkimus käsittelee sitä, miten tämä kansainvälinen ilmiö koskettaa Suomea. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkimuksessa selvitetään sitä, millaisia jihadistisia toimijoita Suomessa toimii tai on toiminut, minkälaisia aktivismin muotoja Suomessa on nähtävissä ja Suomeen kohdistuu sekä millaisia yhteyksiä ulkomaille Suomessa toimivilla tai toimineilla verkostoilla on ollut. Huomio keskittyy tilaajan toiveiden mukaisesti pääasiassa 2010-luvun kehityskulkuihin, joita taustoitetaan katsauksella tätä edeltävään aikaan. Tarkemmin ottaen tavoitteena on vastata seuraaviin kysymyksiin:

- Millaista jihadistista aktivismia Suomessa on ollut 2010-luvun aikana?
- Miten jihadistisen liikehdinnän kehittyminen Suomessa suhteutuu sen kehittämiseen muualla Länsi-Euroopassa?
- Mikä selittää jihadistisen liikehdinnän kehittymistä Suomessa? Minkä Suomeen liittyvien ja laajemmin Eurooppaan vaikuttavien yhteiskunnallisten kehityskulkujen voi nähdä myötävaikuttaneen jihadistisen ympäristön muutoksiin?

Olemme päätyneet käyttämään tutkittavasta ilmiöstä termiä *jihadismi*. Ilmiölle ei ole yhtä vakiintunutta nimitystä ja siitä on käytetty myös esimerkiksi termejä radikaali-islamismi, ääri-islam ja väkivaltainen islamismi. Myös sisäministeriön ja suojelupoliisin asiakirjoissa on käytetty vaihdellen eri käsitteitä. Akateemisessa tutkimuksessa termi (salafi-)jihadismi on vakiintunut käyttöön laajasti, erityisesti englanninkielisessä tutkimuksessa, vaikka tutkijatkin käyttävät ilmiöstä vaihdellen eri termejä.

Käytettyjen termien kirjavuus heijastaa sitä, että mikään termeistä ei ole kaikkien hyväksymä. Erimielisyydet liittyvät olennaisesti kiistelyyn siitä, mistä liikehdintä johtuu ja mihin se liittyy. Tutkimusta varten Suomen muslimiyhteisöjen edustajien kanssa tehdyissä haastatteluissakin nousi toistuvasti esille huoli siitä, millainen yhteys väkivaltaisen toiminnan ja islamin välille rakentuu käytettyjen käsitteiden kautta.

Islam- ja jihad-sanan sisältävien käsitteiden käyttämisestä on kritisoitu erityisesti islamilaisien uskonyhteisöjen suunnalta toistuvasti siksi, että ne yhdistävät väkivaltaisen toiminnan islamiin uskontona ja etenkin jihadin uskonoppiin sekä antavat harhaanjohtavan kuvan siitä, että jihadistisen liikehdinnän suosimat tulkinnat islamin keskeisistä uskonopeista olisivat laajemmin ominaisia islamin uskolle. Jihadismi-termin käyttämisestä on vastustettu tämän lisäksi sen vuoksi, että se on tässä käsiteltävien liikkeiden itse itsestään käyttämä termi. Sen käyttämisen on nähty epäsuorasti vahvistavan ajatusta siitä, että liikkeillä ja sen uskonnollisilla ajattelijoilla olisi erityistä asiantuntemusta ja auktoriteettia jihadia koskevien tulkintojen tekemiseen.

Radikaali-islamismien tai jihadismin sijasta liikehdinnän yhteydessä on ehdotettu käytettäväksi kharijiitti-termiä (kirjaimellisesti ”ne jotka lähtivät”). Termillä on juurensa islamin ensimmäisen vuosisadan ajan valtataisteluissa ja opillisissa riidoissa. Näiden kiistojen myötä irronnutta liikettä kutsuttiin tällä nimellä. Kharijiiteille on katsottu ominaiseksi jyrkkä suhtautuminen niihin, jotka eivät hyväksy heidän uskontulkintojaan sekä kalifaatin vallan vastustaminen. Termiä on kuitenkin haastavaa käyttää silloin, kun tarkoituksena on yksinomaan kuvata tai analyttisesti tarkastella jihadismia ilmiönä, koska sitä on käytetty nimenomaisesti kommunikoitaessa ilmiöön kohdistuvaa halveksuntaa ja tuomitsemista.⁴

Tässä tutkimuksessa on päädytty käyttämään termiä jihadismi pääosin siitä syystä, että se on termivaihtoehtoista täsmällisin. Radikaali-islamismi on tässä yhteydessä liian laaja ilmaisu, koska se viittaa tutkimuksen kohdetta laajempaan ja monimuotoisempaan ilmiöön.

Onkin syytä korostaa, että tässä raportissa käsiteltävä liikehdintä ja monet siihen sisältyvät tulkinnat islamista ja sen keskeisistä uskonopeista, erityisesti jihadin uskonopista, ovat islamin laajempiin suuntauksiin verrattuna monilta osin poikkeavia, vaikka ne pohjautuvatkin historiallisiin traditioihin. Jihadististen liikkeiden toiminnan tavoitteet ja oikeutus nojaavat vahvasti heidän tulkintaansa islamin pyhistä teksteistä, mutta nämä tulkinnat ovat suurimmilta osin jääneet vaille laajempaa hyväksyntää, etenkin islamin uskonoppineiden keskuudessa.

⁴ Shiraz Maher, *Salafi-Jihadism: A History of an Idea* (London: Hurst, 2016), 77–78. Ks. myös Nelly Lahoud, *The Jihadis' Path to Self-Destruction* (London: Hurst, 2010).

1.2 Aihepiiriä koskeva aiempi tutkimus

Jihadistisesta liikehdinnästä on tehty viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana paljon tutkimusta. Tutkimuksessa on selvitetty esimerkiksi ilmiöön kytkeytyvän ideologian ja yhteiskunnallisen liikehdinnän kehittymistä, sen syitä, eri aseellisten ryhmien, verkostojen ja organisaatioiden toimintatapoja ja sisäistä järjestäytymistä, sekä keinoja toimia näitä vastaan.⁵ Merkittävä osa tutkimuksesta on kohdistunut Euroopan ulkopuolisiin alueisiin, mikä onkin loogista, sillä Eurooppa on pitkään ollut tällaisen toiminnan sivunäyttämö.

Jihadismin historiaa Euroopassa käsittelevistä tutkimuksista laajin lienee Petter Nesserin kirja *Islamist Terrorism in Europe: A History* (2015, päivitetty versio 2018), jossa käydään läpi jihadististen verkostojen kehittymistä 1990-luvun alusta 2010-luvulle. Piisimpään jihadistista toimintaa Euroopassa on tutkittu Isossa-Britanniassa, Belgiassa ja Ranskassa, jotka ovat olleet perinteisesti tällaisen toiminnan keskuksia.⁶

Vaikka jihadistista liikehdintää Euroopassa on tutkittu aktiivisesti 2000-luvun puolivälistä alkaen, Eurooppaa koskevan tutkimuksen määrä on alkanut kasvaa merkittävästi

⁵ Lukusuosituksina jihadismista ja sen kehittymisestä yleisemmin voi mainita seuraavat teokset: David Cook, *Understanding Jihad* (Berkeley: University of California Press, 2005); Gilles Kepel & Jean-Pierre Milelli (toim.), *Al-Qaeda in its Own Words* (London: The Belknap Press of Harvard University Press, 2008); Assaf Moghadam, *The Globalization of Martyrdom: Al Qaeda, Salafi Jihad, and the Diffusion of Suicide Attacks* (Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2008); Lahoud, *The Jihadis' to Self-destruction*; Thomas Hegghammer, *Jihad in Saudi Arabia: Violence and Pan-Islamism since 1979* (New York: Cambridge University Press, 2010); Assaf Moghaddam & Brian Fishman (toim.), *Fault Lines in Global Jihad: Organization, strategic, and ideological fissures* (London: Routledge, 2011); Bruce Hoffman & Fernando Reinares (toim.), *The Evolution of The Global Terrorist Threat: From 9/11 to Osama bin Laden's Death* (New York: Columbia University Press, 2014); Mustafa Hamid & Leah Farrall, *The Arabs at War in Afghanistan* (London: Hurst, 2015); Maher, *Salafi-Jihadism*; Brian Fishman, *The Master Plan: ISIS, Al-Qaeda, and the Jihadi Strategy for Final Victory* (New Haven: Yale University Press, 2016); Barak Mendelsohn, *Jihadism Constrained: The Limits of Transnational Jihadism and What it Means for Counterterrorism* (Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2019).

⁶ Lukusuosituksina jihadismista ja sen kehittymisestä Euroopassa voidaan mainita esimerkiksi Quintan Wiktorowicz, *Radical Islam Rising: Muslim Extremism in the West* (Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2005); Peter R. Neumann, *Joining al-Qaeda* (Adelphi Series 399, London: Routledge, 2009); Frazer Egerton, *Jihad in the West: The Rise of Militant Salafism* (Cambridge: Cambridge University Press, 2011); Rik Coolsaet, *Jihadi Terrorism and the Radicalisation Challenge: European and American Experiences* (London: Routledge, 2011); Daniela Pisoiu, *Islamist Radicalisation in Europe: An Occupational Change Process* (London: Routledge, 2012); Angel Rabasa & Cheryl Benard, *Eurojihad: Patterns of Islamist Radicalization and Terrorism in Europe* (Cambridge: Cambridge University Press, 2014); Petter Nesser, *Islamist Terrorism in Europe: A History* (London: Hurst, 2015, päivitetty versio 2018); Sam Mullins, *'Home-Grown' Jihad: Understanding Islamist Terrorism in the US and UK* (London: Imperial College Press, 2016); Peter R. Neumann, *Radicalized: New Jihadists and the Threat to the West* (London: I.B. Tauris, 2016); Olivier Roy, *Jihad and Death: The Global Appeal of the Islamist State* (London: Hurst, 2017); Gilles Kepel, *Terror in France: The Rise of Jihad in the West* (Princeton: Princeton University Press, 2017); David Thomson, *The Returned: They Left to Wage Jihad, Now They're Back* (Cambridge: Polity Press, 2018).

vasta Madridin (2004) ja Lontoon (2005) iskujen seurauksena. Tutkimuksen määrä lisääntyi tästä vielä selvästi Syyriaan ja Irakiin suuntautuneen matkustuksen alettua. 2010-luvulla tutkimus on laajentunut käsittelemään myös niitä maita, joita on pidetty jihadistisen liikehdinnän kannalta marginaalisempina. Viime vuosina tutkimus on keskittynyt voimakkaasti nimenomaan ns. vierastaistelijailmiöön ja erityisesti siihen, miksi tuhannet musliminuoret ovat kääntäneet selkänsä niille länsimaisille ja liberaaleille yhteiskunnille, joissa he ovat kasvaneet ja lähteneet konfliktialueelle rakentamaan uskontoon pohjautuvaa konservatiivista yhteiskuntaa huolimatta merkittävästä vapaudenmenetyksen, loukkaantumisen tai jopa kuoleman riskistä.⁷ Sen sijaan tutkimus, jossa selvitettäisiin Euroopassa olevia jihadistisia ympäristöjä ja verkostoja sekä niiden viimeaikaista kehittymistä, ei ole ollut mitenkään erityisen runsasta.⁸

Jihadistista liikehdintää Suomen viitekehysessä käsittelevä tutkimus on ollut tähän asti lähes olematonta. Tämä johtunee osittain siitä, että poliittisen ja uskonnollisen väkivallan tutkimus on ylipäänsä ollut vähäistä Suomessa. Tutkimusaihe ei ole lukeutunut minkään tutkimuslaitoksen painopistealueisiin eikä aiheeseen ole ollut mahdollista erikoistua yliopisto-opinnoissa. Käsitykset ilmiön heijastumisesta Suomessa ovat toistaiseksi varsin voimakkaasti viranomaistiedon ja erityisesti suojelupoliisin usein niukkojen kommenttien varassa. Tätä kuvaa ovat täydentäneet (ja joiltakin osin haastaneetkin) mediajutut, joita erityisesti Yle ja Helsingin Sanomat ovat tehneet. Aiheeseen kohdistunut tutkiva journalismi on ollut kuitenkin sekin kansainvälisesti katsoen verrattain vähäistä.

⁷ Vierastaistelijailmiötä ja mobilisaatiota Euroopasta ja alueen maista Syyriaan ja Irakiin on tarkasteltu mainitsemisen arvoisesti muun muassa seuraavissa artikkeleissa: Jakob Sheikh, "I Just Said it. The State: Examining the Motivations for Danish Foreign Fighting in Syria", *Perspectives on Terrorism* 10, nro 6 (2016); Edwin Bakker & Roel de Bont, "Belgian and Dutch Jihadist Foreign Fighters (2012–2015): Characteristics, Motivations, and Roles in the War in Syria and Iraq", *Small Wars & Insurgencies* 27, nro 5 (2016); Sean Reynolds & Mohammed Hafez, "Social Network Analysis of German Foreign Fighters in Syria and Iraq", *Terrorism and Political Violence* (2017); Lorne Dawson & Amarnath Amarasingam, "Talking to Foreign Fighters: Insights into the Motivations for Hijrah to Syria and Iraq", *Studies in Conflict & Terrorism* 40, nro 3 (2017); Amir Rostami ym., "The Swedish Mujahideen: An Exploratory Study of 41 Swedish Foreign Fighters Deceased in Syria and Iraq", *Studies in Conflict and Terrorism* (2018).

⁸ Eurooppaan sijoittuvaa toimintaa on käsitelty jonkin verran Syyrian konfliktia edeltävinä sekä konfliktin alkuvuosina joidenkin Länsi-Euroopan maiden, erityisesti Ison-Britannian ja Saksan osalta. Ks. esimerkiksi Guido Steinberg, *German Jihad: On the Internationalisation of Islamist Terrorism* (New York: Columbia University Press, 2013); Raffaello Pantucci, *We Love Death as You Love Life: Britain's Suburban Terrorists* (London: Hurst, 2015); Nesser, *Islamist Terrorism in Europe*; Mullins, *Home-Grown Jihad*. Norjan tapauksessa ks. Brynjar Lia & Petter Nesser, "Jihadism in Norway: a Typology of Militant Networks in a peripheral European Country", *Perspectives on Terrorism* 10, nro 6 (2016). Tanskan tapauksessa Ann-Sophie Hemmingsen, "Plebeian Jihadism in Denmark: An Individualisation and Popularization Predating the Growth of the Islamic State", *Perspectives on Terrorism* 10, nro 6 (2016).

Lähimmäksi tämän tutkimuksen aihepiiriä tulevat yllämainittu Toby Archerin laatima *Kansainvälinen terrorismi ja Suomi* -raportti vuodelta 2004 ja vuonna 2016 valmistunut SYPONUR-tutkimus⁹, joka käsitteli Syyriaan ja Irakiin suuntautuvaa matkustamista Suomessa. Tämän lisäksi on Kristiina Koivusen kirjoittama tietokirja *Suomen nuoret jihadistit – ja miten radikalisoituminen torjutaan*¹⁰, joskin varsin pieni osa kirjasta käsittelee kirjan nimestä huolimatta Suomen tilannetta. Aihetta käsitellään myös joissakin artikkeleissa, yleensä tosin varsin yleisellä tasolla.¹¹ Lisäksi jihadistista toimintaa, sen ehkäisemistä ja siihen liittyvää media uutisointia sivutaan eri näkökulmista joissakin opinnäytetöissä.¹²

1.3 Aineistot ja menetelmät

Poliittisten ja uskonnollisten väkivaltaisten kampanjoiden ja niiden tukemisen tutkiminen on monin tavoin haastavaa, ja haastavaa on ollut myös tämän tutkimuksen tekeminen.

Suurin ja hankalimmin ratkaistava haaste on aineiston vaikea saatavuus. Jihadistiselle liikehdinnälle Euroopassa on ominaista, että yksityiskohdista on perillä verrattain suppea joukko ihmisiä ja kynnys kertoa asioista ulkopuoliselle on usein korkea. Aineistotilannetta voi helpottaa se, jos käytössä on tiedustelu- ja turvallisuusviranomaisien luottamuksellisia asiakirjoja. Akateemisen tutkimuksen kannalta nämäkään eivät

⁹ Marko Juntunen, Karin Creutz-Sundblom & Juha Saarinen, Suomesta Syyrian ja Irakin konfliktikentälle suuntautuva liikkuvuus. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 43/2016, https://tietokaytoon.fi/documents/10616/2009122/43_Suomesta+Syyrian+ja+Irakin+konfliktikent%C3%A4lle+suuntautuva+liikkuvuus.pdf/c3211f98-4522-49728867-8ece7664d9ec?version=1.0.

¹⁰ Kristiina Koivunen, *Suomen nuoret jihadistit - ja miten radikalisoituminen torjutaan* (Helsinki: Into Kustannus 2016).

¹¹ Esim. Anssi Kullberg, "Radikalismi Suomen muslimiyhteisöissä: ulkomaisten konfliktien ja kansainvälisen islamin vaikutus", teoksessa Anssi Kullberg (toim.), *Suomi, terrorismi, Supo: Koira joka ei haukkunut* (Helsinki: WSOY, 2011); Juha Saarinen, "Vierastaistelijailmiö islamilaisessa maailmassa Afganistanista Syyriaan", teoksessa Antti Paronen & Olli Teirilä (toim.), *Vihatkoon kunhan pelkäävät: Näkökulmia terrorismiin ilmiönä*. Strategian laitos, julkaisusarja 2, nro 51 (Helsinki: Maanpuolustuskoulu, 2014); Juha Saarinen, "The Finnish Foreign Fighter Contingent in Syria", *CTC Sentinel* 7, nro 3 (2014); Juha Saarinen, "Finland Raises Terror Alert as Jihadist Scene Grows More Complex", *Jamestown Foundation Terrorism Monitor* 14, nro 7 (2016).

¹² Esim. Daniel Sallamaa, *The human bombs next door: Finnish media portrayals of home-grown terrorism's causal dynamics 2005–2011*. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto (2014); Miia Kauppila, *Väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäiseminen Suomessa*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto (2016); Ann-Sofie Nyström, *Till Syrien och tillbaka. En kvalitativ studie om unga vuxnas resor till Syrien, deras livssituationer, behov och möten med myndigheter efter hemkomsten*. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto (2017); Sara Kupsala, "Toiset kutsuu sitä uhratumiseksi": *Narratiivinen tapaustutkimus radikalisoitumiseksi kutsutun prosessin yksilöllisistä merkityksistä*. Pro gradu -tutkielma, Lapin yliopisto (2018).

ole ongelmattomia lähteitä muun muassa siksi, että asiakirjoista käy harvoin ilmi, mihin tiedot perustuvat.

Tämä tutkimus perustuu lähes kokonaan ns. avoimiin lähteisiin eli siinä ei ole käytetty luottamuksellisiksi määritettyjä viranomaisasiakirjoja. Aineiston saatavuushaasteet on pyritty ratkaisemaan hyödyntämällä useita eri aineistotyyppisiä rinnakkain (eli siis käytämällä aineistotriangulaatiota). Aineiston hankinta on tehty osittain tämän ja *Jihadistinen verkkoviestintä ja Suomi* -tutkimuksen yhteistyönä. Keskeisimmät käytetyt aineistot ovat:

- Internetin ja sosiaalisen median aineisto – erityisenä huomion kohteena suomeksi tuotettu materiaali ja Suomessa oleskelevien tai suomalaisiin verkostoihin liittyvien henkilöiden tuottama aineisto.
- Aiheeseen liittyvät saatavilla olevat asiakirjat, ml. oikeudenkäynteihin ja rikostutkintoihin liittyvät aineistot.
- Haastattelut ilmiön kanssa eri tavoin tekemisissä olleiden toimijoiden kanssa – ml. muslimiyhteisöjen edustajat, toimittajat, väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisytyössä mukana olleet toimijat, turvallisuusviranomaiset sekä jihadistiseen toimintaan osallistuneiden lähipiiriin kuuluvat. Tutkimusta varten tehtiin noin neljäkymmentä haastattelua. Näistä noin puolet oli muslimiyhteisöjen edustajien kanssa. Haastateltavaksi tavoiteltiin henkilöitä, joilla tutkimusryhmän käsityksen mukaan oli työnsä, muiden aktiviteettiensa tai sosiaalisten suhteiden kautta tämän tutkimuksen kannalta olennaista tietoa. Haastateltavien joukkoa täydennettiin aiemmilta haastateltavilta saatujen vinkkien perusteella. Haastatteluja olisi ollut tilaisuus tehdä enemmän kuin tämän hankkeen resurssien puitteissa oli mahdollista. Haastattelujen tavoitteena oli täydentää kirjallisen aineiston tietoja.
- Aiempi kirjallisuus ja media-aineisto – aihetta Suomen näkökulmasta käsittelevä ja taustoittava tutkimuskirjallisuus, raportit sekä jihadistista toimintaa ja Suomea koskeva uutisointi kansallisessa ja kansainvälisessä mediassa.
- Kansainvälisten kytkösten ja kontekstin osalta lisäksi eurooppalaisia jihadistisia verkostoja ja niiden globaaleja kytköksiä koskeva tutkimus ja aihetta tutkineiden alan johtavien kansainvälisten tutkijoiden haastattelut. Tutkimusta varten on oltu yhteydessä laajasti jihadistista toimintaa Euroopassa seuraaviin tutkijoihin.

Tutkimusryhmällä on sille poliisihallituksen myöntämän tutkimusluvan myötä ollut pääsy haastattelujen kautta jonkin verran avoimia lähteitä laajemmin poliisin hallussa olevaan viranomaistietoon. Tutkimuslupa ei ole sisältänyt pääsyä suojelupoliisin tietoihin.

Näitä eri aineistoja käyttäen tutkimusryhmä on pyrkinyt hahmottamaan mahdollisimman tarkasti sitä, millaisia jihadistisia toimijoita ja verkostoja Suomessa on ollut sekä näiden verkostojen suhdetta muihin ilmiön kannalta oleellisiin toimijoihin. Eri lähteistä kerätyn aineiston luotettavuutta on arvioitu akateemisen tutkimuksen käytäntöjen mukaisesti sisäisen ja ulkoisen lähdekritiikin periaatteita hyödyntäen sekä eri aineistoja keskenään verraten. Huomioita on jäsennetty laajemmaksi kokonaisuudeksi käyttäen apuna akateemisessa tutkimuksessa kehitettyjä malleja ja teorioita jihadistisesta toiminnasta Euroopassa.

1.4 Tutkimuksen haasteet ja rajoitteet

Vaikka tutkimuksessa on käytetty useita eri aineistoja sekä panostettu uuden tiedon tuottamiseen esimerkiksi haastattelujen kautta, siihen sisältyy myös merkittäviä rajoitteita. Suurin osa näistä rajoitteista ei koske pelkästään tätä tutkimusta, vaan kaikkea aihepiiriä koskevaa tutkimusta. Osa näistä liittyy tutkittavan ilmiön luonteeseen ja osa taas sitä koskevan tutkimuksen ja viranomaisraportoinnin tilaan nimenomaan Suomessa.

Tätä tutkimusta on lähdetty tekemään tilanteesta, jossa jihadistista liikehdintää Suomessa koskeva julkinen tieto on ollut hyvin vähäistä. Koska tutkimusta ei juuri ole, suurin osa julkisesta tiedosta on peräisin viranomaislähteistä tai medialähteistä. Myös näiden lähteiden sisältämä tieto on hyvin rajallista.

Tämä ei sinänsä ole erityisen ainutlaatuinen lähtökohta silloin, kun tutkitaan edelleen toimivia tai hiljan lopettaneita poliittisia liikkeitä, varsinkin jos niissä mukana olevat ovat pyrkineet toimimaan salassa. Poliittisen väkivallan tutkimuksen alalla on hyvin tiedossa, että kuva tapahtuneesta täydentyy usein vielä vuosikymmeniä jälkikäteen. Esimerkiksi Syyriaan ja Irakiin suuntautunutta vierastaistelijailmiötä koskeva tietämys on yleisesti, eikä vain Suomen kohdalla, edelleen kaikin puolin hyvin puutteellista.

Suomen kohdalla aihetta käsittelevät julkiset lähteet ovat kuitenkin tämän kaiken huomioon ottaen tavanomaista niukemmat. Viranomaislähteisiin perustuva julkinen tieto jihadistisesta liikehdinnästä on moneen muuhun Länsi-Euroopan maahan verrattuna suppeaa. Keskeinen syy tähän on se, että Suomessa on tähän mennessä ollut hyvin vähän syytteiden nostamiseen asti edenneitä terrorismirikoksiin liittyviä esitutkintoja,

joiden aineistot olisivat siis saatavilla. Vaikka esitutkinta-aineiston kaltaisissa lähteissä on omat haasteensa akateemisen tutkimuksen kannalta, juuri tämänkaltaisesta aineistosta on ollut merkittävä apu aihepiirin tutkijoille.

Tilannetta ei varsinaisesti helpota se, että viranomaisten tiedotuslinja terrorismiasi-oissa on ollut sekini niukka, vaikka se onkin kehittynyt entistä avoimemmaksi etenkin viimeisen viiden vuoden aikana.¹³ Asiasta on kommunikoinut ylivoimaisesti eniten suojelupoliisi. Suojelupoliisin antama tieto on kuitenkin edelleen paitsi verrattain vähäistä niin luonteeltaan usein yleistävää sekä monitulkintaista ja vaikeaselkoista jopa ilmiöön erikoistuneille tutkijoille. Aina ei ole helppo hahmottaa, mihin hyvin niukkasaisilla ja yleisluontoisilla kommentteilla viitataan. Tämä on valitettavaa muun muassa siksi, että lausuntojen ja raporttien pohjalta ei aina hahmotu, mihin esitetyt arviot ja väittämät pohjautuvat, ja näin ollen niitä on hyvin vaikea ulkopuolelta käsin sen paremmin vahvistaa kuin haastaa. Tämä asiantila on lisäksi johtanut toistuviin väärinymmärryksiin aihetta koskeneessa uutisoinnissa ja julkisessa keskustelussa.

Niin tutkimuksen kehittämisen kuin aiheesta käytävän julkisen keskustelun kannalta olisi suotavaa, että jihadistista liikehdintää koskevien arvioiden perusteita avattaisiin aiempaa selvemmin ja julkista raportointia laajennettaisiin entisestään. Terrorismin torjunnan käytännön tarpeet ja yksityisyyden suojan kaltaiset seikat asettavat tarpeellisia ja hyvin perusteltuja rajoituksia sille, millaista tietoa voidaan julkisesti jakaa. Nämä seikat eivät kuitenkaan lähtökohtaisesti poissulje nykyistä avoimempaa tiedotuslinjaa. Tähän viittaa se, että monet länsimaiset verrokkimaat ovat julkaisseet olennaisesti kattavampia ja yksityiskohtaisempia raportteja jihadistisesta liikehdinnästä maidensa alueella.

Myös jihadismia ja Suomea koskeva uutisointi on ollut pitkään vähäistä, joskin sitä on ollut huomattavasti entistä enemmän viimeisen viiden vuoden aikana. Uutisoinnissa on käsitelty esimerkiksi Syyriaan ja Irakiin lähteneiden taustoja selvästi viranomaislähteitä laajemmin. Samaan aikaan aiheeseen kohdistunut toimittajien oma tiedonhankinta on ollut varsin rajoittunutta. Aiheeseen syvemmin perehtyneet toimittajat ovat edelleen harvassa. Suuri osa jihadistista liikehdintää Suomessa koskevasta uutisoinnista on pohjautunut lähes yksinomaan viranomaistietoihin. Lisäksi tutkiva journalismi on painottunut ensisijaisesti sellaisiin henkilöihin ja tapauksiin, joista on ollut saatavilla viranomaistietoja, toisin sanoen esitutkinnan tai oikeudenkäyntien kohteena olleisiin henkilöihin.

Jihadistisen aktivismin käsittely ei ole ollut kokonaisuudessaan järin kattavaa. Suomesta Syyriaan ja Irakiin lähteneistä vierastaistelijoista vain pientä vähemmistöä on

¹³ Viranomaistiedon laajuutta on parantanut merkittävästi sisäministeriön väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsausten julkaiseminen. Ensimmäinen tilannekatsaus julkaistiin vuonna 2013.

käsitelty mediassa laajemmin. Väkivallattomaan tukitoimintaan osallistuneita henkilöitä ei puolestaan olla käsitelty juuri lainkaan al-Shabaabiin liittynyttä oikeudenkäyntiä ja Ansar al-Islamiin ja Rawti Shaxiin liittyvää toimintaa lukuun ottamatta.

Jihadistisesta liikehdinnästä Suomessa ei ole myöskään toistaiseksi ollut saatavilla mitään yhteenvetävää katsausta. Tämän tutkimuksen tekeminen on lähtenyt liikkeelle siitä, että aihetta koskevia tiedonsirpaleita on kasattu yhteen sekä arvioitu ja suhteutettu toisiinsa. Tätä kautta muodostuvaan kuvaan jääneitä aukkoja on pyritty täyttämään lisätutkimuksella. Aukkoja tietämyksessä on kuitenkin niin paljon, ettei niitä ole ollut mitenkään mahdollista paikata kattavasti tässä tutkimuksessa.

Oman ylimääräisen haasteensa on tuonut se, että jihadistisen liikehdinnän lisäksi tutkimustieto on hyvin vajavaista monesta ilmiön taustoittamisen kannalta olennaisesta kysymyksestä. Näistä ehkä merkittävimpiä ovat Suomessa asuvien muslimien poliittista ja uskonnollista aktiivisuutta koskevan tutkimuksen vähyyt sekä se, että salafismin ilmenemisestä Suomessa ei ole käytännössä lainkaan tutkimusta.

Tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä on siis väistämättä jäänyt valottamatta joitakin kulmia, jotka jäävät jatkotutkimusten kartoitettavaksi. Raportissa esitettävään analyysiin tulisi esimerkiksi suhtautua lähinnä alustavana ja karkeana arviona jihadistisen liikehdinnän kehitymisestä 2000-luvun Suomessa.

Minkälaisia puutteita tämänhetkisessä tietämyksessä sitten on? Ensinnäkin tiedämme paljon enemmän jihadistisesta liikehdinnästä 2010-luvulla kuin sitä edeltäneinä vuosikymmeninä. Lähestulkoon ainoa viranomaislähde jihadistisen liikehdintään 1990-luvulla ja 2000-luvun ensimmäisenä vuosikymmenenä on suojelupoliisin vuosikertomus, jota on julkaistu vuodesta 1994 lähtien. Vuosikertomuksissa on kuitenkin aivan viime vuosiin saakka tyydytty kuvailemaan terrorismin torjunnan osiossa lähes yksinomaan kansainvälisen toimintaympäristön muutosta ja terrorismin torjunnan kehittymistä. Suomen tilanteen käsittely rajautuu yleensä pariin hyvin yleisluonteiseen virkkeeseen.

Huomionarvoista on myös se, että terrorismin torjuntaan suunnatut resurssit olivat pitkään erittäin vaatimattomat ja ovat kasvaneet merkittävästi vasta viime vuosina. Näin ollen on hyvin mahdollista, että edes viranomaiset eivät ole olleet kaikilta osin perillä Suomen rajojen sisällä tapahtuneesta toiminnasta. Medialähteistä ei ole juuri täydentämään kuvaa. Omaan tiedonhankintaan perustuva journalismi on ollut aina vuoteen 2013 asti paria poikkeusta lukuun ottamatta lähes olematonta.¹⁴

¹⁴ Merkittävimmät poikkeukset ovat vuoden 2004 tienoilla tehty Ylen MOT-dokumentti Ansar al-Islamiin liittyvästä aktivismista Suomessa sekä Helsingin Sanomien jutut koskien Ruotsista Suomeen terrorismiepäilyjen vuoksi karkotettua miestä vuonna 2009. Näitä käsitellään alaluvussa 4.1.

Toinen epäsuhta koskee eri toimintamuotoja. Viranomaisraporteissa ja uutisartikkeleissa on keskitytty hyvin voimakkaasti väkivaltaiseen aktivismiin (iskujen suunnitteluun ja toteuttamiseen sekä vierastaistelijailmiöön), kun taas väkivallaton tukitoiminta on jäänyt paljon vähemmälle huomiolle. Näin on siitä huolimatta, että väkivallaton tukitoiminta on ainakin muissa maissa ollut huomattavasti yleisempää kuin iskujen suunnittelu tai taistelemaan lähteminen.

Kolmanneksi ei ole lainkaan selvää, onko mediahuomio suuntautunut jihadistisen liikehdinnän kannalta merkittävimpiin ilmiöihin ja henkilöihin. Huomio on kohdistunut ensi sijassa henkilöihin, joihin on kohdistettu tutkintoja tai jotka ovat esiintyneet esimerkiksi aseellisten jihadistiryhmien verkkoviestinnässä. Näin huomion keskipisteeseen on päätynyt mitä todennäköisimmin ilmiön kannalta myös vähemmän merkityksellisiä toimijoita, kun taas jotkin keskeisemmät verkostot ja henkilöt ovat jääneet vähemmälle huomiolle.

1.5 Tutkimuseettiset näkökohdat

Akateemisen tutkimuksen periaatteita noudattavaan tutkimukseen kuuluu tutkimuseettisten kysymysten huomioiminen. Tutkimus on toteutettu ihmistieteiden tutkimuseettisiä periaatteita noudattaen, ja siitä on pyydetty ennakoarviointi Helsingin yliopiston ihmistieteiden eettisen ennakoarvioinnin toimikunnalta. Käytettyjen menetelmien ja aineistojen osalta tutkimus on varsin tavanomainen sosiaalitieteellinen tutkimus, mutta tutkimuksen kohteena olevan ilmiön luonne on tuonut mukanaan tiettyjä erityistä pohdintaa vaativia näkökohtia.

Tämä koskee erityisesti haastattelujen tekemistä. Haastatteluja käytetään yleisesti tutkimusmenetelmänä sosiaalitieteissä ja aivan erityisesti tutkittaessa ilmiöitä, joita on vaikea tutkia (yksinomaan) kirjallisen aineiston pohjalta. Haastattelujen käyttöön tutkimuksessa on olemassa vakiintuneita hyviä käytäntöjä, joita tässä tutkimuksessa on noudatettu. Haastateltaville on kerrottu avoimesti tutkimuksen tavoitteista ja tarjottu mahdollisuus antaa haastattelu anonymisti eli niin, että heitä ei voi tunnistaa tutkimuksen pohjalta tehdyistä julkaisuista. Tutkimustarkoituksiin tehtävät haastattelut ovat niin ikään luottamuksellisia ja tutkijan vastuulla on huolehtia mahdollisimman hyvin haastateltavan yksityisyyden suojasta. Tämä on huomioitu muun muassa niin, että haastatteluaineistoa on säilytetty huolellisesti ja kenelläkään tutkimusryhmän ulkopuolelta ei ole ollut pääsyä siihen. Haastattelujen luottamuksellisuuden huolellinen takaa-minen on ollut tärkeää myös siksi, että tutkimuksen kohteena oleva ilmiö on monin tavoin arkaluonteinen.

Tutkimuseettisiin periaatteisiin kuuluu myös se, että ”(t)utkimusaineistoja ei saa käyttää ja luovuttaa muihin kuin tutkimustarkoituksiin”. Lisäksi ”(e)rityisen tuomittavaa on ilmaista tutkimusaineistojen sisältämistä tiedoista tai luovuttaa tietoja niin, että se voisi vaikuttaa yksittäisten tutkittavien arvioimiseen, kohteluun tai asemaan”. Tutkimuseettisissä periaatteissa todetaan myös, että ”tutkimusaineistojen yksittäisiä tutkittavia koskevia tietoja ei saa ilmaista sen enempää veroviranomaisille, sosiaaliviranomaisille kuin poliisillekaan”.¹⁵ Tutkimuksen tehtävänä on tuottaa tieteellistä tietoa yhteiskunnallisista ilmiöistä, ja tutkijan ensisijainen vastuu on haastateltavan yksityisyyden suojasta huolehtiminen. Poikkeuksen tästä muodostaa kaikkia kansalaisia koskeva velvollisuus ilmoittaa tekeillä olevasta törkeästä rikoksesta, joka voitaisiin vielä estää. Lisäksi voi olla joitain sellaisia lastensuojelulain määrittelemiä tilanteita, joissa salassapitovelvollisuus voi väistyä. Näitä periaatteita on noudatettu huolellisesti myös tässä tutkimuksessa.

Yksityisyyden suojaan ja sosiaaliseen stigmaan liittyvät kysymykset ovat vaikuttaneet siihen, miten tämä raportti on laadittu. Terrorismiin tavalla tai toisella yhdistettyihin henkilöihin ja heidän lähipiiriinsä kohdistuu usein voimakasta stigmatisointia. Tällä tavalla stigmatoiduksi tuleminen voi vaikuttaa merkittävästikin tunnistetuksi tulleen henkilön ja hänen lähipiirinsä elämään riippumatta siitä, perustuuko se tosiasioihin ja onko henkilö itse millään tavalla mukana jihadistisessa liikehdinnässä. Lisäksi on syytä painottaa, että kaikki tutkimuksen kohteena oleva toiminta ei ole laitonta siitäkään huolimatta, että useat järjestöt, joita Suomessa toimineet verkostot ja henkilöt ovat tukeneet, on määritelty terroristijärjestöiksi ja sen vuoksi laaja joukko niiden ympärillä tapahtuvaa toimintaa on kriminalisoitu (esim. värväminen ja rahoittaminen).

Näiden seikkojen vuoksi raportissa pidättäydytään yksittäisten henkilöiden nimeämisestä tai muuten käsittelemästä heitä tavalla, joka tekee heistä tunnistettavia. Tämä koskee erityisesti sellaista tietoa, joka ei ole jo julkisesti raportoitua. Raportissa nimeetään ainoastaan sellaiset henkilöt, joiden osallisuus jihadistisessa toiminnassa on jo julkista ja vahvistettua tietoa tai jotka ovat esimerkiksi levittäneet tai tuottaneet avoimesti saatavilla olevaa jihadistista verkkoaineistoa omalla nimellään. Tämä on myös linjassa tutkimuksen tarkoituksen kanssa. Tutkimuksen tavoitteena ei ole ollut selvittää sitä, *ketkä* ovat mukana jihadistisessa liikehdinnässä vaan *minkälaista* liikehdintää Suomessa on havaittavissa. Tähän kysymykseen pystytään täysin tyydyttävästi vastaamaan ilman yksittäisten henkilöiden nimeämistä.

¹⁵ Tutkimuseettinen neuvottelukunta, Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi (2009, luettavissa osoitteessa <http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf>).

Yksittäisten henkilöiden seikkaperäisen käsittelyn välttämiseen on vaikuttanut myös se, ettemme olemme halunneet edesauttaa ilmiön henkilöitymistä yksittäisiin aktivisteihin sekä näiden aktivistien profiilin kohoamista jihadistisen liikehdinnän parissa tässä raportissa käsittelyn kautta.

2 Jihadismin suhde islamismiin ja salafismiin

Ennen huomion kääntämistä itse jihadistiseen liikehdintään on tarpeen täsmentää vielä seikkaperäisemmin, mitä jihadismilla tarkoitetaan tämän raportin yhteydessä ja miten se suhteutuu joihinkin niistä muista ilmiöistä ja käsitteistä, jotka nousevat usein esille ilmiöstä käytävässä kotimaisessa keskustelussa. Tätä keskustelua on ollut omiaan sekoittamaan se, että erityisesti jihadismista, salafismista ja laajemmin radikaali-islamista puhuttaessa näitä termejä määritellään harvoin, ja niiden suhteesta toisiinsa ei vaikuta olevan yleisesti kovin selvää käsitystä. Käytettyjen termien kirjavuus ja puutteellinen täsmentäminen lienee yhtä aikaa sekä osasy syy että oire näistä epäselvyyksistä.

2.1 Islamismi

Islamia on koko sen historian ajan tulkittu yleisesti niin, että se pitää sisällään myös yhteiskuntajärjestystä määrittävän sosiopoliittisen järjestelmän. Islam on ollut erottamaton osa islamilaisten yhteiskuntien hallintojärjestelmiä aina 1900-luvulle asti, joskin niiden rinnalla on aina vaikuttanut maallinen laki ja paikallinen kulttuuri. Vaikka islamisiin on tässä mielessä jo pitkään sisältynyt selkeä poliittinen ulottuvuus, se mistä puhutaan islamismina (sekä myös poliittisena islamina), on kuitenkin selvästi tuoreempi ilmiö.

Islamismi oli osaltaan vastaus islamin ja moderniteetin kohtaamiseen teknologisesti, tieteellisesti, taloudellisesti ja institutionaalisesti ylivoimaisten eurooppalaisten imperiumien ja taantuneiden muslimiyhteiskuntien välillä. Tämä eurooppalaisten valtojen vaikutusvallan lisääntymiseen muslimiyhteiskunnissa etenkin 1800-luvulta eteenpäin. Tämä epätasapaino johti pohdiskeluihin muslimi-intellektuellien piireissä muslimiyhteiskuntien taantumuksen ja kasvavan epätasapainon syistä ja etenkin siitä, onko perinteinen islamilainen sosiopoliittinen yhteiskuntajärjestelmä sittenkään välttämättä ylivoimainen.

Islamismi itsessään on 1900-luvulla syntynyt aate, mutta sen voi sijoittaa yhdeksi reaktioksi osana monia reaktioita niihin kulttuurisiin ja sosiaalisiin vaikutteisiin, joita eurooppalaiset imperiumit toivat mukanaan. Länsimaiden vaikutuksen voimistuminen synnytti erilaisia reaktioita eri islamilaisissa yhteiskunnissa. Joissain paikoissa se johti väkivaltaiseen protestointiin, toisaalla taas ulkopuolisista vaikutteista vapaaseen "puh-

taaseen islamiin” palaamista ajavien fundamentalististen (ja paikoitellen jopa messiaanisten) liikkeiden voimistumiseen.¹⁶ Muutamissa tapauksissa islamin puhtautta vaalivat fundamentalistiset liikkeet pyrkivät saavuttamaan tavoitteensa väkivalloin ja kohdistivat väkivaltansa harhaoppisiksi tai vääräuskoisiksi koettuihin muslimeihin.

Yksi esimerkki tällaisesta löytyy nykyisin wahhabismina tunnetun uskonsuuntauksen alkuvaiheista.¹⁷ Muhammad ibn Abd-al-Wahhabin ympärille muodostuneen seuraajien joukon pyrkimyksenä oli 1700-1800-lukujen taitteessa luoda uskonnollinen yhteiskunta Arabian niemimaalle (yhdessä Saudi-Arabian perustaneen ibn Saudin suvun kanssa) ja puhdistaa alue harhaoppisina pitämistään muslimeista ja islamin suuntauksista, erityisesti shiialaisista ja suufilaisista muslimeista sekä heidän pyhätöistään.¹⁸

Vaikka uskonpuhtautta väkivaltaisoin keinoin vaalineet liikkeet jäivät lähinnä poikkeustapauksiksi, siihen väkivallattomasti pyrkineet liikkeet yleistyivät erityisesti 1800-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. Suurin osa näistä liikkeistä ei kuitenkaan ollut suoranaisesti poliittisia tai vallankumouksellisia, vaan keskittyivät lähinnä opettamiseen ja lähetystyöhön omissa yhteisöissään. Tämä alkoi muuttua 1900-luvun alussa islamismin myötä.

Islamismin juuret ovat sidoksissa länsimaisten imperiumien poliittisen ja kulttuurillisen vaikutusvallan kasvuun muslimienemmistöisissä yhteiskunnissa ja historiallisten islamilaisten valtojen (erityisesti Osmanien valtakunnan) maailmanpoliittisen vaikutusvallan ja painoarvon kuihtumiseen (ja erityisesti Osmanien valtakuntaan sidotun kalifaatin lakkauttamiseen 1920-luvulla).

Islamistisen aatesuuntauksen keskeisin piirre on islamin määrittäminen ei pelkästään henkilökohtaisena uskona vaan kaikki elämän osa-alueet kattavana järjestelmänä. Aatesuuntauksen ja sen edustajien mukaan muslimiyhteiskuntien taantumuksellisuus (länsivaltoihin nähden) ja ongelmat, erityisesti poliittinen ja kulttuurillinen alisteisuus ei-islamilaistilalle länsivalloille, johtuivat pohjimmiltaan siitä, että muslimit ovat kääntäneet selkänsä ”oikealle islamille” sekä muslimi-identiteetilleen. Vastauksena näihin ongelmiin islamistit näkivät paluun ”oikeaan” islamiin ja sen periaatteiden soveltamisen islamilaisen yhteiskunnan ja valtion luomisessa.¹⁹

¹⁶ Neumann, *Radicalized: The New Jihadists*, 35.

¹⁷ Wahhabismista, sen historiasta sekä yhteneväisyyksistä ja eroavaisuuksista salafismin kanssa, ks. David Commins, ”From Wahhabi to Salafi”, teoksessa Bernard Haykel, Thomas Hegghammer ja Stéphane Lacroix (toim.), *Saudi Arabia in Transition: Insights on Social, Political, Economic and Religious Change* (New York: Cambridge University Press, 2015), 151–166.

¹⁸ Cook, *Understanding Jihad*, 74–75.

¹⁹ Dale Eickelman ja James Piscatori, *Muslim Politics* (Princeton: Princeton University Press, 1996), 44–45.

Tunnetuin ja historiallisesti merkittävin islamistinen liike on ollut vuonna 1928 Egyptissä perustettu Muslimiveljeskunta. Islamismin aatesuuntauksen ympärille on edellisen vuosisadan aikana muodostunut monimuotoinen islamistinen yhteiskunnallinen liike, johon lukeutuu erityisesti sittemmin muihin arabivaltioihin levinnyt Muslimiveljeskunta sekä laaja kirjo ideologisesti, teologisesti ja organisatorisesti erilaisia, mutta pääosin arvomaailmaltaan konservatiivisia islamilaisia poliittisia toimijoita. Islamistiin maailmankatsomukseen sisältyy myös usein salaliittoteorioihin nojaavia uskomuksia islamiin kohdistuvasta ja sitä uhkaavasta ulkoisesta salaliitosta sekä länsivas-
taisia ja antisemitistisiä elementtejä. Islamismille on niin ikään ominaista kollektivismi, eli lyhyesti sanottuna se, että jäsenistöltä vaaditaan tiukkaa sitoutumista organisaatioidensa viralliseen linjaan.²⁰

Islamismi on kaiken kaikkiaan hyvin monimuotoinen ilmiö, jonka ilmenemismuotoihin on ollut vaikuttamassa keskeisesti paikallinen konteksti.²¹ Osa islamistisista toimijoista on osallistunut maidensa puoluepolitiikkaan keskushallintojen hyväksyminä oppositio-
puolueina, osa taas on pysytellyt sen ulkopuolella keskittyen sosiaaliseen aktivismiin ja hyväntekeväisyyteen. Osa on puolestaan keskittynyt ylikansalliseen aktivismiin. Näin on ollut usein valtioissa, jotka takaavat niille toimintavapauden vain, mikäli ne eivät kohdista aktivismiaan paikallisiin hallintoihin tai kritisoi niitä.²² Tätä myötä islamistisilla liikkeillä on myös toisistaan eroavia näkemyksiä siitä, millaisin keinoin islamilaisen valtion ja yhteiskunnan toteutumista tulisi ajaa ja millainen tämä olisi.

Pieni osa islamistisista liikkeistä on erityisesti 1900-luvun jälkimmäiseltä puoliskolta alkaen pyrkinyt saavuttamaan tavoitteensa väkivaltaisain ja vallankumouksellisin keinoin. Tähän väkivaltaiseen osaan islamistista liikettä on usein viitattu termeillä kuten ääri-islamismi, väkivaltainen islamismi ja erityisesti radikaali-islamismi.

²⁰ Mohammed Hafez, *Why Muslims Rebel: Repression and Resistance in the Islamic World* (Boulder: Lynne Rienner Publishers, 2003), 200; Lahoud, *The Jihadis' Path*, 116–117.

²¹ Anders Strindberg ja Mats Wärn, *Islamism* (Cambridge: Polity Press, 2011), 205–206. Ks. myös Khaled Hroub (toim.), *Political Islam: Context versus Ideology* (London: SAQI, 2010).

²² Erityisesti Saudi-Arabiassa vaikuttaneet islamistit ovat historiallisesti korostaneet islamistisen liikehdinnän kansainvälisen ulottuvuuden ja erityisesti muslimien välisen solidaarisuuden tärkeyttä, joka heijastui erityisesti vierastaistelijaliikkuvuudessa Afganistaniin 1980-luvulla. Osittain tämä johtui siitä, että he saivat toimia maassa vain mikäli he eivät kritisoineet kuningashuonetta tai kohdistaneet aktivismiaan maahan. Hegghammer, *Jihad in Saudi Arabia*, 16–30.

2.2 Radikaali-islamismi

Julkisessa keskustelussa, tutkimuskirjallisuudessa ja viranomaisraporteissa sanaa radikaali-islamismi on käytetty monissa eri merkityksissä. Kuten norjalainen jihadistiseen liikehdintään erikoistunut tutkija Thomas Hegghammer on tuonut esille, radikaali-islamismi on laajimmillaan käsitetty siten, että se viittaa kaikkiin sellaisiin islamistisiin toimijoihin, jotka käyttävät väkivaltaa osana toimintaansa.²³ Tällä tavalla käytettynä termi ei siis rajaudu pelkästään al-Qaidan ja Isisin kaltaisiin aseellisiin ryhmiin, joihin se on yleisesti yhdistetty 2000-luvun aikana, vaan sen alaisuuteen lukeutuu useita ideologisesti, teologisesti, organisatorisesti ja strategisesti hyvin erilaisia aseellista toimintaa harjoittavia ryhmiä.

Tämän laajan katsantokannan mukaan radikaali-islamismiin lukeutuvat al-Qaidan ja Isisin lisäksi myös esimerkiksi libanonilainen shiialaista Iranin islamistihallintoon kytkeytyvää radikaali-islamismia edustava Hizbollah sekä Egyptin Muslimiveljeskuntaan ja sen aatteeseen historiallisesti kytkeytyvä palestiinalainen Israelia vastaan sotiva islamistiryhmä Hamas.²⁴

Laajasti määriteltynä radikaali-islamismien juuret ulottuvat 1950-luvulle, jolloin Egyptin Muslimiveljeskunnan sisällä alkoi kehittyä radikaaleja väkivaltaista aktivismia kannattavia suuntauksia.²⁵ Erityisesti veljeskuntaan kuulunut Said Qutb artikuloi ryhmän edustaman islamismien pohjalta aseellista vallankumousta korostavan aatteen (vallankumouksellinen islamismi). Tätä aatetta ajamaan kehittyi Egyptissä aseellisia islamistiryhmiä (katso luku 3).²⁶ Radikaali-islamistiset ryhmät ja niiden harjoittama väkivalta olivat pitkään marginaalinen, joskin voimistuva ilmiö Lähi-idässä. 1970-luvun lopulle asti valtaosa muslimienemmistöisten valtioiden kokemasta poliittisesta väkivallasta kytkeytyi sekulaareihin aatesuuntauksiin ja nationalistiseen liikehdintään. Käytännössä tämä radikaali-islamismien ensimmäinen historiallisesti merkittävä suuntaus (vallankumouksellinen islamismi) päättyi 1990-luvun päättyi mennessä.

Nykyisinkin eri puolilla Afrikkaa, Lähi-itää ja Aasiaa toimii lukemattomia toisistaan eroavia radikaaleja islamistiryhmiä. Merkittävä osa uskonnolla väkivaltansa oikeutta-

²³ Thomas Hegghammer (toim.), *Jihadi Culture: The Arts and Social Practices of Militant Islamists* (New York: Cambridge University Press, 2017), 9.

²⁴ Tässä raportissa ei käsitellä shiialaisen radikaali-islamismien ja jihadismien muotoja, joita Hizbollah myös osaltaan edustaa. Tämä on erillinen ilmiönsä, joka kytkeytyy keskeisesti Iranin shiia-islamistihallintoon ja sen harjoittamaan ulkopoliittikkaan. Ilmiöstä Syyrian konfliktin viitekehyksessä, ks esimerkiksi Phillip Smyth, "The Shiite Jihad in Syria and Its Regional Effects", *The Washington Institute for Near East Policy/Policy Focus* 138 (2015).

²⁵ Gilles Kepel, *The Roots of Radical Islam* (London: SAQI, 2005), 12.

²⁶ Neumann, *Radicalized: The New Jihadists*, 36.

vista muslimienemmistöisten valtioiden alueella toimivista aseellisista ryhmistä on kuitenkin omaksunut osittain vallankumouksellisen islamismin pohjalta kehittyneitä kansainvälisempiä suuntauksia, joihin usein viitataan kollektiivisesti jihadismina. Kun länsimaissa julkisessa keskustelussa on puhuttu radikaali-islamismista, sillä on lähes poikkeuksetta viitattu jihadismiin ja sitä edustaviin al-Qaidaan ja Isisiin (sekä niiden alaisuudessa toimiviin ryhmiin). Islamistisiin liikkeisiin laajemmin viittaavan terminologian käyttäminen tarkoittaessa vain jihadismia on omiaan tarpeettomasti hämärtämään näiden välisiä eroja.

2.3 Salafismi

Jihadismia ympäröivässä julkisessa keskustelussa yksi useimmin käytetyistä mutta heikoimmin ymmärretyistä käsitteistä on salafismi. Salafismi suhtaudutaan etenkin länsimaissa paikoitellen hyvin varauksellisesti ja epäilevästi, ja salafisteja on usein luonnehdittu militanteiksi tai ekstremisteiksi julkisessa keskustelussa johtuen osittain heidän uskonnollisesta konservatismistaan ja etenkin torjuvasta suhtautumisesta muihin islamin tulkintoihin.²⁷ Länsimaissa salafismi suhtautumisessa omat vaikeutensa on luonut salafistiset ”vastakulttuuriset” ympäristöt ja yhteisöt. Tämä johtuu näiden monimutkaisesta suhteesta jihadismiin ilmiönä sekä halveksuvasta ja paikoittain vihamielisestä suhtautumisesta heitä ympäröivien yhteiskuntien arvoihin ja normeihin.²⁸

Yksinkertaisimmillaan määriteltynä salafismi on sunnalaisen islamin haara, joka jäljittelee ja pyrkii elvyttämään islamin kolmen ensimmäisen sukupolven aikaisen islamin ja tavan harjoittaa sitä erityisesti uskonopillista puhtautta vaalimalla. Näin ollen salafismissa uskotaan edistykseen taantumuksen kautta eli pyritään tuomaan muslimit takaisin alkuperäiseksi ja puhtaaksi tulkitun islamin äärelle, jota harjoittamalla muslimi voi elää täydellisen elämän.²⁹ Salafistit ajattelevat ensimmäisten sukupolvien aikaisen islamin olleen puhtaimmillaan ja uskovat voivansa palata tähän hylkäämällä myöhempiä perinteitä ja tapoja tulkitta islamin keskeisiä uskonoppeja. Tämän vuoksi salafisteja kuvataan usein ultrakonservatiivisiksi ja literalistisiksi eli pyhien tekstien kirjaimelliseen tulkintaan uskoviksi.

On tärkeää huomioida, että salafistisen islamintulkinnan omaksuminen ei itsessään johda tietynlaiseen suhtautumiseen politiikkaa tai poliittisia vaikutusmuotoja kohtaan.³⁰ Huolimatta jaetuista teologisista lähtökohdista salafistinen haara pitää sisäl-

²⁷ Maher, *Salafi-Jihadism*, 5.

²⁸ Neumann, *Radicalized: The New Jihadists*, 112.

²⁹ Maher, *Salafi-Jihadism*, 8.

³⁰ Peter Mandaville, *Global Political Islam* (London: Routledge, 2007), 248–249.

lään monia erilaisia lähestymistapoja politiikkaan sekä poliittiseen vaikuttamiseen. Kuten jihadismin aatehistoriaan erikoistunut tutkija Shiraz Maher huomioi salafi-jihadismin ideologiseen historiaan keskittyvässä teoksessaan, salafisti-termin alle lukeutuvat esimerkiksi Saudi-Arabian kuningashuoneen uskonnollista auktoriteettia julkisesti puolustavat uskonoppineet siinä missä heitä sekä maan kuningashuonetta vastustavat islamistit ja väkivaltaisesti haastavat jihadistitkin.³¹ Eri toimijoiden välillä on siis merkittäviäkin erimielisyyksiä uskon ja poliittisen vaikuttamisen kannalta keskeisistä kysymyksistä. Yhteiskunnalliselta vaikutukseltaan salafistiset liikkeet voivat tästä johdun samanaikaisesti olla osaltaan yhteiskunnallista vakautta edesauttava voima Saudi-Arabiassa, polarisaatiota ja kitkaa ruokkiva voima Länsi-Euroopassa sekä tuhoa ja kärsimystä tuottava voima Syyriassa ja Irakissa.

Tässä yhteydessä erityisen selkeyttävä on Maherin kehittämä tapa hahmottaa salafismin monimuotoisuutta. Maherin mukaan salafisteihin lukeutuu pääpiirteittäin kolmenlaisia toimijoita:

- Hiljaisesti toimivat (*quietists*), jotka pyrkivät yksityisesti neuvomaan vallanpitäjiä (esim. Saudi-Arabian uskonoppineet)
- Aktivistit (*activists*), jotka avoimesti haastavat ja pyrkivät uudistamaan omien valtioidensa politiikkaa (esim. monet arabikevään jälkeen aktivoituneet salafistiset poliittiset puolueet ympäri Lähi-itää)
- Kieltäjät/kieltäytyjät (*rejectionists*), jotka kiistävät sekä oman valtionsa että laajemmin kansainvälisen järjestelmän legitimitetin uskonnollisin perustein ja pyrkivät kaatamaan ne väkivalloin (esim. al-Qaida ja Isis).³²

Historiallisesti radikaali-islamistiset liikkeet ovat enimmäkseen lukeutuneet aktivisteihin eli ne hyväksyvät valtion legitimitetin, vaikka pyrkivät uudistamaan sitä väkivalloin. Sen sijaan tämän raportin aiheena oleva jihadistinen toiminta kuuluu viimeiseen kategoriaan.

Jihadismista puhutaan usein salafi-jihadismina sen vuoksi, että monilla salafistisilla uskonnollisilla ajattelijoilla ja teksteillä on ollut keskeinen merkitys sen kehittymisessä. Myös jihadistit (kuten islamistitkin) nojaavat moniin islamilaisten traditioiden kannalta tärkeisiin teksteihin ja ajattelijoihin. Teologisesti tällaisia ovat erityisesti islamin puristimpien haarojen eli salafismin ja wahhabismin kannalta keskeiset ajattelijat kuten esimerkiksi ibn Hanbal, ibn Taymiyyah ja Muhammad ibn Abd-al-Wahhab. Heidän

³¹ Maher, *Salafi-Jihadism*, 8–11.

³² Maher, *Salafi-Jihadism*, 8–11.

tekstinsä loivat pohjan jihadistien jyrkälle uskonnollisen puhtauden ja oikeaoppisuuden vaalimiselle. Etenkin Wahhabin luomaan uskontulkintaan pohjautuu myös salafijihadistien näkemys, että muslimit, jotka eivät jaa heidän tulkintaansa islamista, eivät ole oikeita muslimeja.³³ Toisaalta jihadistien omien ”uskonoppineiden” (joista vain harvalla on ollut perinteinen uskonoppineen koulutus) tulkinnat näistä ovat suurimmilta osin jääneet vaille laajempaa hyväksyntää, etenkin islamin muiden uskonoppineiden keskuudessa.

2.4 Jihadismi

Jihadismi modernina ideologiana ja yhteiskunnallisena liikkeenä alkoi muotoutua islamistisen liikkeen radikaalin siiven sisällä 1980-luvun kuluessa. Kuten seuraavassa luvussa käy ilmi, sen juuret ovat olennaisesti Afganistanin konfliktissa ja sinne suuntautuneessa vierastaistelijaliikkuvuudessa 1980-luvulla. Kansainväliseksi 1990-luvun aikana laajentunutta ja teologisesti salafisoitunutta liikettä yhdistää jaettu identiteetti, kulttuuri, sekä sanasto ja tapa puhua poliittisista, strategisista ja uskonnollisista asioista.³⁴

Vaikka jihadistisen liikkeen syntyhistoria nivoutuu läheisesti radikaali-islamismien ensimmäisen merkittävän suuntauksen, vallankumouksellisen islamismien historiaan, islamismien ja jihadismien ympärille muodostuneet yhteiskunnalliset liikkeet ovat sittemmin eriytyneet toisistaan suurilta osin niin toimintansa kuin näkemystensä osalta.³⁵ Toisaalta jihadismi mielletään tutkimuskirjallisuudessa usein myös radikaali-islamismien alahaarana. Niitä yhdistää edelleen se, ettei niiden mukaan islamia ja politiikkaa voi erottaa toisistaan. Niin ikään molemmat pyrkivät oman islamin tulkintansa mukaisen yhteiskunnan luomiseen. Yhteistä on myös länsivastaisuus, antisemitismi ja näkemykset siitä, että islamiin kohdistuu sen olemassaoloa uhkaava hyökkäys erilaisten sala-liittojen taholta.

³³ Cole Bunzel, ”Jihadism in Its Own terms: Understanding a Movement”, A Hoover Institution Essay (2017), 8.

³⁴ Hegghammer (toim.), *Jihadi Culture*, 10; Bunzel, ”Jihadism in Its Own terms”; Moghadam & Fishman (toim.), *Fault Lines in Global Jihad*, 92–94.

³⁵ Bunzel, Jihadism in Its Own terms; Hegghammer (toim.), *Jihadi Culture*, 10; Lahoud, *The Jihadis' Path*, 107.

Yhtymäkohdista huolimatta jihadismi on kuitenkin monella tapaa erilainen ilmiö kuin radikaali-islamismi. Itse asiassa jihadistinen liike on pitkään määrittänyt itsensä suurelta osin sitä kautta, miten se eroaa islamisteista etenkin uskonpuhtauden vaalimiseen liittyvissä kysymyksissä.³⁶

Yksi keskeinen eroavaisuus on se, että islamistit pääsääntöisesti hyväksyvät valtioiden ja kansainvälisen poliittisen järjestelmän legitimitetin, kun taas jihadistiset toimijat kategorisesti kiistävät molempien oikeutuksen uskonnollisin perustein. Keskeisin al-Qaidan ja Isisin edustamaa jihadismia määrittelevä piirre on ympäröivän yhteiskuntamuodon ja kansainvälisen järjestyksen hylkääminen epäislamilaisina sekä pyrkimys kaataa ne aseellisen toiminnan, kuten kumouksellisen sodankäynnin ja terrorismin keinoin islamilaisen yhteiskunnan luomiseksi.³⁷ Ne eivät siis pelkästään hylkää ihmisten säätämiä lakeja vaan myös valtiojärjestyksen. Näin ollen jihadistit näkevät moderit muslimivaltiot epäislamilaisina rakennelmina.

Teologisesti islamistiseen liikkeeseen (mukaan lukien sen radikaaleihin edustajiin) luetaan monia islamin eri suuntauksia ja tulkintoja. Jihadistiset ryhmät sen sijaan ovat teologisesti lähes poikkeuksetta salafistisia, vaikka jihadistisen liikkeen sisällä onkin eroavia tulkintoja monien eri uskonoppien soveltamiseen liittyen. Strategisesti islamistiset toimijat pääasiallisesti osallistuvat maidensa puoluepolitiikkaan (myös jotkut radikaali-islamistiset toimijat, kuten Hamas) ja harjoittavat sosiaalista aktivismia, kun taas jihadistit pyrkivät muutokseen aseellisen toiminnan kautta. Tosin sosiaalisen aktivismin ja lähetystyön merkitys on korostunut 2010-luvulla myös jihadistiryhmien toiminnassa näiden pyrkiessä hallinnoimaan väliaikaisesti valloittamia alueita.³⁸

Jihadistien tapa tulkita sitä, mitä jihad tarkoittaa, on omanlaisensa ja monin tavoin koko liikettä määrittelevä, vaikka sen tulkinnasta onkin sisäisiä erimielisyyksiä. Jihadismille ominaista on jihadin tulkitseminen aseelliseksi kamppailuksi ja henkilökohtaiseksi velvollisuudeksi jokaiselle muslimille. Aseellinen kamppailu katsotaan puolustukselliseksi siitä syystä, että jihadistit esittävät islamin olevan systemaattisen ja sen olemassaoloa uhkaavan hyökkäyksen kohteena. Kaikkien muslimimaissa käynnissä olevien konfliktien nähdään olevan osa tätä laajempaa universaalista ja globaalista konfliktia islamin ja sen monien vihollisten välillä.

Oleellinen osa jihadismin teologiaa on myös se, että aseellista kamppailua ja siihen osallistumista pidetään keskeisenä, ellei jopa tärkeimpänä, uskonnon harjoittamisen

³⁶ Bunzel, "Jihadism in Its Own terms"; Lahoud, *The Jihadis' Path*.

³⁷ Maher, *Salafi-Jihadism*.

³⁸ Jihadistien hallinnoimispyrkimykseen liittyen ks. Brynjar Lia, "Understanding Jihadi Proto-States", *Perspectives on Terrorism* 9, nro 4 (2015).

muotona. Tähän liittyy keskeisesti myös marttyyriuden ihannointi, joka on historiallisesti ollut vähäistä sunnalaisessa islamissa ennen modernin jihadismin syntyä.³⁹

Myös jihadistien uskontulkinnat ovat muuttuneet ajan myötä käsi kädessä toiminnan kehittymisen kanssa oikeuttamaan strategisen ja poliittisen tilanteen vaatimia ja mahdollistamia väkivallan muotoja ja menettelytapoja.⁴⁰ Uusien tilanteiden ja kontekstien luomat ristiriidat yhtäältä uskonopillisen puhtauden vaalimisen ja toisaalta strategisen ja ideologisen opportunistin välillä ovat johtaneet eri haarojen muodostumiseen liikkeen sisällä. Näiden haarojen välillä on erimielisyyttä keskeisten teologisten kysymysten lisäksi ideologisissa ja strategisissa kysymyksissä. Nämä erimielisyydet ovat puolestaan aiheuttaneet kitkaa, kiistoja ja konflikteja liikkeen johtohenkilöiden ja jopa aseellisten ryhmien välillä. Näin on ollut esimerkiksi al-Qaidan ja siitä irtautuneen Isisin välillä Syyriassa vuodesta 2013 alkaen.

Jihadistisen liikkeen historiassa on nähtävissä kolme päähaaraa. Ensimmäinen näistä on historiallisesti tärkeä Afganistanin konfliktiin ja vierastaistelijamobilisaatioon nivoutunut klassinen jihadismi, jonka pohjalta liike muodostui. Kaksi muuta ovat nykyhetken ja lähihistorian kannalta keskeisiä globaalin jihadismin suuntauksia, ja nämä ovat al-Qaidaan nivoutuva globaali jihadismi ja Isisiin nivoutuva sektaarinen globaali jihadismi.

Al-Qaidan globaali jihadismi oli 2000-luvulle tultaessa muodostunut vaikutusvaltaisimmaksi haaraksi jihadistisen liikkeen sisällä. Isisiin nivoutuvan sektaarisen globaalin jihadismin merkitys on puolestaan voimistunut 2010-luvun aikana erityisesti Syyrian ja Irakin konfliktin ja Isisin vuosien 2013–2015 sotilaallisen menestyksen ja laajentumispyrkimysten siivittämänä.⁴¹ Vaikka nämä haarat eivät määritä ilmiötä tai sen historiaa kokonaisuudessaan, ne ovat olleet keskeisiä sen kehittymisen ja ilmenemisen kannalta eri konteksteissa.

³⁹ Hegghammer (toim.), *Jihadi Culture*, 151–170.

⁴⁰ Maher, *Salafi-Jihadism*.

⁴¹ J.M. Berger, "The Islamic State vs. al Qaeda: Who's winning the war the become the jihadi superpower?" *Foreign Policy* 2.9.2014.

3 Jihadistinen liikehdintä globaalina ja eurooppalaisena ilmiönä

Tämän luvun tarkoitus on luoda yleistajuinen katsaus jihadismin historiaan ja kehitykseen, sen esiintymismuotoihin ja taustoihin 1900-luvun alusta nykyhetkeen asti. Ennen jihadismin keskeisimpien ideologisten suuntausten (Abdullah Azzamin klassinen jihadismi, al-Qaidaan kytkeytyvä globaali jihadismi ja Isisin edustama globaali sektaarinen jihadismi) läpikäymistä luku tarjoaa johdannon radikaali-islamismien merkittävän muodon, vallankumouksellisen islamismien historiaan.

Luvun tarkoituksena ei ole antaa kattavaa ja seikkaperäistä selvitystä näistä suuntauksista ja niihin kytkeytyvistä aseellisista ryhmistä, vaan luoda yleiskuva jihadismin monimuotoisuudesta, eri suuntausten keskeisistä piirteistä ja niiden kehityksestä. Tämän jälkeen osio siirtyy tarkastelemaan jihadismin ilmentymistä Länsi-Euroopassa 1990-luvulta nykypäivään, keskittyen erityisesti Syyrian konfliktin ja Isisin vaikutuksiin Euroopan alueella.

3.1 Vallankumouksellinen islamismi

Kansainvälisempien jihadismin muotojen syntyhistoriaa ja kehitystä ei voida ymmärtää asettamatta niitä osaksi laajempaa historiallista kontekstia. Se kytkeytyy olennaisesti jo kuvattuun islamistisen aatesuuntauksen syntyyn 1900-luvun alussa ja aivan erityisesti radikaalin-islamismien vallankumouksellisten suuntauksen muodostumiseen 1900-luvun jälkimmäisellä puoliskolla Egyptissä. Tässä osiossa käsitelty vallankumouksellinen islamismi on siis yksi radikaali-islamismien suuntaus.

Huolimatta muslimiveljeskunnan saavuttamasta suosioista Egyptissä, se ei kuitenkaan onnistunut saavuttamaan merkittävää valta-asemaa maassa tai islamisoimaan sen hallintojärjestelmää. Ryhmän pyrkimykset islamisoida Egyptin yhteiskuntaa onnistuivat tosin paremmin. Pikemminkin veljeskunnan ja maan hallinnon suhteet kasvoivat entistä vaikeammiksi Presidentti Gamal Abdel Nasserin aikakaudella (1954–1970). Turhautuminen koettuihin epäonnistumisiin ja hallinnon kovakouraisiin otteisiin ruokki järjestön sisäistä radikalisoitumista. Sen sisältä alkoi nousta ääniä, jotka suhtautuivat väkivaltaiseen aktivismiin entistä suopeammin.

Tärkein näistä äänistä kuului Said Qutbille, jonka kirjoitukset (erityisesti *Virstanpylväät ja Koraanin varjossa*) rakensivat väkivaltaisen vallankumouksellisen ideologian al-

Bannan ja Muslimiveljeskunnan islamismin pohjalta ja inspiroi muita radikaali-islamistisia (ja myöhemmin jihadistisia) ajattelijoita.⁴² Hänen esittämänsä näkemyksen mukaan kaikki muut ideologiat islamia lukuun ottamatta ovat johtaneet epäonnistuneisiin yhteiskuntajärjestelmiin. Hän koki modernien muslimiyhteiskuntien kääntäneen selkensä todelliselle islamille ja palanneen islamia edeltävään tietämättömyyden tilaan (*jahiliyah*).

Qutb näki ratkaisuna tähän islamin elvyttämisen ja kamppailun tietämättömyyden tilassa olevia yhteiskuntia ja epäislamilaiksi koettuja hallintoja vastaan. Hän uskoi, että muslimeista koostuvan etujoukon velvollisuutena oli aseellisen toiminnan kautta ja keinoja kaihtamatta toimeenpanna jumalan auktoriteettia yhteiskunnissaan.⁴³

Vaikka Qutb teloitettiin vuonna 1966 rangaistuksena hänen roolistaan Nasserin salamurhayrityksessä, hänen kirjoittamansa tekstit inspiroivat radikaali-islamisteja pitkään hänen kuolemansa jälkeen. Hänen luomansa vallankumouksellinen islamismi sai jalansijaa erityisesti Egyptissä, leviten myös muualle Lähi-itään, kuten Syyriaan (jossa nähtiin 1980-luvulla lyhytkestoinen ja epäonnistunut kapina⁴⁴) sekä Algeriaan, jossa islamistit aloittivat aseellisen vastarinnan hallintoa kohtaan 1990-luvun alussa armeijan kieltäytyttyä noudattamasta islamistien voittamien vaalien tulosta.

Qutbin ajatukset levisivät myös Saudi-Arabiaan, jossa monet hänen aatteensa kannattajat löysivät kodin paettuaan Muslimiveljeskunnan jäseniin kohdistunutta vainoa etenkin Egyptissä sekä jossain määrin myös muissa islamisteihin vihamielisesti suhtautuneissa arabisosialistisissa diktatuureissa.⁴⁵ Näiden Saudi-Arabiaan muodostuneiden verkostojen pohjalta useat tuhannet saudit osallistuivat Afganistanin konfliktiin. Monet heistä päätyivät myös osaksi sen aikana muodostunutta jihadistista liikettä ja osallistuivat konflikteihin muun muassa Algeriassa, Bosniassa, Tadžikistanissa ja Tšetsheniassa 1990-luvulla.⁴⁶

Vallankumouksellisen islamismin huippuhetki Egyptissä oli Islamilainen jihad -ryhmän (Egyptian Islamic Jihad) tekemä presidentti Anwar al-Sadatin murha vuonna 1981. Salamurha oli osa laajempaa epäonnistunutta operaatiota, jonka tarkoituksena oli

⁴² Cook, *Understanding Jihad*, 102–106; ks. myös John Calvert, *Sayyid Qutb and the Origins of Radical Islam* (Oxford: Oxford University Press, 2009).

⁴³ Neumann, *Radicalized: The New Jihadists*, 37–38.

⁴⁴ Syyriassa kapina murskattiin maan hallinnon toimesta erittäin väkivaltaisesti, ja monet henkiin jääneistä kapinallisista pakenivat ulkomaille, osan osallistuessa Afganistanin jihadiin. Raphael Lefevre, *The Ashes of Hama: The Muslim Brotherhood in Syria* (Oxford: Oxford University Press, 2013).

⁴⁵ Neumann, *Radicalized: The New Jihadists*, 37–38.

⁴⁶ Hegghammer, *Jihad in Saudi Arabia*, 38–58.

suorittaa vallankaappaus Egyptissä. Teko johti islamistien ja radikaali-islamistien joukkopidätyksiin.⁴⁷ Käytännössä joukkopidätykset jatkuivat läpi 1980- ja 1990-lukujen. Paikallisten aseellisten ryhmien, kuten Islamilaisen jihadin ja Islamilaisen ryhmän (Islamic Group), toimintaedellytykset heikkenivät merkittävästi erityisesti 1990-luvun loppua kohden. Toimintaansa jatkaneet ryhmät ajautuivat toteuttamaan yksi toistaan tuhoisampia ja epäsuosituimpia iskuja, vieraannuttaen samalla erityisesti keskiluokkaisen kannattajakuntansa. Lisäksi kaventuneen toimintavapauden myötä monien aseellisten ryhmien, kuten egyptiläisen Islamilaisen jihadin toimintaa ohjattiin kasvavissa määrin ulkomailta käsin (Sudanista ja Afganistanista) omissa maissa toimineiden johdohahmojen ollessa suurimmilta osin vangittuina.

Vallankumouksellinen islamismi oli merkittävin väkivaltaisen ääriliikehdinnän muoto Lähi-idässä käytännössä 1990-luvun lopulle asti. Sen esiintyminen oli voimakkainta Egyptissä, mutta nähtävissä vähemmissä määrin myös muissa arabisosialistisissa diktatuureissa, joissa islamistista aktivismia rajoitettiin tai torjuttiin kovakouraisesti.⁴⁸ Myös näissä tapauksissa ryhmien menestys oli heikkoa. Tästä poikkeuksen muodostaa Hamas, jonka legitimeetti perustui paikallisten hallintojen lisäksi myös Israelin (väkivaltaiseen) vastustamiseen.⁴⁹ 1990-luvun loppuun mennessä lähes kaikki vallankumoukselliset islamistiryhmät Hamasia lukuun ottamatta olivat joko luopuneet väkivallan käytöstä tai kykenemättömiä jatkamaan vallankumouksellisia kampanjoitaan.

Epäonnistumisistaan huolimatta ryhmät jättivät jälkeensä suuren määrän motivoituneita ja kokeneita aktivisteja ja taistelijoita, joista monet halusivat jatkaa taisteluaan islamilaisen yhteiskunnan luomisen puolesta. Osa heistä löysi uuden kodin uusilta konfliktialueilta (erityisesti Afganistanista ja Pakistanista) kansainvälisempää väkivaltaista aktivismia korostavien jihadismin haarojen kehittymisen myötä.

3.2 Afganistanin konflikti ja klassinen jihadismi

Siinä missä vallankumouksiin yksittäisissä valtioissa pyrkivän radikaali-islamismien syntyhistorian alun voi ajoittaa jo 1950-luvulle, jihadismiksi luonnehdittu kansainvälinen ilmiö sai alkunsa vasta 30 vuotta myöhemmin Afganistanin konfliktin (1978-1992) yhteydessä.⁵⁰ Pitkäaikaisen veljeskunta-aktiiviin ja uskonoppineen Abdullah

⁴⁷ Pidätyksissä jäi kiinni muun muassa Osama bin Ladenin luottomieheksi ja hänen kuolemansa jälkeen al-Qaidan johtajaksi noussut Ayman al-Zawahiri, joka oli Islamilaisen jihad-ryhmän jäsen.

⁴⁸ Kepel, *The Roots of Radical Islam*.

⁴⁹ 2000-luvulla Hamas on osallistunut Palestiinan poliittiseen järjestelmään ja puoluepolitiikkaan. Se on kuitenkin jatkanut Israelin väkivaltaista vastustamista.

⁵⁰ Neumann, *Radicalized: The New Jihadists*; Hegghammer, *Jihad in Saudi Arabia*.

Azzamin kirjoitusten ja aktivismin pohjalta muodostunut klassisen jihadismin haara nivoutuu läheisesti historiallisen laajaan vierastaistelijoiden osallistumiseen Afganistanin sotaan sekä sen ympärille muodostuneeseen yhteisöön.⁵¹

Tuhannet aiemmin omiin kansallisiin kampanjoihinsa keskittyneet radikaali-islamistisissa ryhmissä (ensisijaisesti Pohjois-Afrikan alueella) toimineet sekä Afganistaniin tässä uudenlaisen jihadin viitekehyksessä matkanneet vierastaistelijat (Persianlahden alueelta, etenkin Saudi-Arabiasta) kokoontuivat konfliktialueelle puolustamaan paikallisia uskonveljiään islamin ulkoisen vihollisen, Neuvostoliiton, hyökkäystä ja miehitystä vastaan. Tämän yhteisön sisälle muodostui useita kansainväliset rajat ylittäviä taistelijaj- ja aktivistiverkostoja sekä myöhemmin laajempi jihadistinen yhteiskunnallinen liike. Näiden verkostojen merkitys heijastui erityisesti vierastaistelijailmiön yleistymiseen muslimimaiden ja muslimiväestöjä koskettaneissa konflikteissa eri puolilla maailmaa erityisesti 1990-luvun aikana, mutta myös Tshetsheniassa ja Irakissa 2000-luvulla.⁵²

Azzamin tulkintaa jihadista luonnehditaan klassiseksi tutkimuskirjallisuudessa siksi, että se on lähempänä historiallisia jihadin tulkintoja kuin myöhemmin muodostuneet globaalit jihadin tulkinnat tai Azzamia edeltäneet vallankumouksellisen islamismin tulkinnat (katso raportin lopussa oleva liite 1).⁵³ Azzam nosti jihadin keskipisteeksi epäislamilaiksi katsottujen muslimihallintojen vastustuksen sijasta muslimien ja muslimille kuuluneiden alueiden puolustamisen ulkoista vihollista vastaan.⁵⁴ Hänen mukaansa jos muslimille historiallisesti kuulunut tai kuuluva alue missä tahansa päin maailmaa joutuu ulkoisen hyökkäyksen kohteeksi, se vaatii välitöntä aseellista väliintuloa. Siihen osallistuminen ei ole pelkästään alueella asuvan väestön vaan kaikkien muslimien henkilökohtainen uskonnollinen velvollisuus. Azzamin mukaan sekä poliittisten eliittien että perinteisten uskonoppineiden tulisi tukea jihadia tällaisissa olosuhteissa. Mikäli he vastustaisivat osallistumista, heidän mielipiteistään ei tulisi välittää.⁵⁵ Lisäksi täydellisen alkuajan islamilaisen yhteiskunnan ja suurvallan uudelleen luominen oli hänen näkemyksensä mukaan mahdollista pelkästään aseellisen jihadin kautta.⁵⁶

⁵¹ Tällä tarkoitetaan monikansallista jihadistien yhteisöä, joka ei rajoittunut yksittäisiin aseellisiin ryhmiin vaan piti sisällään myös monenlaisia henkilöitä ja verkostoja. Hegghammer, *Jihad in Saudi Arabia*, 14; Moghadam & Fishman (toim.), *Fault Lines in Global Jihad*, 92–93.

⁵² Thomas Hegghammer, "The Rise of Muslim Foreign Fighters: Islam and the Globalization of Jihad", *International Security* 35, nro 3 (Winter 2010/2011), 60. Ks. myös Hegghammer, *Jihad in Saudi Arabia*, 69.

⁵³ Hegghammer, *Jihad in Saudi Arabia*, 42.

⁵⁴ Ks. erityisesti Kepel & Milelli (toim.), *Al-Qaeda in its Own Words*, 81–143.

⁵⁵ Haykel, Hegghammer & Lacroix (toim.), *Saudi Arabia in Transition*, 214.

⁵⁶ Hegghammer, *Jihad in Saudi Arabia*, 7; Cook, *Understanding Jihad*, 128–129.

Azzamin kirjoituksissa on nähtävissä eri jihadistiryhmien viestinnässä edelleen toistuva narratiivi. Azzamin mukaan muslimien uskonyhteisöön (*umma*) kohdistuu vakava ja sen olemassaolon vaarantava ulkopuolinen uhka. Vierastaistelijoille suunnatussa viestinnässä tätä korostetaan nostamalla esiin erityisesti muslimisiviileihin ja uskonnollisiin symboleihin (kuten moskeijoihin) kohdistuvat voimatoimet ja kärsimys eri konfliktialueilla. Tätä kautta vahvistetaan mielikuvaa siitä, että islamin ja sen vihollisten välillä on käynnissä globaali ja totaalinen sota. Tilanteen korjaamiseksi muslimien on tartuttava aseisiin ja autettava uskonveljiään ja -siskojaan eri konfliktialueilla. Näin on siksi, että islamilainen laki vaatii sitä ja vihollinen on niin viekas ja petollinen, etteivät muunlaiset ratkaisut ole mahdollisia. Osallistuminen aseelliseen toimintaan konfliktialueella esitetään henkilökohtaisena velvollisuutena kaikille (miespuolisille) muslimille. Toisin kuin alla käsiteltävät tuoremmat jihadismin haarat, Azzamin tulkinta jihadista ei vielä pitänyt konfliktialueiden ulkopuolista aseellista aktivismia hyväksyttävänä.⁵⁷

Azzamin kenties keskeisin vaikutus myöhempien jihadismin suuntausten kehittymiselle oli tämän lisäksi aseelliseen taisteluun osallistumisen ja erityisesti marttyyriuden uskonnollisen merkityksen korostaminen. Tämä on jatkunut ja kehittynyt entisestään myöhemmän jihadistisen ajattelun piirissä.⁵⁸ Azzamin tunnetun sanonnan mukaan muslimien ylpeys, kunnia ja luontainen asema kansainvälispoliittisen järjestelmän johtajina voi palautua vain jihadin ja kiväärin, ei konferenssien, neuvotteluiden ja dialogin, kautta.

Azzam ei ollut pelkästään uudenlaisen jihadin keskeisin teologi, vaan hän pyrki myös aktiivisesti inspiroimaan ja rekrytoimaan uusia vierastaistelijoita Afganistanin konfliktiin. Konfliktin aikana hän vieraili saarnaamassa ja rekrytoimassa useissa muslimienemmistöisissä valtioissa ja myös länsimaissa, Yhdysvallat mukaan lukien. Azzamin perustaman järjestön, Arabi-afgaanien palveluviraston (Afghan Services Bureau) aineistoa levitettiin ja kulutettiin aktiivisesti Lähi-idässä sekä vähemmissä määrin myös länsimaissa, mukaan lukien Pohjoismaissa.

Afganistaniin kohdistui lopulta yksi historian laajimmista vierastaistelijaliikkuvuuksista, kun mahdollisesti jopa 20 000 vierastaistelijaa otti osaa konfliktiin.⁵⁹ Toisaalta osa näistä osanottajista, kuten myöhemmin merkittäväksi jihadistiksi noussut Anwar al-

⁵⁷ Hegghammer, "The Rise of Muslim Foreign Fighters", 73–74; Haykel, Hegghammer & Lacroix (toim.), *Saudi Arabia in Transition*, 214.

⁵⁸ Hegghammer (toim.), *Jihadi Culture*, 154-160; Cook, *Understanding Jihad*, 129.

⁵⁹ Hegghammer, "The Rise of Muslim Foreign Fighters".

Awlaki, saapuivat konfliktialueelle vasta Neuvostoliiton vetäytyttyä eivätkä käytännössä ottaneet osaa taisteluihin.⁶⁰ Näin oli myös myöhemmin tässä raportissa esiintyvän, Isisin kannalta keskeisen Abu Musab al-Zarqawin tapauksessa. Vaikka islamistisessa ja jihadistisessa mytologiassa mobilisaatio Afganistaniin oli laaja, spontaani ja lähes välitön, käytännössä sen taustalla olivat erityisesti Azzamin kirjoitukset ja aktiivinen rekrytointitoiminta, jotka alkoivat kantaa hedelmää vasta 1980-luvun puolivälin tienoilla.⁶¹

Afganistanissa saatujen kokemusten perusteella Azzamin tarkoituksena oli luoda koulutettu ja kokenut muslimieistä koostuva vapaaehtoisarmeija, joka osallistuisi konfliktihin muslimieille kuuluviksi katsotuilla alueilla, joissa nämä olivat ulkoisen hyökkäyksen kohteena (kuten Afganistanissa) tai ulkoisen valloittajan miehittämiä (kuten Israelissa). Azzamin jihad-tulkinnassa vihollisia olivat siis muslimialueilla toimivat ei-islamilaisen vihollisen sotilaat. Tässä hänen tulkintansa poikkeaa merkittävästi al-Qaidan ja Isisin edustamista jihadismin muodoista, joissa viholliseksi ja väkivallan oikeuteiksi kohteiksi katsotaan niin ikään vihollisvaltojen siviilit, myös konfliktialueiden ulkopuolella, etenkin jälkimmäisen tapauksessa.⁶²

Azzamin korostunut rooli ja merkitys jihadistisyhteisön sisällä pohjautuivat osittain hänen karismaattisuutensa ja perinteisen uskonnollisen koulutuksen tuomaan uskottavuutensa. Hänen suosionsa aiheutti kuitenkin myös kitkaa yhteisön sisällä, erityisesti niiden keskuudessa, jotka eivät jakaneet hänen käsitystään jihadista. Azzam salamurhattiin autopommilla Peshawarissa Pakistanissa vuonna 1989. Hänen tulkintansa jihadista jäi kuitenkin elämään, vaikka sen ympärille ei muodostunut hänen kuolemansa kestänyttä järjestöä.

Azzamin salamurhan aiheuttamaa tyhjiötä jihadistisen liikkeen johdossa pyrkivät täyttämään useat henkilöt. Parhaiten tässä onnistui lopulta hänen kumppaninaan 1980-luvulla toiminut, syyskuun 11. päivänä vuonna 2001 tapahtuneilla iskuilla kuuluisuuteen noussut saudiarabialainen Osama bin Laden. Näin kävi siitä huolimatta, että hän poistui Afganistanista useita kuukausia ennen Azzamin kuolemaa (palaten vasta vuonna 1996) ja vaikka hänen luomansa ryhmän, al-Qaidan, alkutaipale oli epäonnistumisten värittämä.

⁶⁰ Scott Shane, *Objective Troy: A Terrorist, A President and the Rise of the Drone* (New York: Tim Duggan Books, 2015), 54-55.

⁶¹ Hegghammer, *Jihad in Saudi Arabia*, 43.

⁶² Neumann, *Radicalized: The New Jihadists*, 44.

3.3 Al-Qaida ja globaali jihadismi

Afganistanin konflikti ja sinne suuntautunut vierastaistelijamobilisaatio oli keskeinen myös al-Qaidana tunnetun ryhmän muodostumisessa. Al-Qaida sai alkunsa pääasiassa Osama bin Ladenin ympärille muodostuneena Lähi-idän arabimaista tulleiden vierastaistelijoiden verkostona 1980-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. Tähän mennessä se oli irtaantunut Azzamin perustamasta Arabi-afgaanien palveluvirastosta. Laajempaan tietoisuuteen se kuitenkin tuli vasta 2000-luvulla syyskuun 11. päivän (2001) iskujen jälkeen.⁶³ Al-Qaidan historian tarkempi käsittely ei ole tässä yhteydessä mahdollista. Edellisen 30 vuoden aikana sen organisaatio, strategia ja ideologia ovat kehittyneet merkittävästi.⁶⁴ Tässä al-Qaidaa käsitellään sellaisena, millaiseksi se on kehittynyt 2000-luvulla eli salafi-jihadistista ideologiaansa edistävänä kokonaisuutena, johon lukeutuu kolme erillistä mutta toisiinsa kietoutuvaa elementtiä: keskusjohto (*core*), paikallisjärjestöt (*local affiliates*) ja niiden ympärille muodostunut laajempi ideologinen liike.⁶⁵

⁶³ Nämä iskut al-Qaida toteutti yhteistyössä Khaled Sheikh Mohammedin johtaman ryhmästä irrallisen terroriverkoston kanssa. Tämä verkosto sulautui osaksi al-Qaidaa vasta iskun jälkeen Khaled Sheikh Muhammedin ottaessa merkittävän roolin ryhmässä. Assaf Moghadam, *Nexus of Global Jihad: Understanding Cooperation Among Terrorist Actors* (New York: Columbia University Press, 2017), 1–2. Ks. myös Adrian Levy ja Catherine Scott-Clark, *The Exile: The Flight of Osama bin Laden* (London: Bloomsbury, 2017).

⁶⁴ Al-Qaidasta ja sen historiasta on kirjoitettu useita erinomaisia teoksia ja artikkeleita, joita muutamia on listattu alla. Fawaz A. Gerges, *The Far Enemy: Why Jihad Went Global* (New York: Cambridge University Press, 2005); Lawrence Wright, *The Looming Tower: Al-Qaeda and the Road to 9/11* (New York: Alfred A. Knopf); Gilles Kepel & Jean-Pierre Milelli (toim.), *Al Qaeda in its Own Words*; Camille Tawil, *Brothers in Arms: The Story of al-Qa'ida and the Arab Jihadists* (London: SAQI, 2010) Assaf Moghadam & Brian Fishman (toim.), *Fault Lines in Global Jihad*, etenkin 88–107; Fawaz A. Gerges, *The Rise and Fall of al-Qaeda* (Oxford: Oxford University Press, 2011); Michael W. S. Ryan, *Decoding Al-Qaeda's Strategy: The Deep Battle Against America* (New York: Columbia University Press, 2013); Donald Holbrook, *The al-Qaeda Doctrine: The Framing and Evolution of the Leadership's Public Discourse* (London: Bloomsbury, 2014); Mustafa Hamid & Leah Farrall, *The Arabs at War in Afghanistan*; Barak Mendelsohn, *The Al Qaeda Franchise: The Expansion of Al-Qaeda and Its Consequences* (Oxford: Oxford University Press, 2016); Cathy Scott-Clark & Adrian Levy, *The Exile: The Flight of Osama bin Laden* (London: Bloomsbury, 2017); Anne Stenersen, *Al-Qaeda in Afghanistan* (Cambridge: Cambridge University Press, 2017); sekä avoimesti saatavilla olevan *Perspectives on Terrorism* -julkaisun numero 6/2017 (<http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/issue/view/67>).

⁶⁵ Ks. esim. Anne Stenersen, "Thirty Years after its Foundation - Where is al-Qaeda Going?", *Perspectives on Terrorism* 11, nro 6 (2017). Al-Qaidan eri osien suhteesta toisiinsa ja erityisesti keskusjohtoon merkityksestä al-Qaidan operatiiviselle toiminnalle on keskusteltu jatkuvasti vuoden 2001 jälkeen. Näkyvimmin aiheesta ovat väitelleet Marc Sageman, jonka mielestä jihadistinen liikehdintä on lähinnä itsenäisesti toimivien sosiaalisten verkostojen toimintaa, sekä Bruce Hoffman, jonka mukaan al-Qaidalla on organisaationa vielä keskeinen rooli sen nimissä harjoitettavassa terrorismissa. Pidemmän korren vaikuttaa vetäneen Hoffman, jonka yhdessä Fernando Reinaren kanssa vuonna 2014 toimittama teos todisti empiirisesti al-Qaidalla olleen selkeä rooli monissa sen nimissä suoritetuissa terrori-iskuissa 2001–2011 välillä. Ks. Bruce Hoffman & Fernando Reinares (toim.), *The Evolution of The Global Terrorist Threat: From 9/11 to Osama bin Laden's Death* (New York: Columbia University Press, 2014).

Keskusjohdolla viitataan al-Qaidan keskusjohtoon ja siihen osaan al-Qaidan historiallista organisaatorakennetta, joka on selvinnyt vuonna 2001 alkaneesta Afganistanin sodasta ja siihen sittemmin kohdistuneista terrorisminvastaisista operaatioista, jotka ovat vaatineet useiden keskusjohtoon kuuluneiden jihadistiveteraanien hengen.⁶⁶ Kuten ryhmän historiaan erikoistunut norjalainen tutkija Anne Stenersen on huomionnut, keskusjohto tulisi ensisijaisesti ymmärtää vallankumouksellisena etujoukkona, joka on pyrkinyt lähes koko olemassaolonsa ajan tukemaan ja kouluttamaan eri konflikteihin osallistuvia muslimikapinallisia ja heidän edustamiaan aseellisia ryhmiä levittääkseen jihadistista aatettaan ja saavuttaakseen tavoitteensa eli vallankumousten tapahtumisen muslimimaissa ja lopulta kalifaatin uudelleen perustamisen.⁶⁷ Huolimatta heikentymisestäään al-Qaidan keskusjohto toimii edelleen aktiivisesti terrori-iskujen toteuttamiseksi.⁶⁸

Merkittävän osan historiaansa al-Qaidan toimintaa on ohjannut voimakkaasti ajatus globaalista jihadista, ja erityisesti länsimaihin kohdistuva kansainvälinen terrorismi (näyttävät, tuhovoimaiset iskut symbolisiin pehmeisiin kohteisiin) on ollut keskeinen osa sen toimintaa.⁶⁹ Al-Qaidan strateginen ajattelu on kuitenkin kehittynyt merkittävästi koko sen historian ajan, heijastaen massiivisia muutoksia sen toimintaympäristöissä ja organisaatiossa, erityisesti 2000-luvun aikana ja sen jälkeen.

Al-Qaida oli 1990-luvun loppupuoliskolta 2000-luvun alkuvuosille asti käytännössä yhtenäinen keskusjohtovetoinen organisaatio, jolla oli merkittäviä rekrytointiin ja eri aktivismimuotoihin erikoistuneita verkostoja eri puolilla maailmaa, erityisesti Afganistanissa, josta käsin se toimi vapaasti vuosina 1996–2001.⁷⁰ Ryhmän keskusjohton merkitys operatiiviselle toiminnalle väheni, kun sen rekrytointi-, koulutus-, ja hyökkäysinfrastruktuurit eri puolilla maailmaa käytännössä hajotettiin 2000-luvun puoliväliin mennessä siihen kohdistuneen alati voimistuneen terrorismin vastaisen toiminnan seurauksena.

⁶⁶ Hoffman & Reinarés, *The Evolution of The Global Terrorist Threat*, 620.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Stenersen, "Thirty Years after its Foundation".

⁶⁹ Eli toisin kuin vallankumouksellisilla radikaali-islamisteilla, al-Qaidan jihadin kohteena ei ollut paikallinen hallinto vaan niiden ulkomaalaiset liittolaiset, erityisesti länsimaat ja Yhdysvallat. Al-Qaidan strategisen ajattelun mukaan yksi merkittävä syy radikaali-islamististen vallankumouksellisten, "lähivihollisiin" kohdistuneiden kampanjoiden epäonnistumiseen oli niiden ulkovalloilta saama tuki.

⁷⁰ Tänä aikana se pyrki toteuttamaan näyttäviä terrori-iskuja, ensin länsimaisia tai niitä symbolisesti edustaneita kohteita vastaan länsimaiden ulkopuolella ja myöhemmin itse länsimaissa. Tällaisia olivat esimerkiksi iskut Yhdysvaltain suurlähetystöihin Keniassa ja Tansaniassa vuonna 1998 sekä iskuyritys USS Sullivansia ja isku USS Colea vastaan Jemenissä vuonna 2000. Syyskuun 2001 iskujen lisäksi toteutuneiden suurien iskujen sarjaan kuuluvat juniin tehdyt iskut Madridissa maaliskuussa 2004 ja Lontoon metro- ja linja-autoiskut Lontoossa heinäkuussa 2005.

Pystyäkseen jatkamaan toimintaansa ja säilyttääkseen vaikutusvaltansa Afganistanin menetyksen jälkeen al-Qaidan keskusjohto pyrki 2000-luvulta alkaen määrätietoisesti laajentumaan lähettämällä taistelijoitaan perustamaan uusia paikallisjärjestöjä (mm. Saudi-Arabiaan ja Jemeniin) tai tuomalla jo perustettuja aseellisia ryhmiä alaisuuteensa (onnistuen esimerkiksi Algeriassa, Irakissa ja Somaliassa).⁷¹ Näiden paikallisjärjestöjen ja liittolaisten merkitys al-Qaidalle on voimistunut ryhmän toiminnassa ja johtanut siihen, että paikallisjärjestöjen usein niiden paikallisiin konteksteihin ja toimintaympäristöihin tiiviisti kytkeytyneet tavoitteet ovat korostuneet organisaatiossa sen globaalien intressien ja strategian kustannuksella. Tähän on viitattu al-Qaidan ideologian ja strategian hybridisoitumisena, minkä myötä lähivihollisen (paikallisten epäislamilaiseksi koettujen hallintojen) ja kaukoviuhollisen (niiden ulkomaisten tukijoiden, Yhdysvaltojen ja sen liittolaisten) välinen raja ja vihollisuushierarkia hämärtyi paikallisryhmien retoriikassa ja toiminnassa.⁷² Al-Qaidan paikallisjärjestöistä ainoastaan Jemenissä toimiva Arabian niemimaan al-Qaida (AQAP) on pyrkinyt systemaattisesti sekä kohdentamaan viestintäänsä länsimaissa asuviin kohdeyleisöihin että toteuttamaan kansainvälisiä terrori-iskuja, joskin senkin kohdalla tällainen toiminta rajoittui suurimmilta osin vuosille 2009–2011.

2010-luvulta on olemassa viitteitä siitä, että al-Qaida on pyrkinyt tuomaan eri konfliktialueilla toimivia aseellisia ryhmiä alaisuuteensa salaisesti tai vähemmän huomiota herättävillä tavoilla.⁷³ Al-Qaida ei ole Ayman al-Zawahirin johtajuuden aikana näyttänyt enää esimerkiksi vaatineen paikallisjärjestöiltään organisaatiositeen avointa tunnustamista lisäämällä al-Qaidan näiden nimeen (esimerkiksi Jabhat al-Nusra Syyriassa) sekä mahdollisesti julkisen uskollisuudenvalan vannomista uusilta liittolaisiltaan. Näin se on todennäköisesti tehnyt mahdollistaakseen uutta strategiaansa, jossa se keskittyy paikallisiin konflikteihin aiemman kansainvälisen terrorismiin perustuvan strategiansa kustannuksella. Arabikevään jälkeisen al-Qaidan paikalliset edustajat pyrkivät toimimaan osana laajempia kapinallisrintamia ja saavuttamaan kannatusta paikallisen väestön keskuudessa.⁷⁴

Paikallisjärjestöjen lisäksi keskusjohdon ympärille muodostui 2000-luvun alkuvuosiin mennessä löyhempi al-Qaidan ideologian ja tavoitteet jakanut yhteiskunnallinen liike, johon kuuluneita enimmäkseen itsenäisesti toimivia henkilöitä, soluja ja verkostoja se on vaihtelevasti pyrkinyt inspiroimaan ja paikoitellen jopa tukemaan iskujen teossa.⁷⁵

⁷¹ Mendelsohn, *The Al Qaeda Franchise*.

⁷² Ks. esim. Hegghammer, "The Ideological Hybridization of Jihadi Groups, Current Trends in Islamist Ideology", Hudson Institute 18.11.2009.

⁷³ Stenersen, "Thirty Years after its Foundation".

⁷⁴ Aaron Y. Zelin (toim.), "How al-Qaeda Survived Drones, Uprisings, and the Islamic State: The Nature of the Current Threat". The Washington Institute for Near East Policy Policy Focus 153 (2017), 6-7.

⁷⁵ Hoffman ja Reinarés (toim.), *The Evolution of The Global Terrorist Threat*, 625–630. Ks. myös Stenersen, "Thirty Years after its Foundation".

Jälkimmäisessä al-Qaidaa on auttanut erityisesti järjestön riveissä joko taistelukoekemusta tai terroristista koulutusta saaneet vierastaistelijat, jotka ovat toistuvasti toimineet siltanrakentajina paikallisten aktivistien ja konfliktialueilla toimivien ryhmien välillä. Tällaisilla henkilöillä on ollut historiallisesti merkittävä rooli oma-aloitteisesti toimivien hyökkäyssolujen muodostamisessa, väkivaltaisten iskujen toteuttamisessa ja laajempien verkostojen luomisessa Euroopassa.⁷⁶

Arabikevään jälkeiset vuodet ovat olleet al-Qaidalle monin tavoin haastavia. Tämä johtuu suurilta osin siitä, että sen entisen Irakin paikallisjärjestön pohjalta kehittynyt Isis on haastanut al-Qaidan johtoaseman jihadistisessa liikkeessä ja syrjäyttänyt sen keskeisimpänä jihadistisena ryhmänä ilmiön merkittävimmissä viime aikaisessa polttopisteessä Syyriassa.⁷⁷ Tämän lisäksi keskusjohtoon kohdistuneen sotilaallisen toiminnan seurauksena useita ryhmälle keskeisiä johtohahmoja on eliminoitu, mukaan lukien ryhmän perustaja ja ensimmäinen johtaja Osama bin Laden, joka kuoli Yhdysvaltojen sotilasoperaatiossa Abbottabadissa Pakistanissa vuonna 2011. Vastoin käymisistään huolimatta al-Qaida on kärsivällisesti, systemaattisesti ja monilla tavoin onnistuneesti pyrkinyt voimistamaan toimintaansa alueilla, joissa se on jo aiemmin ollut aktiivinen, laajentumaan uusille alueille sekä hyväksikäyttämään laajemmin epävakautta eri puolilla islamilaista maailmaa.⁷⁸

Vaikka Isis on eittämättä saanut enemmän näkyvyyttä viimeisen viiden vuoden aikana, on mahdollista, että strategisesti vakaammalla pohjalla oleva al-Qaida pystyy vielä syrjäyttämään takaiskuja kokeneen Isisin jihadistisen liikkeen symbolisena johtajana. Tämä toteutunee varsinkin, jos al-Qaida pystyy ylläpitämään imagoaan ”maltillisempana” vaihtoehtona Isisille jihadistisen liikkeen sisällä sekä pitämään sen paikallisjärjestöt entistä tiukemmin keskusjohdon alaisuudessa.

Tosiasia kuitenkin on, että al-Qaida ei ole pystynyt edellisen viiden vuoden aikana inspiroimaan kannattajiaan terrori-iskuihin läheskään samalla tasolla kuin Isis, etenkin länsimaissa.⁷⁹ Tässä organisaation painolastina on ikääntyvä ja karismaattisuuden

⁷⁶ Nesser, *Islamist Terrorism in Europe*; Thomas Hegghammer, “Should I Stay or Should I Go? Explaining Variation in Western Jihadists’ Choice between Domestic and Foreign Fighting”, *American Political Science Review* 107, nro 1 (2013).

⁷⁷ Mendelsohn, *The Al Qaeda Franchise*, 168–193.

⁷⁸ Ks. esim. Thomas Joscelyn, “Al-Qaeda is very much alive, and widely misunderstood”, *The Long War Journal* 11.9.2018 (<https://www.longwarjournal.org/archives/2018/09/al-qaeda-is-very-much-alive-and-widely-misunderstood.php>); Bruce Hoffman, “Al-Qaeda’s Resurrection”, CFR Expert Brief 6.3.2018 (<https://www.cfr.org/expert-brief/al-qaedas-resurrection>); Daveed Gartenstein-Ross & Nathaniel Barr, “How al-Qaeda Survived the Islamic State Challenge”, Hudson Institute 1.3.2017 (<https://www.hudson.org/research/12788-how-al-qaeda-survived-the-islamic-state-challenge>).

⁷⁹ Lorenzo Vidino, Francesco Marone & Eva Entenmann, *Fear Thy Neighbor: Radicalization and Jihadist Attacks in the West* (Milano: Ledizioni LediPublishing, 2017).

puutteesta kärsivä johtohahmo Ayman al-Zawahiri sekä viestintäkoneisto, joka vaikuttaa erityisesti Isisiin verrattuna pahasti vanhentuneelta, niin tuotettujen sisältöjen kuin levityskanaviensakin puolesta. Näitä ongelmia ryhmä on pyrkinyt paikkaamaan ottamalla Osama bin Ladenin pojan Hamzan entistä näkyvämmiin esiin viestinnässään. Tämä on lisännyt spekulatioita hänen tulevasta roolistaan organisaatiossa.⁸⁰ Vahvuuksistaan huolimatta al-Qaidalla on edessään merkittäviä haasteita, mikäli se aikoo onnistuneesti haastaa heikentyvän Isisin johtoasemaa lähitulevaisuudessa.

3.4 Isisin globaali sektaarinen jihadismi

Kolmatta keskeistä jihadismin haaraa edustaa nykyisin Isis-nimellä tunnettu järjestö ideologioineen. Tämänkin ideologian haaran juuret juontuvat 1980-luvun lopun Afganistaniin, jossa Azzamin kuoleman (ja bin Ladenin Saudi-Arabiaan paluun) jälkeinen johtajuustyhjiö johti kilpailuun, kiistoihin ja uusien tulkintojen muodostumiseen jihadistisen liikkeen sisällä. Isisin ideologian muodostumiselle erityisen keskeinen tulkinnallinen haara oli niin sanottu Jalalabadin koulukunta. Se korosti uskonnollista puhtautta (erityisesti *takfir*-uskonopin tärkeyttä⁸¹), kunnioitettujen jihadistisen liikkeen johtajien auktoriteetin vastustusta sekä vapaampaa väkivallan käyttöä konfliktitilanteissa, mukaan lukien sellaisia ryhmiä kohtaan, joiden suhtautuminen uskonnolliseen puhtauteen oli vapaamielisempi. Ensimmäisen kerran tämä jihadismin haara heijastui Algerian tuhoisassa sisällissodassa 1990-luvulla kytkeytyen erityisesti radikaali-islamistiseen GIA:an sekä siitä irronneeseen GSPC-jihadistiryhmään, joka liittyi 2000-luvulla osaksi al-Qaidaa ja otti nimekseen Islamilaisen Maghrebin al-Qaida (AQIM).⁸²

Aseellisena ryhmänä Isisin juuret juontuvat kuitenkin vain vuoteen 1999.⁸³ Tuolloin Länsi-Afganistanissa toimineen ryhmän perusti jihadistin uransa 1980-luvun lopun Afganistanissa aloittanut entinen jordanialainen katurikollinen Abu Musab al-Zarqawi.

⁸⁰ Ks. esim. Jason Burke, "Hamza bin Laden - a potent weapon in the rivalry between al Qaeda and Isis", *The Guardian* 30.5.2017.

⁸¹ Takfirismilla viitataan käytäntöön, jossa toisenlaisen uskontulkinnan omaksuneet muslimit julistetaan vääräuskoisiksi tarkoituksena oikeuttaa uskonnollisesti heihin kohdistuva väkivalta (Sisäministeriö, *Väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsaus 1/2017*, 16–17). Takfir-uskonopin keskeisyydestä jihadistiselle aatteelle sekä sen tulkinnasta ja soveltamisesta jihadistien toimesta, katso Maher, *Salafi-Jihadism*, 71–107.

⁸² Tore Hemming, "The Hardline Stream of Global Jihad: Revisiting the Ideological Origins of the Islamic State", *CTC Sentinel* 12, nro 1 (2019).

⁸³ Isisin ja sen edeltävien muotojen historiaa on käsitelty esimerkiksi muun muassa seuraavissa teoksissa: Brian Fishman (toim.) *Bombers, Bank Accounts, and Bleedout: Al-Qa'ida's Road in and out of Iraq* (Combating Terrorism Center at West Point/Harmony Project Report, 2008), <https://ctc.usma.edu/bombers-bank-accounts-and-bleedout-al-qaidas-road-in-and-out-of-iraq/>; Hafez, *Suicide Bombers in Iraq*; Kepel & Milelli (toim.), *Al Qaeda in its Own Words*, 237–267; Jessica Stern & J. M. Berger, *ISIS: The State of Terror* (London: William Collins, 2015); Joby

Vaikka Zarqawi matkusti ensimmäisen kerran Afganistaniin jo vuonna 1989 tarkoituksenaan osallistua siellä jihadiin viikkoja aiemmin maasta vetäytynyttä Neuvostoliittoa vastaan, hän osallistui taisteluihin sisäiseen kaaokseen vajonneessa maassa kuitenkin vasta vuonna 1991.⁸⁴ Jordaniaan vuonna 1993 palattuaan Zarqawi jatkoi siellä jihadistiseen liikehdintään osallistumista, jääden kiinni terrori-iskun suunnittelusta vuotta myöhemmin. Afganistaniin hän palasi vapauduttuaan vankilasta Jordaniassa vuonna 1999.

Pian Afganistaniin saapumisen jälkeen hän perusti oman ryhmän, johon liittyi ensisijaisesti Levantin alueen valtioista⁸⁵ kotoisin olleita arabijhadisteja. Ryhmän perustamisessa Zarqawia auttoi al-Qaidalta saatu ”starttiraha”. Vaikka ryhmä liittyi osaksi al-Qaidaa vuonna 2004, se jakoi vain osittain tämän jihadistisen ideologian ja tulkinnan.⁸⁶ Al-Qaidan silloisesta strategiasta poiketen Zarqawin ryhmän strateginen päähuomio ei kuitenkaan ollut ulkoisissa vihollisissa ja kansainvälisessä terrorismissa, vaan se pyrki vallankaappaukseen erityisesti Zarqawin kotimaassa Jordaniassa sekä muissa Levantin maissa.⁸⁷

Afganistaniin syksyllä 2001 kohdistuneen hyökkäyksen seurauksena Zarqawin ryhmä kuitenkin menetti koulutusleirinsä ja hajosi osan lähtiessä Pakistaniin ja joidenkin pyrkessä Irakin kurdialueille Iranin vastaisen rajan lähistölle. Jälkimmäistä aluetta hallitsi silloin sille ystävällismielinen Irakin kurdeista koostuva Ansar al-Islam. Tätä kautta Zarqawi saapui Irakiin jo vuonna 2002, aavistaen, että Yhdysvaltain hyökkäys alueelle olisi vain ajan kysymys ja että se toisi mukanaan mahdollisuuksia uuden rintaman avaamiselle. Vaikka Zarqawin ryhmän ideologia muodostui osin Afganistanissa vietettyjen vuosien aikana 1999–2001, sen tavoitteet ja strategia alkoivat lähentyä nykyistä muotoaan vasta Irakissa vuonna 2003 alkaneen hyökkäyksen ja miehityksen jälkeen. Zarqawin ja hänen ryhmänsä tavoitteeksi muodostui puhtaan islamilaisen yhteiskunnan luominen Irakiin ja sen lähialueelle, ja se pyrki edistämään tavoitettaan lietsomalla sektaarisen sisällissodan maan shiiojen ja sunnien välille.

Warrick, *Black Flags: The Rise of ISIS* (London: Bantam Press, 2015); McCants, *The ISIS Apocalypse*; Fawaz A. Gerges, *Isis: A History* (Princeton: Princeton University Press, 2016); Charles R. Lister, *The Syrian Jihad: Al-Qaeda, The Islamic State and the Evolution of an Insurgency* (London: Hurst, 2015); Fishman, *The Master Plan*; Michael Weiss & Hassan Hassan, *ISIS: Inside the Army of Terror* (New York: Regan Arts, 2016); Mendelsohn, *The Al Qaeda Franchise*, 168–193.

⁸⁴ Warrick, *Black Flags*, 51–52.

⁸⁵ Levantin alue koostuu Israelista, Palestiinasta, Libanonista, Jordaniasta ja Syyriasta. Alueeseen viitataan myös Isisin toisessa englanninkielisessä vakiintuneessa nimessä Isilissä (Islamic State of Iraq and the Levant).

⁸⁶ Hemming, ”The Hardline Stream of Global Jihad”.

⁸⁷ Fishman, *The Master Plan*, 9–23.

Konfliktin alkukuukausina Zarqawi profiloitui poikkeuksellisen väkivaltaisena mutta tehokkaana johtajana, jonka enimmäkseen muista arabimaista kotoisin olevista vierastaistelijoista koostunut aseellinen ryhmä oli yksi näkyvimmistä ja tehokkaimmista ryhmistä amerikkalaista miehitystä vastaan muodostuneessa “sunnalaisessa kapi-nassa”.⁸⁸ Ryhmä suoritti useita tuhoisia terrori-iskuja. Iskujen kohteina oli muun muassa YK:n rakennuksia sekä shiioille tärkeitä uskonnollisia tiloja ja johtajia. Ryhmä sai kyseenalaista mainetta jopa jihadistipiirien sisällä toimitettuaan al-Jazeeralle video-nauhan, jossa mustiin pukeutunut mies, mahdollisesti Zarqawi itse, teloitti puukolla oranssiin univormuun puetun panttivangin, amerikkalaisen Nicholas Bergin irrottaen hänen päänsä.⁸⁹ Sama symboliikka toistui traagisin seurauksin vuonna 2014, kun Isisin elokuussa 2014 julkaistulla videolla oranssiin univormuun pukeutunut James Foley teloitettiin samalla tavalla. Teloituksen suoritti Jihadi-John -nimellä tunnettu isobritannialainen Mohammed Emwazi.

Zarqawin ryhmä asettui al-Qaidan alaisuuteen virallisesti lokakuussa 2004 päästäkseen nauttimaan al-Qaidan rahoitusverkostoista ja sen brändin tuomista mahdollisuuksista esimerkiksi rekrytoinnin ja varankeruun suhteen.⁹⁰ Ideologiset ja strategiset erimielisyydet al-Qaidan johdon ja Zarqawin välillä kävivät kuitenkin ilmeisiksi jo vuonna 2005. Ne johtuivat ensisijaisesti siitä, että Zarqawin käsitys jihadistien päävihollisesta erosi al-Qaidan vastaavasta. Siinä missä al-Qaida pyrki ohjeistamaan Zarqawia iskemään miehittäjien kimppuun globaalin jihadin strategiansa mukaisesti, Zarqawi itse pyrki provosoimaan shiiväestön hyökkäämään sunneja vastaan. Näin Zarqawi kuvitteli voivansa pakottaa sunnit puolustamaan itseään shiioja vastaan, jotka olivat hänen mukaansa islamin suurimpia vihollisia. Erimielisyydet al-Qaidan kanssa hautautuivat unohduksiin vuosiksi, kun Zarqawi kuoli Yhdysvaltain ilmaiskun seurauksena kesäkuussa 2006. Ne nousivat uudelleen pintaan Syyrian sisällissodan synnyttämien erimielisyyksien myötä vuonna 2013.

Zarqawi kuitenkin onnistui tavoitteessaan, ja Irakiin syttyi tuhoisa sektaarinen sisällissota, jota käytiin erityisesti vuosina 2006–2008. Tänä aikana ryhmä itse kuitenkin marginalisoitui. Se menetti johtajansa Zarqawin Yhdysvaltojen iskussa kesäkuussa 2006,

⁸⁸ Hafez, *Suicide Bombers in Iraq*; Ahmed Hashim, *Iraq's Sunni Insurgency* (London: Routledge Adelphi Papers 402, 2009).

⁸⁹ Douglas A. Ollivant, “The Barbaric Terrorists of the Islamic State Are a Threat to the U.S. Homeland”, *The New Republic* 23.8.2014.

⁹⁰ Ironista kyllä al-Qaidan taloudellinen tilanne oli jo tässä vaiheessa varsin keho, ja pian se joutui pyytämään rahaa enimmäkseen omavaraiselta paikallisorganisaatioltaan.

ja epäsuotuisat muutokset ryhmän toimintaympäristössä johtivat merkittäviin menetyksiin.⁹¹ Näiden myötä ryhmä ”brändäsi” itsensä uudelleen vaihtaen nimensä Irakin islamilaiseksi valtioksi (ISI) ja pyrkien muuttumaan taistelija-profiililtaan entistä irakilaisemmaksi.

Ryhmä onnistui kuitenkin selviämään vaikeammista vuosista Irakissa. Kun sen nykyinen johtaja, Abu Bakr al-Bagdadi, astui ryhmän johtoon vuonna 2010, se oli jo juurtunut syvälle yhteiskuntaan Irakin sunnialueilla ja oli huomattavasti vahvempi kuin vuosina 2007–2008. Ryhmän uutta nousua kansainvälisen politiikan näyttämölle edesauttoi poliittisten jännitteiden kasvu ja turvallisuustilanteen heikkeneminen Irakissa erityisesti vuodesta 2009 alkaen sekä Yhdysvaltain vetäytyminen maasta loppuvuodesta 2011.⁹² Toinen keskeinen ja ryhmän ”kansainvälistymiseen” johtanut tekijä oli Syyrian kansannousun kehittyminen aseelliseksi konfliktiksi.

Bagdadin johtama ryhmä oli mukana Syyrian konfliktissa sen alkuhetkistä asti. Tässä sitä auttoi Syyrian puolelle Irakin sodan (2003–2008) ja sitä edeltäneenä aikana muodostuneet verkostot, jota he (usein Syyrian tiedustelupalvelun avustuksella) käyttivät aiempina vuosina salakuljettaakseen aseita ja vierastaistelijoita Syyriasta Irakiin. Kesästä 2011 alkaen virta kääntyi Irakista Syyriaan, ja ryhmä lähetti Jabhat al-Nusra muodostaneita taistelijoitaan maahan aikomuksenaan käyttää hyödyksi Syyrian alati epävakampaan suuntaan kehittynyttä tilannetta laajentaakseen toimintansa myös sinne.

Jabhat al-Nusra irtaantui ryhmästä keväällä 2013 siirtyen virallisesti al-Qaidan alaisuuteen. Siis saman al-Qaidan, josta Bagdadin johtama ISI irtautui oman historian alkutuntien mukaen loppuvuodesta 2006, kun se perusti yhdessä muutaman muun pienemmän irakilaisen jihadistiryhmän kanssa Irakin islamilaisen valtion. Syyrian konfliktiin osallistumisen siivittämänä se osallistui konfliktiin avoimesti muuttaen nimensä Isisiksi. Syyriassa ja Irakissa saavuttamansa sotamenestyksensä myötä se haastoi al-Qaidan jihadistisen liikkeen johtajana. Erityisesti kalifaatin julistaminen kesällä 2014 teki siitä näkyvimmän, vaikutusvaltaisimman ja parhaiten varustetun jihadistisen aseellisen ryhmän maailmassa (samaan aikaan kun al-Qaida vaikutti olevan heikkenemässä).

Isisin toiminta on saanut runsaasti mediahuomiota johtuen erityisesti sen toteuttamista raakuuksista ja sen valtionrakennusprojektista, joka huipentui kalifaatin julistamiseen. Vaikka esimerkiksi kotimaisessa keskustelussa spekulointiin vielä loppukesästä 2014

⁹¹ McCants, *The ISIS Apocalypse*, 15.

⁹² Ks. Joel Rayburn, *Iraq after America: Strongmen, Sectarians, Resistance* (Stanford: Hoover Institution Press, 2014).

kalifaatin julistamisen jälkeenkin Isisin valtionrakennusprojektin olevan “puhtaasti retorinen tavoite”⁹³, Isis on itse asiassa vuodesta 2006 lähtien pyrkinyt määrätietoisesti vahvistamaan asemiaan Irakissa tavoitteenaan islamilaisen valtion perustaminen ja myöhemmin kalifaatin luominen.⁹⁴

Tämä onkin toinen keskeinen elementti, joka erottaa Isisin al-Qaidasta. Molempien tavoitteena on yhtä lailla kalifaatin julistaminen. Siinä missä al-Qaida on tietoisesti pyrkinyt sekä itse välttämään että ohjeistamaan paikallisjärjestöjään välttämään alueiden valtausta ja hallinnointia ennen kuin olosuhteet ovat sille otolliset, Isis on puolestaan tietoisesti pyrkinyt tähän.⁹⁵ Sen jihadin keskeinen tavoite on “puhtaan” ja “aidon” islamilaisen yhteisön luominen, jonka kannalta se näki riittävien olosuhteiden olleen jo vuonna 2006.

Isisin edustamassa jihadismin haarassa uskonnollisen puhtauden vaaliminen perustuu jopa muihin jihadistiryhmiin verrattuna poikkeuksellisen tiukkaan ja kapeaan katsontakantaan siitä, ketkä ovat todellisia muslimeita. Tämä on näkynyt selvästi Isisin toiminnassa viimeisen viiden vuoden aikana. Ne kaikki, joiden “muslimius” ei täytä ryhmän asettamia kriteereitä, eivät ole sen silmissä todellisia muslimeita ja heihin on uskonnollisesti hyväksyttävää kohdistaa väkivaltaa.⁹⁶ Ryhmä onkin avoimesti käyttänyt väkivaltaa vääräuskoisiksi kokemiaan sunneja, islamin sisäisiä vähemmistöjä sekä muita uskonryhmiä kohtaan tarkoituksenaan puhdistaa nämä hallitsemiltaan alueilta. Tässä suhteessa se eroaa al-Qaidasta, joka on pyrkinyt välttämään sektaarista vihanlietsontaa ja väkivaltaa. Al-Qaidankin mukaan esimerkiksi shiitit ovat harhaoppisia, mutta se katsoo harhaoppisina pitämiensä muslimien unohtaneen, mitä todellinen islam on ja että heidät tulee ohjata takaisin sen pariin. Tämän toteutuminen käytännössä on tosin ollut paikoitellen kyseenalaista, etenkin Irakin al-Qaidan toiminnan aikana.⁹⁷

Syyrian ja Irakin konflikti on vetänyt tunnetusti puoleensa myös suuria määriä ihmisiä sen rajojen ulkopuolelta. Tarkkoja lukuja vierastaistelijoiden määrästä on mahdotonta

⁹³ Esim. Juho Takkunen & Linda Pukka, “Hämeen-Anttila: ‘Islamilainen valtio ei realistinen’”, *MTV Uutiset*, 11.8.2014.

⁹⁴ McCants, *The ISIS Apocalypse*, 15. Ks. myös Cole Bunzel, “From Paper State to the Caliphate: The ideology of the Islamic State”, *The Brookings Project on U.S. Relations with the Islamic World Analysis Paper* 19 (2015).

⁹⁵ Syy sille, miksi al-Qaida on pyrkinyt välttämään alueiden valtaamista, konkretisoitui Isisin kohdalossa vuosien 2015-2017 välisenä aikana: aseellisten ryhmien perustamat valtiot ovat usein veraten helppoja tuhottavia asellisesti ylivoimaiselle viholliselle.

⁹⁶ Fishman, *The Master Plan*, 60.

⁹⁷ Joskin al-Qaidan tulkinnan toteutuminen käytännössä on myös vaihdellut merkittävästi, myös Irakin ulkopuolella.

esittää, mutta yhden arvion mukaan Syyriaan ja Irakiin olisi vuosina 2011–2016 matkustanut yli 42000 henkilöä yli 120 eri maasta tarkoituksenaan liittyä Isisin riveihin.⁹⁸ Valtaosa Syyriaan ja Irakiin matkustaneista on tullut konfliktialueen läheisyydestä eli Lähi-idästä ja Pohjois-Afrikasta, mutta merkittävä osa on tullut kauempaa. Esimerkiksi pelkästään Euroopasta arvellaan yli 5000 henkilön matkustaneen alueelle.⁹⁹

Syyrian ja Irakin alueella toimimisen lisäksi myös Isis on koordinoanut ja kannustanut muita iskuihin konfliktialueen ulkopuolella, mukaan lukien länsimaissa. Iskujen ulottaminen länsimaihin on yhdistetty julkisessa keskustelussa kansainväliseen Isisin vastaiseen kampanjaan, koska Isis alkoi kannustaa kannattajiaan näkyvästi iskuihin vasta kampanjan alettua elokuussa 2014. Tällaisen yhteyden vetämiselle ei kuitenkaan ole järin vankkoja perusteita, sillä kansainvälinen terrorismi on ollut osa ryhmän strategista DNA:ta alusta lähtien. Ryhmän perustaja Zarqawi pyrki ulottamaan verkostonsa Eurooppaan asti, ja hänen verkostoonsa kuuluneita henkilöitä on oleskellut ainakin Saksassa ja Ruotsissa. Hän muun muassa suunnitteli terrori-iskun toteuttamista Saksassa jo ennen syyskuun 11. päivän iskuja, joskin suunnitelma ei koskaan toteutunut. Ryhmä myös nivoutui moniin länsimaissa tapahtuneisiin iskuihin ja yrityksiin 2000-luvun aikana. Niin ikään ensimmäinen ryhmän riveissä tiettävästi taistelleen henkilön toteuttama länsimaissa tapahtunut terrori-isku tapahtui ennen Isisin-vastaisen kampanjan alkua Brysselissä toukokuussa 2014. Pariisin (2015) ja Brysselin (2016) iskut tulisi nähdä ensisijaisesti osana tätä jatkumoa. Ryhmään kohdistunut sotaoperaatio on eittämättä kiihdyttänyt sen pyrkimyksiä lietsoa ja inspiroida viestinnällään konfliktialueen ulkopuolella oleskelevia kannattajiaan ja aktivistejaan väkivallantekoihin.

Toisin kuin muissa jihadismin haaroissa, Isisin ideologiassa poliittinen ja uskonnollinen auktoriteetti on siirretty pois taistelukenttien ulkopuolelta vaikuttavilta teoreetikoilta, teologeilta ja johtajilta etulinjan taistelijoille. Tämän tulkinnan mukaan ne, jotka taistelevat uskonsa puolesta, ovat parempia muslimeita kuin ne, jotka eivät.¹⁰⁰ Tämä on tuonut omanlaista uskottavuutta ryhmälle, ja ryhmän eetos on myös suojellut ryhmää ulkopuoliselta kritiikiltä kannattajiensa keskuudessa. Näin on ollut myös sellaisissa tapauksissa, joissa kritiikki on tullut jihadistisen liikkeen sisäisiltä kunnioitetuilta teoreetikoilta ja teologeilta, kuten Zarqawin ensimmäiseltä oppi-isältä, jordanialaiselta Abu Muhammed al-Maqdisilta, pitkän linjan jihadistiteoreetikolta Abu Qatada al-Filistiniltä sekä useilta al-Qaidan johtohahmoilta.¹⁰¹

⁹⁸ RAN Manual: Responses to Returnees: Foreign Terrorist Fighters and Their Families, heinäkuu 2017, 15.

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ Azzamin tulkinnan mukaan jihadiin osallistuvat ovat parempia muslimeita kuin ne, jotka välttelevät jihadiin osallistumista.

¹⁰¹ Fishman, *The Master Plan*, 64.

Isisin ideologialle niin ikään leimallinen piirre on se, että se on pohjimmiltaan lunastuksen teologia. Isis on myös viestinnässään korostanut varsin selkeästi sitä, kuinka ”taistelu Allahin tiellä” poistaa entisen elämän synnit. Tämä sanoma on vedonnut erityisesti sellaisiin musliminuoriin, joilla on rikostaustaa, sekä mahdollisesti myös elämänhallinnallisista ongelmista kärsiviin käännynnäisiin. Tähän viittaa se, että länsimaista vierastaistelijoiksi lähteneillä jihadisteilla on nykyisin selvästi useammin rikostaustaa kuin aiemmin.¹⁰²

Ja toisin kuin elitistinen al-Qaida, joka ainakin ennen vuotta 2001 valitsi uudet tulokkaansa huolellisesti, Isis toivotti populistisesti kaikki pyrkivät tervetulleiksi riiveihinsä.¹⁰³ Tämä on osaltaan voimistanut Isisin vetovoimaa jihadistisen liikkeen sisällä erityisesti sen voitokkaimpina vuosina sekä tuonut mukaan taisteluihin sen kaltaisia henkilöitä, joita ei ole juuri aiemmissa konflikteissa nähty. Isis on esimerkiksi pystynyt tuomaan naiset mukaan jihadistiseen liikehdintään aivan uudella tavalla.

Isis on kärsinyt useita kirveleviä tappiota elokuussa 2014 alkaneen kansainvälisen Isisin vastaisen kampanjan myötä. Se on menettänyt kalifaattinsa sekä symbolisesti tärkeät kaupungit Raqqa ja Mosulin. Vaikka ryhmällä on edelleen paikallisjärjestöjä eri puolilla islamilaista maailmaa, monien toiminta on käytännössä hiipunut. Tällä hetkellä Isisin ja al-Qaidan organisaatiokaaviot ovat tältä osin lähes identtisiä, mutta Isisin toiminnan painopiste on keskusjärjestössä ja yhteiskunnallisessa liikkeessä, siinä missä al-Qaidan tapauksessa pidempään toimineilla ja toiminta-alueilleen syvemmin juurtuneilla paikallisjärjestöillä on keskeinen rooli ja merkitys.

Isis on menettänyt voittoisan imagonsa, joka auttoi sitä vetämään puoleensa tuhansittain uusia taistelijoita ympäri maailman vuoteen 2015 asti ja inspiroimaan lukemattomia terrori-iskuja, erityisesti vuosien 2014–2017 välillä. Tästä huolimatta ryhmä on yhä näkyvin jihadistinen toimija maailmassa, minkä lisäksi se toimii edelleen Syyriassa ja Irakissa osana maiden konflikteja. Isis ei ole yhtä kuin kalifaattinsa. Erityisesti Irakissa ryhmä on juurtunut syvään ja sen toimintaympäristö on edelleen otollinen jihadistisen toiminnan jatkamiselle. Isisin ja sen ideologian historia jihadin päähaarana on vielä kaukana lopullisesta pääteipisteestään. Epäselvää kuitenkin on, kuinka kauan heikentyvä ryhmä onnistuu pitämään globaalin jihadin lipunkantajan paikkaa, kun voi-

¹⁰² Peter R. Neumann, ”Crime and Terrorism in the Nordic Countries”, esitelmä Ulkopoliitisessa instituutissa 23.8.2018.

¹⁰³ Ryhmä on myös pystynyt paremmin huomioimaan uusien tulokkaiden ei-sotilaalliset taidot, erityisesti mediatuotantoon ja IT-osaamiseen liittyen, mutta myös hallintoon, terveydenhuoltoon ja rakentamiseen liittyvillä sektoreilla.

mistuva al-Qaida on haastamassa sitä yhä voimakkaammin samalla, kun sen keskeisimmät vetovoimatekijät eli Syyrian konflikti ja kalifaattiprojekti ovat käytännössä menettäneet merkitystään.

3.5 Jihadismi Euroopassa 1990-luvulta nykyhetkeen

Valtaosa jihadismiin kiinnittyneestä mediahuomiosta on käsitellyt sen ilmenemismuotoja länsimaissa ja erityisesti Länsi-Euroopassa. Eurooppa on kuitenkin ollut ainakin 2000-luvun puoliväliin asti jihadismin sivunäyttämö. Teoriassa Eurooppa ei ole ollut jihadistisessa ajattelussa merkityksetön. Siihen on viitattu aika ajoin jo pitkään muslimien aiemmin hallitsemien alueiden takaisin valloituksen merkeissä. Tämä ei ole kuitenkaan juuri konkretisoitunut käytännön toiminnassa ennen Irakin sotaa vuonna 2003.

Irakin sodan jälkeen Euroopan rooli jihadistisessa ajattelussa ja viestinnässä alkoi korostua ja kiinnostus jihadistista liikehdintää ja väkivaltaa kohtaan kasvaa Euroopassa asuneiden muslimien keskuudessa.¹⁰⁴ Osittain tämän seurauksena ilmiöstä kehittyi monimuotoisempi ja moniulotteisempi. Tämä näkyi muun muassa Eurooppaan kohdistuneiden terrori-iskujen ja iskusuunnitelmien määrän merkittävänä kasvuna 2000-luvun jälkimmäisellä puoliskolla, samalla kun liikkuvuus Euroopasta muslimienemmistöisille konfliktialueille yleistyi. Syyrian konfliktin ja Isisin vetovoiman myötä edellisten vuosien aikana voimistuneet jihadistiset verkostot, yhteisöt ja laajempi yhteiskunnallinen liike Euroopan alueella vahvistuivat entisestään. Viime vuosina Euroopassa onkin nähty historiallisen laaja vierastaistelijamobilisaatio Syyriaan ja Irakiin sekä jihadististen iskujen aalto, jonka hiipumisesta on alkuvuodesta 2019 vain osittain merkkejä.

3.5.1 Jihadismin saapuminen Eurooppaan

Euroopassa on ollut sekä radikaali-islamistista että jihadistista liikehdintää ainakin 1990-luvulta lähtien. Alueelta tiedetään osallistuneen henkilöitä Afganistanin konfliktiin 1980-luvulla, mutta järjestäytyneemmäksi liikehdintä kehittyi vasta seuraavalla vuosikymmenellä. Osaltaan tämä johtui siitä, että useat islamistiset ja radikaali-islamistiset

¹⁰⁴ Ks. esim. Petter Nesser, "Jihadism in Western Europe After the Invasion of Iraq: Tracing Motivational Influences from the Iraq War on Jihadist Terrorism in Western Europe", *Studies in Conflict & Terrorism* 29, nro 4 (2006).

(myöhemmin myös jihadistiseen liikehdintään osallistuneet) aktivistit muuttivat Eurooppaan 1980- ja 1990-luvuilla, suurelta osin humanitaarisen maahanmuuton kautta.¹⁰⁵

Tällaisia henkilöitä ovat olleet esimerkiksi al-Qaidaa lähellä ollut Jordanian palestiinalainen Abu Qatada al-Filistini, syyrialainen pitkän linjan jihadistista ja kuuluisa globaalin jihadin teoreetikko Abu Musab al-Suri¹⁰⁶ sekä Egyptin islamilaiseen jihadiin kuulunut, Afganistanissa sotinut ja al-Qaidaa kannattanut Hani al-Sibai ja hänen maanmiehensä Abu Hamza al-Masri, joka saarnasi pitkään jihadistista sanomaansa Finsbury Parkin moskeijassa Lontoossa, ollen yksi merkittävimmistä varhaisista avainaktivisteista Euroopassa vuonna 2004 tapahtuneeseen pidätykseen asti.

Useat yllämainituista henkilöistä ja ilmiöön kytkeytyneistä varhaisista avainaktivisteista olivat sotineet tai kouluttautuneet Afganistanissa toimineiden aseellisten ryhmien leireillä 1980-luvulla tai 1990-luvun alussa. Tänä aikana heille muodostuivat kontaktit keskeisiin jihadistisiin aseellisiin ryhmiin ja muihin ilmiön kannalta oleellisiin toimijoihin. He jatkoivat aktivismiaan enimmäkseen itsenäisesti Euroopan verrattain vapaissa toimintaympäristöissä. Monissa Länsi-Euroopan maissa, erityisesti niissä, joihin jihadismia edistäviä aktivisteja oli asettunut asumaan, vieraili myös useita muualla asuneita jihadistiteja, joista monet olivat aseellisia jihadistiryhmiä edustaneita aktivisteja. Eri puolilla Eurooppaa toimi myös itsenäisiä aktivisteja, joilla ei ollut kokemusta taistelemisesta. Tällaisia olivat esimerkiksi jamaikalastaustainen käännyttänyt Abdullah al-Faisal ja syyrialainen Omar Bakri Muhammed Isossa-Britanniassa.

Väliaikaisesti vierailleet sekä pysyvämmiin Eurooppaan sijoittuneet aktivistit levittivät aatettaan jakamalla ajatuksiaan erilaisissa julkisissa tilaisuuksissa ja erityisesti radikaaleissa moskeijoissa. He loivat, käänivät ja jakoivat aseellisten jihadistiryhmien virallista aineistoa sekä pyrkivät verkostoitumaan saman ajatusmaailman jakaneiden henkilöiden kanssa paikallisesti, alueellisesti ja laajemmin.¹⁰⁷ Monien karismaattisten aktivistien ja erityisesti vierastaistelijakokemusta tai terroristikoulutusta saaneiden henkilöiden ympärille muodostui 1990-luvulta alkaen pienryhmiä, joiden pohjalta 2000-luvun aikana kehittyi laajempia sosiaalisia verkostoja, järjestöjä ja yhteisöjä.

¹⁰⁵ Robin Simcox, "The Asylum-Terror Nexus: How Europe Should Respond", *The Heritage Foundation Report* 18.6.2018. Ks. myös Lorenzo Vidino, *The New Muslim Brotherhood in the West* (New York: Columbia University Press, 2010).

¹⁰⁶ Abu Musab al-Surin merkityksestä jihadistiselle liikehdinnälle, ks. Brynjar Lia, *Architect of Global Jihad: The Life of al-Qaeda Strategist Abu Mu'sab al-Suri* (Oxford: Oxford University Press, 2009).

¹⁰⁷ Mullins, *'Home-Grown' Jihad*, 18.

Pääasiassa nämä kehitykset heijastuivat Isossa-Britanniassa, Ranskassa, Saksassa ja Belgiassa, mutta 1990-luvulla ilmiö levisi myös muihin maihin, kuten Skandinaviaan, jääden kuitenkin vaikutuksiltaan vähäiseksi 2000-luvun jälkimmäiselle puoliskolle asti.¹⁰⁸ Erityisesti 1990-luvun aikana Lontoosta muodostui jihadistisen liikehännän keskeinen painopiste Euroopassa. Useiden aseellisten ryhmien aktivistit toimivat siellä verrattain vapaasti ja loivat perusteita elävän ja aktiivisen jihadistisen miljööön muodostumiselle 2000-luvulla.¹⁰⁹

“Londonistaniksi” pilkallisesti kutsutussa Lontoossa ja sen lähialueilla toimi muun muassa useita radikaaleja moskeijoita, kuten Abu Hamzan johtama Finsbury Parkin moskeija. Siellä sai muotonsa myös Omar Bakri Mohammedin perustama jihadismia ihannoanut ja aatetta omalla aktivismillaan väkivallattomasti ja enimmäkseen laillisin keinoin edistänyt al-Muhajiroun (joka irtaantui islamistisesta kalifaattia tavoittelevasta Hizb ut-Tahrir-järjestöstä). Omar Bakri Mohammedin ohella järjestön kantaviin voimiin kuului myöhemmin kuuluisaksi jihadistiaaktivistiksi kehittynyt Anjem Choudary.¹¹⁰

Myös muissa Länsi-Euroopan maissa toimi radikaaleja moskeijoita, joiden merkitys ilmiölle ja sen kehittymiselle Euroopassa oli keskeinen erityisesti 1990-luvulta 2000-luvun alkuun.¹¹¹ Tällaiset tilat toimivat keskeisinä rekrytoinnin paikkoina, ja moskeijoiden imaameilla oli usein keskeinen rooli toiminnan edistämässä.¹¹² Erityisesti avoimen radikaaleissa moskeijoissa vaikuttaneet imaamit toimivat ryhmiensä uskonnollisina auktoriteetteina, rekrytointimagneetteina ja usein keskeisinä yhteyshenkilöinä paikallisten verkostojen ja konfliktialueilla toimineiden aseellisten ryhmien välillä.¹¹³ Samanaikaisesti monien aseellisten radikaali-islamististen ja jihadististen ryhmien edustajien tavoitteena oli kaapata valta yksittäisissä moskeijoista ja muuttaa ne siten rekrytoinnin ja varainkeruun keskuksiksi omille ryhmilleen, tai vastaavasti soluttautua moskeijaan salaisemmin tai vähintäänkin epävirallisemmin harjoitettua tukitoimintaa varten.

Tämän lisäksi myös muutamat radikaali-islamistiset (ja myöhemmin jihadistiset) ryhmät pyrkivät aktiivisesti luomaan verkostoja ympäri Eurooppaan. Tätä tapahtui etenkin 1990-luvun lopulta alkaen. Tällaisten verkostojen tehtävinä oli muun muassa radikalisoida ja värvätä uusia kannattajia, aktivisteja ja taistelijoita, kerätä varoja sekä luoda ja levittää aineistoa. Näin pyrittiin luomaan “strategista syvyyttä” usein merkittävästi

¹⁰⁸ Nesser, *Islamist Terrorism in Europe*, 38–39.

¹⁰⁹ Ks. esim. Pantucci, *We Love Death as You Love Life*.

¹¹⁰ Ks. erityisesti Wiktorowicz, *Radical Islam Rising*.

¹¹¹ Nesser, *Islamist Terrorism in Europe*, 39–47.

¹¹² Nesser, *Islamist Terrorism in Europe*, 36.

¹¹³ Neumann, *Joining al-Qaeda*, 34–35.

haastavimmissa Lähi-idän ja Etelä-Aasian toimintaympäristöissä toimineille aseellisille ryhmille.

Syyskuun 11. päivän terrori-iskuja edeltänyt väkivaltainen aktivismi Euroopassa oli vähäistä ja kytkeytyi lähes yksinomaan Ranskaan. Syy sille, että Ranskasta tuli radiikaali-islamistisen toiminnan kohdema, liittyy Algeriassa käynnissä olleeseen sisällissotaan. Tämän lisäksi muun muassa Saksassa nähtiin yksi Abu Musab al-Zarqawin jihadistiseen aseelliseen ryhmään yhdistetty terrori-iskusuunnitelma, joka tosin ei edennyt paljon alkua pidemmälle.¹¹⁴ Ulkomaille kohdistunut väkivaltainen aktivismi kohdistui enimmäkseen vierastaistelijajailmiöön ja erityisesti Afganistanin ja Bosnian konflikteihin. Käytännössä kattavia ja luotettavia arvioita näistä mobilisaatioista ei kuitenkaan ole. Lähtijöiden määrät ovat joitakin satoja.¹¹⁵

3.5.2 Jihadismin kehityksen pitkä vuosikymmen: Afganistanin sodasta Syyriaan

2000-luvun aikana jihadistinen liikehdintä kehittyi kotoperäisemmäksi ilmiöksi sen houkutellessa puoleensa Euroopassa kasvaneita musliminuoria ja käännynnäisiä.¹¹⁶ Jihadistiset verkostot kehittyivät entisestään erityisesti maissa, jihadistista toimintaa oli ollut jo 1990-luvun aikana, kuten Ranskassa, Iso-Britanniassa, Belgiassa ja Saksassa. Ilmiö alkoi näkyä kasvavissa määrin myös sellaisissa Länsi-Euroopan maissa, jossa ilmiöön kytkeytyneitä henkilöitä oli asunut 1980- ja 1990-luvulta lähtien, mutta joissa ei ollut aiemmin juurikaan vakiintuneita jihadistista toimintaa harjoittavia verkostoja tai yhteisöjä, kuten Pohjoismaissa.¹¹⁷ Alueella alkoi myös esiintyä jihadistisia terrori-iskuja.

Näiden kehitysten taustalla oli erityisesti al-Qaidan ideologiasta, toiminnasta ja viestinnästä inspiraatiota ammentaneen jihadististen yhteiskunnallisen liikkeen muodostuminen Eurooppaan. Vaikka jihadistista liikehdintää avoimesti edistäneisiin aktivisteihin ja verkostoihin kohdistettiin merkittävästi heidän toimintavapauttaan rajoittavia toimia etenkin Madridin (2004) ja Lontoon (2005) iskujen jälkeen (esimerkiksi lähes kaikki Euroopan isot ja avoimesti aseellisiin ryhmiin yhdistetyt moskeijat suljettiin 2000-luvun jälkimmäiselle puoliskolle tultaessa¹¹⁸), korostunut mielenkiinto jihadistista liikehdintää kohtaan näyttäytyi siten, että monet "kaveriporukat" pyrkivät oma-aloitteisesti luomaan

¹¹⁴ Fishman, *The Master Plan*, 27–28.

¹¹⁵ Hegghammer, "Should I Stay or Should I Go?".

¹¹⁶ Ks. Mullins, *'Home-Grown' Jihad*.

¹¹⁷ Ks. esim. Michael Taarnby, *Jihad in Denmark: An Overview and Analysis of Jihadi Activity in Denmark 1990–2006*, DIIS Working Paper 36 (2006), <https://www.diis.dk/files/media/documents/publications/wp202006-3520til20web.pdf>; Magnus Ranstorp, "Terrorist Awakening in Sweden?" *CTC Sentinel* 4, nro 1 (2011); Lia & Nesser, "Jihadism in Norway".

¹¹⁸ Neumann, *Joining al-Qaeda*, 22–25.

kytköksiä jihadistisiin toimijoihin (sekä verkostoihin että aseellisiin ryhmiin) ja osallistumaan sitä kautta liikehdintään.¹¹⁹

Vangittujen ja karkotettujen usein radikaaleina uskonoppineina toimineiden avainaktivistien asemaan nousi etenkin moskeijoiden ulkopuolella toiminut uusi aktivistien sukupolvi, joiden auktoriteetti perustui sekoitukseen karismaa, ideologista oppineisuutta ja organisointitaitoa, usein höystettynä taistelukokemuksella ja yhteyksillä Euroopan ulkopuolisiin aseellisiin ryhmiin.¹²⁰ Tällaiset aktivistit olivat avainasemassa jihadististen verkostojen ja yhteisöjen muodostamisessa, ylläpitämisessä ja laajentamisessa 2000-luvun puolivälistä eteenpäin.¹²¹ He pyrkivät radikalisoimaan ja värväämään henkilöitä omien sosiaalisten verkostojensa sisältä, mutta löysivät vastaanottavaisia kohdeyleisöjä myös vastakulttuurisista salafistisista yhteisöistä.¹²² Moskeijoiden tilalle nousi myös uusia rekrytoinnin paikkoja, kuten yliopistot, pienemmät rukoushuoneet, pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskukset ja vankilat.¹²³

Yksi merkittävimmistä kehityskuluista Euroopassa 2000-luvun lopulla ja 2010-luvun alussa oli jihadistista aatetta avoimesti mutta laillisesti edistämään pyrkineiden salafististen "Sharia4"-järjestöjen leviäminen Isosta-Britanniasta manner-Eurooppaan. Järjestöt pohjautuivat pitkälti al-Muhajiroun-järjestön asettamaan esimerkkiin. Al-Muhajiroun pyrki luomaan kalifaatin Isoon-Britanniaan provokatiivisen aktivismin (erityisesti olemalla esillä valtakunnallisissa medioissa) ja käännytystyön turvin. Vaikka se pyrki olemaan provokatiivinen, se samalla pyrki pysyttämään lain rajoissa ainakin julkisessa toiminnassaan. Tämän mallin mukaisia järjestöjä perustettiin 2000-luvun loppupuoliskolla ja 2010-luvun alkuvuosina muun muassa Italiaan, Ranskaan, Alankomaihin, Belgiaan, Saksaan, Tanskaan ja Norjaan, vahvistaen alueellisia (ja kansainvälisiä) siteitä paikallisten verkostojen ja yhteisöjen välillä. Toimintansa aikana ne vetivät puoleensa sadoittain aktivisteja eri puolelta Eurooppaa ennen kuin ne kiellettiin muutamien toimintavuosien jälkeen. Järjestöjen taustalla olleet sosiaaliset verkostot ovat kuitenkin yhä monilta osin aktiivisia.

Järjestöjen suhde väkivaltaan on ollut monimutkainen. Samalla kun ne virallisesti ja avoimesti pidättäytyivät väkivallasta, ne kuitenkin tukivat yhtä avoimesti väkivaltaa ylistävää ja siihen kannustavaa jihadistista ideologiaa, sen keskeisiä hahmoja (kuten Mullah Krekaria ja Osama bin Ladenia) sekä ylistivät jihadistisia väkivallantekoja ja

¹¹⁹ Ks. esim. Marc Sageman: *Leaderless Jihad: Terror Networks in the Twenty-First Century* (Pennsylvania University Press, 2008), 66–69.

¹²⁰ Neumann, *Joining al-Qaeda*.

¹²¹ Neumann, *Joining al-Qaeda*, 37–41; Nesser, *Islamist Terrorism in Europe*, 13–14.

¹²² Neumann, *Joining al-Qaeda*, 112–115; Fernando Reinares, "Jihadist mobilisation, undemocratic salafism and terrorist threat in EU", Royal Institute Elcano Expert Comment 13/2017, 10.3.2017.

¹²³ Ks. erityisesti Neumann, *Joining al-Qaeda*, 25–28.

niitä toteuttaneita henkilöitä. Ne muodostivat jäsenistölleen otollisen sosiaalisen ympäristön ja useimmiten myös väylän osallistua jihadistiseen liikehdintään johtuen niiden läheisestä suhteesta jihadistiseen aatteeseen ja usein jihadistisiin toimijoihin eri konfliktialueilla.¹²⁴ Näillä ryhmillä ja niiden verkostoilla on ollut keskeinen merkitys vierastaistelijoiden mobilisoitumisessa Länsi-Euroopasta Syyriaan ja Irakiin, etenkin Isisin riveihin.¹²⁵ Lisäksi järjestöt loivat jäsenilleen mahdollistavan ympäristön väkivallantehtoihin ja ilmiöön kytkeytyvään rikollisuuteen osallistumiseen myös omissa toimintaympäristöissään.¹²⁶ Ryhmien jäseniä onkin osallistunut terrori-iskuihin ja muun kaltaisiin terrorismirikoksiin eri puolilla Eurooppaa (erityisesti Isossa-Britanniassa).

Huolimatta al-Qaidan kohtaamista vakavista haasteista Länsi-Euroopassa sillä oli kuitenkin merkittävä rooli vuosina 2001–2011 tapahtuneissa iskuissa.¹²⁷ Vuosien 2001 ja 2004 välillä jihadististen terrori-iskujen määrä kasvoi tasaisesti, ja erityisesti Madridissa maaliskuussa 2004 toteutettu isku oli poikkeuksellisen tuhoisa.¹²⁸ Vuosina 2005–2008 Euroopassa tapahtuneiden jihadististen terrori-iskujen määrä pysyi jokseenkin samana siitäkin huolimatta, että ajanjaksolle osui valtaisa huomiota ja kuohuntaa herättänyt Muhammed-pilapiirroskoku.

2010-luvun alussa iskujen ja iskuyritysten määrä kasvoi. Tähän vaikutti muun muassa se, että al-Qaida alkoi omassa viestinnässään entistä painokkaammin rohkaisemaan kannattajiaan itsenäisesti toteutettuihin terrori-iskuihin, ja Jemenissä toimiva al-Qaidan paikallisjärjestö AQAP sekä pyrki toteuttamaan itse muutamia terrori-iskuja länsimaissa että inspiroimaan iskuja tuottamalla länsimaissa asuville kohdeyleisöille englanninkielistä aineistoa (tärkeimpänä *Inspire*-lehti). Tavoitteena oli inspiroida Euroopassa asuvat kannattajat tekemään itsenäisesti yksinkertaisia, halpoja ja helposti toteutettavia iskuja. Erityisesti ajanjakson loppupuolella terrori-iskuissa käytetyt aseet monipuolistuivat teräaseiden ja ajoneuvojen tullessa pommien ja aseiden rinnalle.¹²⁹

Jihadistisen liikehdinnän kehittymiseen liittyi oleellisesti myös vierastaistelijaliikkuvuuden yleistyminen. Taistelijoita vetivät puoleensa muun muassa Afganistan, Irak, Tshetshenia ja Somalia. Valtaosa konfliktialueille lähteneistä oli maista, joissa jihadis-

¹²⁴ Sharia4-järjestöjen ja aseellisten ryhmien välisestä yhteistyöstä, ks. Assaf Moghadam, *Nexus of Global Jihad: Understanding Cooperation Among Terrorist Actors* (Columbia University Press, 2017), 246–260.

¹²⁵ Lorenzo Vidino, "Sharia4: From Confrontational Activity to Militancy" *Perspectives on Terrorism* 9, nro 2 (2015); Neumann, *Radicalized: The New Jihadists*.

¹²⁶ Vidino, "Sharia4: From Confrontational Activity to Militancy".

¹²⁷ Hoffman & Reinarés (toim.), *The Evolution of The Global Terrorist Threat*, 625–630. Ks. myös Stenersen, "Thirty Years after its Foundation".

¹²⁸ Nesser, *Islamist Terrorism in Europe*, 55.

¹²⁹ Petter Nesser, "Th Modus Operandi of Jihadi Terrorists in Europe", *Perspectives on Terrorism* 8, nro 6 (2014).

tinen aktivismi oli kehittynyt jo 1990-luvulta alkaen. Pieni osa palaajista otti osaa terrori-iskuihin, lisäten Euroopassa tapahtuneiden iskujen onnistumistodennäköisyyttä ja tuhovoimaisuutta.¹³⁰

3.5.3 Syyrian ja Irakin konflikti, Isis ja heijaste-vaikutukset Euroopassa

Alkuvuodesta 2011 käynnistyneellä Syyrian kansannousulla ja sitä seuranneella sisällissodalla on ollut erittäin voimakas vaikutus Euroopan jihadistiseen liikehdintään. Vuosikymmenen taitteessa arvioitiin varsin yleisesti, että jihadistinen toiminta Euroopassa oli hiipumassa. Osasyyn tähän oli se, että iskusuunnitelmien määrä oli kääntynyt laskuun, ja esimerkiksi edellinen al-Qaidaan yhdistetty tuhovoimaisuudeltaan merkittävä terrori-isku oli Lontoon metro- ja linja-autoiskut heinäkuussa 2005.

Seuraavien vuosien kannalta oli kuitenkin huomattavasti merkittävämpää se, mitä oli tapahtumassa pinnan alla. Monissa maissa (erityisesti Saksassa, Ranskassa, Isossa-Britanniassa ja Belgiassa) jihadistinen yhteisö ja liikehdintä kehittyi näihin aikoihin merkittävästi, ja valtioiden rajat ylittävien verkostojen ja aktivismin määrä lisääntyi huomattavasti. Jihadistisesta liikehdinnästä tuli yleisempää ja entistä kansainvälisempää. Olennainen osa tätä kehitystä oli al-Muhajiroun-tyylisten Sharia4-järjestöjen leviäminen ympäri Eurooppaa, myös maihin, joissa jihadistinen liikehdintä oli kehittymättömämpää.¹³¹

Näkyvimmin jihadistisen liikehdinnän voimakas kasvu konkretisoitui Syyriaan ja Irakiin suuntautuneena liikkuvuutena. Ensimmäiset viitteet ilmiöstä näkyivät jo vuonna 2011, kun kansannousu oli muuttumassa aseelliseksi konfliktiksi. Kunnolla se käynnistyi vuonna 2013, kiihtyen entisestään vuoden jälkimmäisellä puoliskolla.¹³² Jo tässä vaiheessa konflikti ja siihen osallistuneet jihadistiset ryhmät olivat vetäneet puoleensa historiallisen määrän vierastaistelijoita Euroopasta. Kun Isis julisti kalifaattinsa Syyriassa ja Irakissa valloittamilleen alueille kesällä 2014, liikkuvuus konfliktialueelle kasvoi ja kiihtyi uusiin mittaluokkiin. Esimerkiksi The Soufan Group arvioi, että vuoteen 2017 mennessä konfliktialueelle oli Euroopasta matkannut yhteensä lähes 6000 henkilöä.¹³³ Näistä merkittävä osa oli Isisin riveihin liittyneitä.¹³⁴ Vertailun vuoksi todetta-

¹³⁰ Hegghammer, "Should I Stay or Should I go?"

¹³¹ Vidino, "Sharia4: From Confrontational Activity to Militancy"; Andrew Higgins, "A Norway Town and Its Pipeline to Jihad in Syria", *The New York Times* 4.4.2015.

¹³² Aaron Y. Zelin, "Up to 11,000 Foreign Fighters in Syria; Steep Rise Among Western Europeans", *ICSR Insight* 17.12.2013.

¹³³ Richard Barrett, "Beyond the Caliphate: Foreign Fighters and the Threat of Returnees", *The Soufan Group*, Lokakuu 2017.

¹³⁴ Neumann, *Radicalized: The New Jihadists*.

koon, että Thomas Hegghammerin tutkimuksen mukaan Euroopasta lähti vierastaiste-
lijoiksi kaikkiin ”islamilaisen maailman” konflikteihin vuosina 1990–2010 yhteensä noin
700 henkilöä.¹³⁵

Syitä Syyrian konfliktin ja Isisin poikkeukselliseen vetovoimaan on pohdittu kattavasti
julkisessa keskustelussa ja tutkimuksessa.¹³⁶ Lyhyesti sanoen siihen ovat vaikutta-
neet paikalliset, alueelliset ja kansainväliset tekijät. Paikallisia tekijöitä ovat muun mu-
assa Syyrian historiallinen ja uskonnollinen erityisasema islamissa (ja islamin lopun-
aikojen profetioissa)¹³⁷, muutokset konfliktidynamiikassa sekä Isisin kalifaatin julistuk-
seen huipentunut valtionrakennusprojekti.¹³⁸ Alueellisia tekijöitä ovat muun muassa
shiijojen ja sunnien välisten jännitteiden kärjistyminen alueella (Lähi-idässä ja vähem-
mässä määrin Euroopassa), mikä näkyi poikkeuksellisen voimakkaasti Syyriassa sa-
moinhin aikoihin, kun vierastaistelijaliikkuvuus Euroopasta Syyriaan kiihtyi vuoden 2013
jälkimmäisellä puoliskolla.¹³⁹ Tämän lisäksi mobilisaatiota on olennaisesti helpottanut
Turkin rooli otollisena kauttakulkumaana sekä strategisena selustana Syyrian konflikti-
in osallistuneille aseellisille ryhmille (aina vuoteen 2015 asti). Tärkeä roolinsa on
Pohjois-Afrikassa ja Euroopassa ollut myös ruohonjuuritason jihadistisilla tukiverkos-
toilla.

Myös viestintäteknologian kehittyminen on vaikuttanut olennaisesti tilanteeseen. Sosi-
aalisen median, älypuhelinien sekä halpojen ja nopeiden verkkoyhteyksien yleistymi-
sen myötä Syyriasta on tullut ensimmäinen konflikti, jota on voinut seurata etäältä vir-
tuaalisesti lähes reaaliajassa ja valtamedian uutisoinnista riippumatta.¹⁴⁰ Erityisesti
konfliktialueelta kantautuneet kuvat Syyrian siviiliväestön kärsimyksestä ja siihen koh-
distuneesta brutaalista väkivallasta ovat voimistaneet jo valmiiksi poikkeuksellisen voi-
makkaita tunnepohjaisia reaktiota konfliktiin muslimien keskuudessa ympäri maail-
maa.¹⁴¹ Sosiaalisella medialla on myös ollut merkittävä fasilitoiva rooli vierastaisteli-
joiksi haluaville, erityisesti Isisiin liittyneiden keskuudessa. Jihadistiset ryhmät ovatkin

¹³⁵ Joskin tiedonsaatavuuteen liittyvistä ongelmista johtuen tämä arvio on tosin todennäköisesti
aivan liian alhainen ja siihen tulisi suhtautua minimiarviona. Ks. Hegghammer, ”Should I Stay or
Should I go?”.

¹³⁶ Ks. esim. Lister, *The Syrian Jihad*.

¹³⁷ Ks. esim. McCants, *The ISIS Apocalypse*, erityisesti 99–119.

¹³⁸ Aaron Zelin, ”New Zealand’s Jihadis”, *New Zealand International Review* 40, nro 2 (2015).

¹³⁹ Tätä konfliktin sektarisoitumisen dynamiikkaa ruokki sekä jihadististen ryhmien, etenkin Jabhat
al-Nusran ja myöhemmin Isisin korostunut rooli aseellisessa oppositiossa, sekä radikaali-islamisti-
sien shiialaisryhmä Hizbollahin sekä Iranin sekaantuminen konfliktiin Bashar al-Assadin hallinnon
puolella.

¹⁴⁰ Ks. esim. David Patrikarakos, *War in 140 Characters: How Social Media Is Reshaping Conflict
in the Twenty-First Century* (New York: Basic Books, 2017).

¹⁴¹ Sosiaalisen median kautta samaistumisesta etäiseen kärsimykseen konfliktialueella ja radika-
lisoitumisesta, ks. Kevin McDonald, *Radicalization* (Cambridge: Polity Press, 2018), 22–65.

tarttuneet tarmokkaasti teknologisten kehitysten mukanaan tuomiin mahdollisuuksiin erityisesti viestintä- ja rekrytointitoiminnassaan.

Vaikka suurin osa Syyriaan ja Irakiin lähteneistä on ollut nuoria miehiä, yllämainituista tekijöistä johtuen ajatus Syyriaan lähtemisestä on vetänyt puoleensa myös poikkeuksellisen paljon naisia ja vanhempia henkilöitä. Vanhempiensa mukana alueelle on päätyntä myös paljon lapsia.

Syyriasta ja Isisistä on tullut 2010-luvun kuluessa Euroopan jihadistipiirien huomion keskipiste. Pian konfliktin alkamisen myötä myös Euroopassa toteutettujen ja suunniteltujen terrori-iskujen määrä kääntyi voimakkaaseen kasvuun. Ensimmäinen isku, jonka tekijän epäiltiin olleen Syyriassa taistelemassa, nähtiin toukokuussa 2014 juutalaisessa museossa Brysselissä, kun neljä ihmistä kuoli sarjatulituksen kohteena. Tätä seuranneiden kolmen vuoden aikana länsimaissa tapahtui yhteensä 51 jihadistista iskua (ja kymmenittäin lisäksi iskuyrityksiä tai keskeytettyjä iskuja). Näistä vain yksi oli kytkeytynyt al-Qaidaan, muut olivat Isisin inspiroimia, tukemia tai toteuttamia. Osa näistä tapahtui maissa, jotka eivät olleet aiemmin kokeneet jihadistista terrori-iskua.¹⁴²

Iskut jatkuivat myös tämän jälkeen, ja esimerkiksi Suomi koki ensimmäisen jihadistisen terrori-iskunsa elokuussa 2017. Vuosi 2017 olikin Syyrian ja Isisin aiheuttaman terrori-aallon huippuvuosi, ja sen jälkeen sekä iskujen että iskuyritysten määrä on kääntynyt laskuun. Laskenut on myös paljon kuolonuhreja vaatineiden iskujen määrä. Euroopassa ei ole sitten alkusyksyn 2017 tapahtunut yli kymmenen kuolonuhria vaatineita iskuja. Vuoden 2018 aikanakin oli vielä selvästi enemmän iskuja ja iskuyrityksiä kuin Syyriaan sotaa edeltäneinä vuosina.¹⁴³

Miten Euroopassa viime vuosina tapahtuneet iskut ovat olleet sidoksissa laajempiin jihadistisiin verkostoihin tai Euroopan ulkopuolella toimineisiin aseellisiin ryhmiin, on vaihdellut suuresti. Tutkimuksessa tätä moninaisuutta on hahmotettu esimerkiksi jaotteleamalla iskuja ohjattuihin, verkostoituneisiin ja inspiroituneisiin.¹⁴⁴

Ohjattuja iskuja ovat tämän jaottelun mukaan sellaiset iskut, jotka aseelliset ryhmät itse suunnittelevat ja toteuttavat, joskus yhteistyössä muiden tahojen kanssa. Tällaisia iskuja ovat toteuttaneet Euroopassa esimerkiksi Isis ja al-Qaida, mukaan lukien sen paikallisjärjestö Arabian niemimaalla (AQAP). Iskujen tekeminen vaatii, että aseellisella ryhmällä on Euroopassa toimiva ulkoisten operaatioiden siipi. Tällaiset iskut ovat

¹⁴² Ks. Lorenzo Vidino, Francesco Marone & Eva Entenmann, *Fear Thy Neighbor: Radicalization and Jihadist Attacks in the West* (Milano: Ledizioni LediPublishing, 2017).

¹⁴³ Petter Nesser, "Europe hasn't won the war on terror", *Politico* 5.12.2018.

¹⁴⁴ Clint Watts, "Inspired, Networked & Directed - The Muddled Jihad of ISIS & al-Qaeda post Hebdo", *War on the Rocks* 12.1.2015.

olleet harvinaisia, mutta tapahtuessaan keskimäärin huomattavan tuhoisia. Ohjattuja iskuja ovat olleet esimerkiksi Lontoon metro- ja linja-autoiskut heinäkuussa 2005 ja Pariisin marraskuun 2015 ja Brysselin maaliskuun 2016 iskut.

Verkostoituneissa iskuissa puolestaan iskuja ovat toteuttaneet Euroopassa oleskelevat jihadistit, joilla on yhteyksiä laajempiin verkostoihin. He saattavat olla aikaisemmin osallistuneet taisteluihin konfliktialueilla. Iskut tapahtuvat kuitenkin ilman, että mikään aseellinen ryhmä olisi nimenomaisesti kannustanut niihin tai olisi edes tietoinen iskusuunnitelmista. Tällainen isku on ollut esimerkiksi Charlie Hebdon isku tammikuussa 2015.¹⁴⁵

Inspiroituneissa iskuissa tekijöiden kytkös laajempiin jihadistisiin verkostoihin ja aseellisiin ryhmiin puuttuu. Iskut ovat siis täysin itsenäisesti toteutettuja. Tämä on ollut viime vuosina yleisin iskutyyppejä, varsinkin jos tarkasteluun sisällyttää myös tiedusteluviranomaisten tietoon tulleita ja toteutumatta jääneitä iskusuunnitelmia. Iskuja kuvataan inspiroituneeksi sen vuoksi, että vaikka kytkös Isisiin ja al-Qaidaan puuttuu, iskut ovat näiden antaman esimerkin ja kannustuksen inspiroimia. Tekijät usein myös ilmoittavat toimivansa Isisin tai (harvemmin) al-Qaidan nimissä. Tämänhetkisten tietojen perusteella Turun jihadistinen puukotusisku elokuussa 2017 oli tämän tyyppinen teko.

Vaikka jihadististen iskujen määrä on ainakin hetkellisesti pienentynyt Euroopassa, vielä on kuitenkin liian aikaista julistaa jihadistisen väkivallan olevan pysyvästi vähenemässä. Tähän palataan tarkemmin viimeisessä luvussa.

¹⁴⁵ Watts, "Inspired, Networked & Directed".

4 Jihadistinen liikehdintä ja Suomi

Suomi on aina ollut ja on edelleen jihadistisen liikehdinnän syrjäseutua millä tahansa mittarilla arvioituna, myös Euroopan mittakaavassa. Siinä missä ilmiön kannalta merkittävässä eurooppalaisissa keskuksissa on ollut varsin aktiivista tukitoimintaa jo 1990-luvulta asti, Suomessa sitä ei ole nähty kuin vasta 2000-luvulla ja selvästi vaatimattomammassa mittakaavassa. Tilanne on kuitenkin muuttunut olennaisesti 2010-luvun aikana, kun siihen osallistuvien henkilöiden määrä on kasvanut merkittävästi ja ilmiön ympärille on muodostunut uusia verkostoja. jihadistinen liikehdintä on kuitenkin Suomessa edelleen varsin vähäistä moniin muihin Länsi-Euroopan maihin verrattuna.

Syyrian sisällissodalla ja erityisesti siihen osallistuneen Isisin näyttävällä toiminnalla on ollut voimakas vaikutus jihadistiseen liikehdintään Suomessa. Samoin vaikutuksensa on ollut myös sillä, että vuosina 2015–2016 Eurooppaan saapui turvapaikanhakijoiden mukana myös ihmisiä, joilla oli yhteyksiä aseellisiin jihadistiryhmiin. Näiden kehityskulkujen tuloksena Suomessa oleskelevien yhteydet konfliktialueille ja niissä toimivien jihadistiryhmien tukiverkostoihin ovat muodostuneet läheisimmiksi ja monimuotoisemmiksi.

Tässä luvussa käsitellään sitä, miten jihadistinen liikehdintä on kehittynyt ja ilmentynyt Suomessa. Se jakautuu kolmeen osaan. Aluksi luodaan taustaksi katsaus siihen, mitä tiedetään jihadistisesta liikehdinnästä Suomessa 2000-luvun ensimmäisenä vuosikymmenenä. Toisessa osassa tarkastellaan sitä, miten jihadistinen toiminta on kehittynyt Suomessa Syyrian konfliktin syttymisestä alkuvuoteen 2019 mennessä. Kolmannessa osassa käydään läpi jihadismiin kytkeytyvän aktivismin erilaisia ilmenemis- muotoja Suomessa, keskittyen erityisesti Syyrian ja Irakin konfliktiin sekä Isisiin kytkeytyvään vierastaistelijailmiöön.

4.1 Taustaa: Jihadistinen liikehdintä Suomessa 2000-luvulla

Yleisesti vallitsevan käsityksen mukaan kansainvälisillä aseellisilla jihadistiryhmillä ei ole ollut juurikaan Suomeen liittyvää toimintaa ennen kuin aivan viime vuosien aikana, oli kyse sitten Suomen alueella toimimisesta tai Suomeen kohdistetusta viestinnästä. Ainakin osittain tästä syystä jihadistisen liikehdinnän mahdollisuuteen kiinnitettiin pitkään varsin vähän huomiota. Tilannetta seurasi pitkään lähes yksinomaan suojelupo-

liisi yhteistyössä muiden maiden tiedustelupalveluiden ja ulkomaalaisvalvonnasta vastanneiden viranomaisten kanssa.¹⁴⁶ Jihadististen liikkeiden mahdolliset yhteydet Suomeen saivat osakseen jonkin verran julkista huomiota vasta syyskuun 11. päivän iskujen jälkeen vuonna 2001, kun kansainvälinen terrorismin torjunta ja tietojenvaihto tiivistyi merkittävästi, tosin resurssien laahtatessa moninkertaistuneen työmäärän jäljessä.¹⁴⁷ Näin ollen on hyvin mahdollista, ettei viranomaisillakaan ole kattavaa kuvaa kaikesta maan alueella tapahtuneesta toiminnasta aiempina vuosikymmeninä. Tutkimusta jihadismin historiasta Suomessa ei ole toistaiseksi käytännössä lainkaan.

Tämä tarkoittaa sitä, että jihadismin alkuhistoriasta ja sen kehityksestä 2000-luvun aikana Suomessa tiedetään toistaiseksi vähän. Seuraavassa käydään läpi se, mitä aiheesta tällä hetkellä tiedetään. Tämä kuva ei mitä todennäköisimmin ole aukoton tai edes tarjoa edustavaa otantaa liikehdinnän kokonaiskuvasta.

Miten ja milloin jihadistinen liikehdintä sai alkunsa Suomessa, ei ole tällä hetkellä tiedossa. Erittäin todennäköistä kuitenkin on, että se on tapahtunut pääpiirteissään samalla tavalla kuin muualla Euroopassa. Toisin sanoen ilmiö on todennäköisimmin tullut Suomeen tänne muuttaneiden tai täällä vierailneiden aktivistien tai aseellisiin ryhmiin kytkeytyneiden henkilöiden mukana. Esimerkiksi suojelupoliisi arvioi vuosikertomuksissaan aina viime vuosikymmenen lopulle asti, että aseellisten järjestöjen yhteydet Suomeen rajoittuivat lähinnä muutamien järjestöjen entisten jäsenten tai muuten niitä lähellä olevien henkilöiden oleskeluun maassa.¹⁴⁸

Tällaisten henkilöiden harjoittama aktivismi on pääosin kohdistunut heidän lähtömaasaan käynnissä olleisiin aseellisiin konflikteihin, joihin erilaiset radikaali-islamistiset ja jihadistiset aseelliset ryhmät ovat osallistuneet. Jos uusia ihmisiä rekrytoitiin mukaan toimintaan, se tehtiin lähes yksinomaan samalta alueelta tulleiden parista. Siinä missä muualla Länsi-Euroopassa tällaisten henkilöiden ympärille muodostui verkostoja, yhteisöjä ja erityyppistä aktivismia harjoittavia pienryhmiä, Suomessa kehityksen uskotaan olleen huomattavasti vaatimattomampaa. Jihadistista toimintaa on luonnehdittu viranomaisraporteissa lähinnä marginaaliseksi ilmiöksi aina 2010-luvun alkuun asti.¹⁴⁹

¹⁴⁶ Esim. suojelupoliisin vuoden 1996 vuosikertomuksessa terrorismin torjuntaa kerrotaan kohdistetun ensisijaisesti "ääri-islamilaisten ja kurdien taistelujärjestöjen valvontaan". Suojelupoliisi, *Vuosikertomus 1996*.

¹⁴⁷ Terrorismin torjunnan kehittymisestä Suomessa, ks. Leena Malkki, "International pressure to perform: Counterterrorism policy development in Finland", *Studies in Conflict and Terrorism* 39, nro 4 (2016).

¹⁴⁸ Ks. esim. Suojelupoliisi, *Vuosikertomus 1997* ja *Vuosikertomus 2011*.

¹⁴⁹ Ks. esim. Sisäministeriö, *Väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsaus 1/2013*, 5–6.

Toisaalta Suomessa on ollut havaittavissa jossain määrin järjestäytyneempääkin toimintaa jo ennen 2010-lukua. Sitä on ollut esimerkiksi liittyen Irakissa toimivaan, kurdilaiseen jihadistiryhmä Ansar al-Islamiin sekä Somaliassa 2000-luvun jälkimmäisellä puoliskolla muodostuneeseen al-Shabaabiin. Lisäksi on joitakin viitteitä al-Qaidaan ja sen edustamaan globaaliin jihadismiin kytkeytyvästä aktivismista.

4.1.1 Ansar al-Islam ja Rawti Shax

Suomessa oleskelevilla ja oleskelleilla henkilöillä tiedetään olleen yhteyksiä Irakin alueella toimineeseen aseelliseen ryhmään Ansar al-Islamiin ja myöhemmin taistelua Euroopasta käsin tukeneeseen Rawti Shax ja Didinwe -nimillä tunnettuun järjestöön.

Ansar al-Islam perustettiin loppuvuodesta 2001 Irakin kurdialueilla. Sillä oli alusta asti läheiset yhteydet al-Qaidan keskusjohtoon siinä mukana olleiden henkilöiden aieman toiminnan kautta, ja sen arvellaan saaneen ainakin jonkin verran logistista tukea ja rahoitusta al-Qaidalta.¹⁵⁰ Ryhmän tavoitteena oli Kurdistanin alueellisen hallinnon kumoaminen ja sharia-lakiin pohjautuvan islamilaisen hallinnon perustaminen alueelle. Se myös hallitsi pientä aluetta ennen vuoden 2003 sodan syttymistä, johon luokitui useita kyliä lähellä Irakin ja Iranin välistä rajaa. Suuri osa sen toiminnassa mukana olleista on ollut etniseltä taustaltaan kurdeja, joskin siihen on liittynyt myös pääosin arabitaustaisia ryhmittymiä. Järjestön tiedetään tehneen avoimesti yhteistyötä monien Irakin alueella toimineiden jihadistijärjestöjen kanssa Irakin sodan aikana, ja se muun muassa tarjosi turvapaikan ja tukikohdan Abu Musab al-Zarqawille ja monille hänen arabitaistelijoilleen vuosina 2002–2003.

Ansar al-Islamin ensimmäinen johtaja oli ryhmän perustamisessa mukana ollut Mullah Krekar eli Najmuddin Faraj Ahmad. Krekar oli ollut aktiivinen kurdilaisessa islamistisessa liikkeessä jo 1980-luvulla. Vuonna 1991 hän saapui kiintiöpakolaisena Norjaan, mutta jatkoi tämän jälkeen Irakissa vierailamista. Hän myös kiersi muualla Euroopassa, erityisesti Saksassa, kerätäkseen rahaa sekä innostaakseen ja värvätäkseen lisää ihmisiä mukaan toimintaan.¹⁵¹ Ryhmä onkin saanut tukea alueen ulkopuolella asuneilta kannattajilta, joita sillä on ollut muiden Lähi-idän maiden lisäksi Euroopassa. Verkostojen tiedetään rekrytoineen taistelijoita alueelle muualla asuneiden kurdien keskuudesta. Joitakin viitteitä on myös siitä, että iskujen tekemistä Euroopassakin on

¹⁵⁰ Lyhyt yhteenveto Ansar al-Islamista ks. "Ansar al-Islam", Mapping Militant Organisations, <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/13>. Ks. myös esim. Fishman, *The Master Plan*.

¹⁵¹ US. Department of Treasury, "Treasury designations target terrorist facilitators", 7.12.2006, <https://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/hp191.aspx>.

suunniteltu, mutta tiedossa olevat suunnitelmat 2000-luvun ensimmäiseltä vuosikymmeneltä ovat luonteeltaan varsin kehittymättömiä.¹⁵²

Vaikka Irakin sodan alkamisen jälkeen Mullah Krekar väistyi liikkeen johdosta ja vetäytyi Norjaan, hänellä tiedetään olleen tämänkin jälkeen merkittävä rooli Ansar al-Islamin eurooppalaisissa tukiverkostoissa. Hän on elvyttänyt tukiverkostoja uuden Rawti Shax -nimisen järjestön alla 2000-luvun lopulta eteenpäin. Hän myös jatkoi Norjasta käsin väkivaltaisiin iskuihin rohkaisemista Irakissa ja Euroopassa.¹⁵³ Viimeistään vuoteen 2015 mennessä Krekar oli myös ilmaissut tukensa Isisille avoimesti ja pitävänsä sen perustamaa kalifaattia legitiiminä.¹⁵⁴ Ansar al-Islamin jäsenistöstä puolestaan suurin osa liittyi Isisiin vuonna 2014.

Norjan viranomaiset ovat pitäneet Krekaria uhkana maan turvallisuudelle. Hän on saanut karkotusmääräyksen, jota ei ole erinäisistä käytännön syistä laitettu toistaiseksi täytäntöön.¹⁵⁵ Hän on saanut Norjassa useita vankilatuomioita mm. terroriiskujen ylistämisestä, niihin yllyttämisestä ja niiden tekemisessä avustamisesta sekä laittomista uhkauksista muita kurdeja ja norjalaisia poliitikkoja kohtaan. Tutkijat pitävät yleisesti Mullah Krekaria yhtenä merkittävistä jihadistiaktivisteista Euroopassa.

Siinä missä Ansar al-Islam on pääosin Irakissa toiminut aseellinen ryhmä, Rawti Shax on puolestaan etupäässä Länsi-Euroopassa toimiva järjestö. Sen toiminnassa on mukana useissa eri Euroopan maissa asuvia henkilöitä, jotka kommunikoivat toistensa kanssa muun muassa internetin välityksellä. Rawti Shaxilla on eurooppalaisten turvallisuusviranomaisten mukaan ollut toimintaa erityisesti Saksassa, Sveitsissä, Isossa-Britanniassa, Suomessa, Italiassa, Kreikassa, Ruotsissa, Norjassa sekä myös Lähi-idässä Irakissa, Iranissa ja Syyriassa.¹⁵⁶

Rawti Shaxilla on ollut julkista toimintaa kuten kurdinkielisten poliittis-uskonnollisten tekstien levittämistä internetissä, erityisesti Facebookissa, PalTalkissa ja itse ylläpitämillään sivustoilla. Järjestöllä on ollut myös oma ”internet-yliopisto” uskonnollisten ja poliittisten asioiden opiskelua varten.¹⁵⁷ Ryhmän kannattajat ovat niin ikään toistuvasti ja näkyvästi osoittaneet mieltä Mullah Krekarin vapauttamisen puolesta tämän

¹⁵² Nesser, *Islamist Terrorism in Europe*, 136.

¹⁵³ Lia & Nesser, ”Jihadism in Norway”, 122–123.

¹⁵⁴ ”Mulla Krekar: Only ISIS can fulfill Muslim ‘ambitions and dreams’”, RUDAW 5.2.2015, <http://www.rudaw.net/english/middleeast/050220151>.

¹⁵⁵ Yrjö Kokkonen, ”Terrorihanketta johdettiin norjalaisesta vankilasta”, *Yle* 12.11.2015.

¹⁵⁶ Eurojust, ”Joint action against radical Islamist terrorist group coordinated at Eurojust (Operation JWEB)”, <http://www.eurojust.europa.eu/press/PressReleases/Pages/2015/2015-11-12.aspx>.

¹⁵⁷ Järjestön verkkotoimintaa käsitellään tarkemmin *Jihadistinen verkkoviestintä ja Suomi* -raportissa.

ollessa vangittuna, ja Mullah Krekar on itse antanut vuosien ajan poleemisia ja huomiota herättäviä medialausuntoja.¹⁵⁸

Huolimatta siitä, että Rawti Shax sitoutuu ideologisesti ja toiminnallisesti globaaliin jihadismiin ja etenkin Isisiin, etnisesti se rakentuu ja rajoittuu enimmäkseen Ansar al-Islamin tavoin jaetun kurdietnisyyden ympärille. Kohdeyleisönään Rawti Shax onkin pitänyt pääasiassa eri maissa asuvia kurdinuoria. Sen toiminnassa on mukana jonkin verran myös muista etnisistä taustoista tulevia, mutta nämä ovat ilmeisesti pieni vähemmistö. Rawti Shaxin tavoitteena on ollut nuorten Euroopassa asuvien kurdinuorten houkutteleminen mukaan toimintaan ja taistelijoiksi Syyrian ja Irakin alueelle (erityisesti Isisin riveihin) 2010-luvulla sekä konfliktialueelle matkustamisessa auttaminen. Tämän osan toiminnastaan se on luonnollisesti pyrkinyt tekemään niin, että se herättäisi mahdollisimman vähän huomiota.

Rawti Shaxin piirissä on lisäksi kerrottu suunnitellun iskujen tekemistä Euroopassa, tavoitteena painostaa Norjaa vapauttamaan tuolloin vangittuna ollut ryhmän johtaja Mullah Krekar iskemällä Norjan lähetystöihin ja sieppaamalla diplomaatteja.¹⁵⁹ Nämä suunnitelmat eivät ole olleet saatavilla olevien tietojen perusteella kovin pitkälle kehittyneitä.

Ansar al-Islamin (ja myöhemmin Rawti Shaxin) tukemiseen liittyvästä toiminnasta Suomessa on liikkunut epäilyjä 2000-luvun ensimmäiseltä puoliskolta alkaen. Esimerkiksi suojelupoliisin vuoden 2004 vuosikertomuksessa todetaan, että sen ”mielenkiinnon kohteena ovat olleet Suomessa oleskelevien henkilöiden mahdolliset kytkökset Irakin vastarintataisteluun sekä sen rahoittamiseen”.¹⁶⁰ Tällä tarkoitettaneen seuraavan vuoden vuosikertomuksessa käsiteltyjä Ansar al-Islamin tukiverkostoja. Vuosikertomuksessa tosin mainitaan ainoastaan, että muualla Euroopassa on tehty havaintoja tukitoiminnasta ilman, että kommentoidaan mitenkään Suomen tilannetta.¹⁶¹

Yksityiskohtaista tietoa erityisesti Ansar al-Islamin tukitoiminnasta Suomessa on saatavilla erittäin rajallisesti. Esimerkiksi Ylen vuonna 2004 tekemissä jutuissa kerrottiin, että Suomessa on olevan parikymmentä kurdia, joilla oli yhteyksiä Ansar al-Islamiin.

¹⁵⁸ Esim. Giulia Paravicini, ”Busted jihadist network plotted to snatch diplomats: Arrests in ”Operation Jweb” include Ansar al-Islam founder Mullah Krekar”, *Politico* 12.11.2015.

¹⁵⁹ Jukka Huusko ym., ”Ryhmä suunnitteli terrori-iskujen sarjaa Eurooppaan – Jihadisteilla yhteyksiä Suomeen”, *Helsingin Sanomat* 13.11.2015; ”Supo tietoinen Uusi Suunta -jihadistijärjestön Suomi-kytköksistä”, *Ilta-Sanomat* 13.11.2015.

¹⁶⁰ Suojelupoliisi, *Vuosikertomus 2004*, 6.

¹⁶¹ Suojelupoliisi, *Vuosikertomus 2005*, 4.

Suojelupoliisi vahvisti silloin, että tästä oli myös sen tietojen mukaan viitteitä.¹⁶² Vastaavia väitteitä on esitetty useaan kertaan tämän jälkeenkkin eri avoimissa lähteissä.

Ryhmän kannatus ja tukitoiminta on todennäköisesti saanut alkunsa Suomeen Irakin kurdialueilta otettujen kiintiöpakolaisten piirissä viimeistään 1990-luvun puoliväliin tienoilla. Erityisesti Turun seudulla on ollut jo vuosia pieni joukko kurdiataustaisia henkilöitä, jotka ovat pitäneet Mullah Krekaria hengellisenä johtajanaan ja jotka ovat tavalla tai toisella osallistuneet hänen johtamiensa aseellista taistelua tukeneiden verkostojen toimintaan. Lisäksi Awat Hamasalih, yksi järjestön keskeisistä johtajista ja Mullah Krekarin luottomiehistä, asui Turussa vuosina 2013–2014.¹⁶³ Turun lisäksi toimintaan liittyviä henkilöitä on ollut ainakin pääkaupunkiseudulla.

Muiden maiden tapaan myös Suomessa Rawti Shaxin tukitoimintaa on pyritty harjoittamaan herättämättä suurempaa huomiota. Tämänkin vuoksi yksityiskohtaista tietoa toiminnasta on vaikea saada. Toiminta on Suomessa kuitenkin tietyvästi rajoittunut suurimmilta osin rekrytointi-, radikalisointi- ja varainkeruutoimintaan, jota on harjoitettu lähinnä oman pienen, pitkälti muista paikallisista kurdiyhteisöistä irrallisen yhteisön liepeillä. Ylen MOT-dokumentissa ja tätä tutkimusta tehdessä käydyissä keskusteluissa on tullut esiin viitteitä siitä, että he ovat myös ainakin jossain vaiheessa pyrkineet saamaan vaikutusvaltaa joissakin kurdien suosimissa rukoushuoneissa.

¹⁶² "Suomesta yhteyksiä terroriepäilyyn?" *Yle* 15.10.2004; Toby Archer & Ann-Nina Finne, "Pizzaa islamisteille", *Ulkopolitiikka* 4/2005. Ylen asiaa käsitelleessä MOT-dokumentissa "Pyhä sota Turussa" nimellä mainitut henkilöt haastoivat Ylen ja jutun tehneet toimittajat oikeuteen. Yle ja jutun toimittajat tuomittiin lopulta korkeimmassa oikeudessa korvauksiin näiden henkilöiden kunnian loukkaamisesta ("Korkein oikeus kovensi MOT-ohjelman tuomiota", *Yle* 9.12.2010). Tuomioon vaikutti se, että toimittajat eivät suostuneet paljastamaan lähteitään oikeudessa.

¹⁶³ Awat Hamasalih, joka on käyttänyt myös nimeä Awat Karkuky, muutti lehtitietojen perusteella Isoon-Britanniaan vuonna 2002 ja sai kansalaisuuden vuonna 2008. Hamasalihilla tiedetään olleen jo pitkään läheiset suhteet Mullah Krekariin, ja hän on ollut mukana Krekarin johtamissa Euroopan-verkostoissa 2000-luvun alkupuolelta asti. Italian poliisin tutkinnan tulosten mukaan hän on kuulunut järjestön ylimpään johtoon. Hamasalih vaikuttaa olleen erityisen aktiivinen Rawti Shaxin viestinnässä. Hän on ilmeisesti hoitanut myös järjestön raha-asioita ja ollut laajasti perillä järjestön toiminnasta. Hänellä on yhteyksiä myös muihin keskeisiin jihadistivaikuttajiin Euroopassa. Hamasalih muutti Turkuun keväällä 2013 ja avioitui Suomessa asuneen naisen kanssa. Hamasalih määrättiin karkotettavaksi, koska hän suojelupoliisin mukaan vaaransi toiminnallaan yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Päätös karkotuksesta tehtiin alkuvuodesta 2014, mutta se toimeenpantiin valitusprosessin jälkeen vasta saman vuoden lopulla. Hamasalihille on lisäksi määrätty 15 vuoden maahantulokielto Suomeen, ja hänen on raportoitu rikkoneen sitä ainakin kerran. Tällä hetkellä Awat Hamasalih suorittaa hänelle vuonna 2017 Isossa-Britanniassa langetettua usean vuoden vankeusrangaistusta Isisin jäsenyydestä ja sen puolesta puhumisesta. Ks. Anu Nousiainen, "Suomessa lietsotaan ääri-islamia: Turussa asuva mies julkaisi värväysvideon", *HS Kuukausliite* 4.10.2014; Rebekka Härkönen, "Poliisi pidätti Suomesta karkotetun ääri-islamistin Turussa", *Turun Sanomat* 1.4.2015; Esim. "Birmingham man convicted of Islamic State membership", *BBC News* 17.6.2017. Aine Fox, Lizzie Dearden, "Isis recruiter who acted as 'ambassador' to UK is jailed after sending jihadist to Syria", *Independent* 4.8.2017.

Yllämainitusta uutisoinnista ja tätä tutkimusta varten tehdyistä haastatteluissa käy niin ikään ilmi, että Suomessa oleskelleiden henkilöiden on epäilty mm. keränneen rahaa järjestön toimintaan lahjoituksina ja tuottoina ravintolatoiminnasta. Sellaisiakin epäilyjä on esiintynyt, että tukitoimintaa tai siihen osallistuneita henkilöitä Suomessa olisi rahoitettu ulkomailta käsin. Norjan mediassa raportoitiin lisäksi vuonna 2004, että Ansar al-Islamiin yhdistetty ja aiemmin Suomessa asunut henkilö oli pidätetty Virossa epäilyinä iskun suunnittelusta Norjan suurlähetystöön Latviassa.¹⁶⁴

On myös mahdollista, että kannatustoimintaan kytkeytyneitä henkilöitä on harjoittanut jonkinlaista tukitoimintaa Irakissa 2000-luvulla, koska MOT-dokumentin tietojen mukaan kolme Suomessa asunutta kurditaustaista miestä pidätettiin Irakissa epäiltynä jihadistisen toiminnan tukemisesta kesällä 2005. Mitä he tosiasiaassa tekivät Irakissa ollessaan, ei ole todennettavissa avoimista lähteistä, ja henkilöt itse ovat kiistäneet syyllisyytensä.

Sen sijaan tiedossa on, että muutamia Rawti Shaxiin kytkeytyneitä henkilöitä on osallistunut Syyrian ja Irakin konfliktiin 2010-luvulla. Rawti Shaxin tämänhetkisestä tilanteesta ei ole saatavilla juurikaan tietoa. Tutkimusta varten tehtyjen haastattelujen perusteella vaikuttaa siltä, että joitakin verkostoon kytkeytyviä henkilöitä on edelleen maassa. Samaan viittaavat myös jotkin mediassa esitetyt väitteet.¹⁶⁵ Tiedossa ei ole, että verkoston piirissä olisi koskaan suunniteltu iskujen tekemistä Suomessa. Suojelupoliisi ei ole pitänyt iskujen tekemistä Suomessa todennäköisenä.¹⁶⁶

4.1.2 Al-Shabaabin tukitoiminta

Toinen julkisuudessa aikanaan paljon esillä ollut kokonaisuus liittyy Somalian sisällissotaan. Suomessa on epäilty olleen konfliktin osapuolena olleen al-Shabaab-järjestön tukitoimintaa 2000-luvun loppupuolella. Al-Shabaabin toiminnassa on ollut mukana vahva paikallinen ulottuvuus, ja varsinkin toimintansa alkuvuosina 2000-luvun puolenvälin jälkeen sen suosio perustui osaltaan siihen, se pystyi tuomaan vakautta hallitsemilleen alueille ja taistelemaan Somalian arkkivihollista Etiopiaa vastaan. Samalla sen keskeiset perustajat ovat olleet alusta asti al-Qaida-myönteisiä ja monet heistä ovat sotineet Afganistanissa tai kouluttautuneet siellä olevilla leireillä. Tämän takia heillä

¹⁶⁴ "Ansar al-Islam knyttet til terrortrussel: Ansar al-Islam, som tidligere ble ledet av mullah Krekar, blir knyttet til terrortrusselen mot den norske ambassaden i Riga", *Aftenposten* 2.11.2004.

¹⁶⁵ Esim. Iltalehti raportoi joulukuussa 2015, että Suomessa olisi edelleen kolme kovan luokan terroristia, joilla olisi yhteyksiä Rawti Shaxiin. Nämä eivät olisi saaneet turvapaikkaa Suomesta, mutta heitä ei myöskään olisi kyetty siihen mennessä poistamaan maasta. Juha Ristimäki, "Lähde vahvistaa: Suomessa majailee kolme kovan luokan terroristia", *Iltalehti* 5.12.2015; Rebekka Härkönen, "Supo: Jihadistien toiminta jatkuu", *Turun Sanomat* 14.11.2015.

¹⁶⁶ "Supo tietoinen Uusi suunta -jihadistijärjestön Suomi-kytköksistä", *Iltasanomat* 13.11.2015.

on kiinteitä siteitä al-Qaidaan ja sen jäseniin. Globaalın jihadin teemat ovat olleet näkyvästi esillä erityisesti al-Shabaabin Somalian ulkopuolella asuville suunnatussa viestinnässä. Al-Shabaab on järjestönä kuitenkin toiminut pitkälti al-Qaidasta irrallisena huolimatta siitä, että se pyrki vuosien ajan liittymään osaksi al-Qaidaa, liittyen virallisesti osaksi sitä vuonna 2012.¹⁶⁷

Somalian konflikti on koskettanut monin tavoin myös muualla asuvia somaleita. Tämä on monen muun asian lisäksi tarkoittanut joskus myös tukea al-Shabaabille. Al-Shabaabin taistellessa alkuaikoina Etiopiaa vastaan asenteet sitä kohtaan olivat varsin myönteisiä ja sen nähtiin taistelevan Somalian itsenäisyyden ja järjestyksen puolesta. Nationalistisen painotuksen rinnalla kulkenut ajatus globaalista jihadista ja taistelusta Etiopiaa tukenutta Yhdysvaltoja vastaan tarjosi ideologista pohjaa kansainvälisen kannatuksen rakentamiselle. Tuki al-Shabaabille vaikuttaa olleen voimakkainta ulkosomalialaisten keskuudessa sen toiminnan alkuvuosina 2006–2009 myös länsimaissa.¹⁶⁸

Al-Shabaabin tukeminen on tarkoittanut muun muassa rahoittamista, taistelijaksi lähtemistä ja rekrytointia. Siinä missä suurin osa al-Shabaabin taistelijoista on ollut paikallisia, myös vierastaistelijoilla on ollut merkittävä rooli järjestön toiminnassa. Useat järjestön tekemistä itsemurhaiskuista ovat olleet vierastaistelijoiden toteuttamia. Taistelijoita on saapunut niin naapurimaista kuin länsimaistakin, suurin osa heistä etniseltä taustaltaan somaleita. Heidän kokonaismäärästä esitetyt arviot ovat vaihdelleet muutamasta sadasta reiluun tuhanteen.¹⁶⁹

Verkkosivustot ja sosiaalinen media ovat olleet tärkeä väylä Somalian ulkopuolella asuneiden aktivistien rekrytoinnissa ja heidän kanssaan kommunikoinnissa. Sivustoja ovat ylläpitäneet monissa tapauksissa ulkomailla asuneet somalit. Verkkoviestinnässä on korostunut erityisesti al-Shabaabin ideologian globaali puoli.¹⁷⁰ Tämän lisäksi al-Shabaabilla on ollut aktiivista ”offline”-värväystoimintaa. Tätä on tapahtunut erityisesti Yhdysvalloissa (etenkin Minnesotan alueella¹⁷¹), mutta myös esimerkiksi Pohjois-Amerikassa. Pohjoismaiden osalta Stig Jarle Hansenin mukaan ensimmäiset rekrytoijat toimivat Rinkebyn alueelta Tukholmasta käsin. Myöhemmin Göteborgista muodostui rekrytoinnin keskus. Ruotsista käsin toimineet rekrytoijat ovat olleet aktiivisia myös Norjassa ja Tanskassa. Ruotsissa on ollut rekrytoinnin kannalta keskeisiä moskeijoita

¹⁶⁷ Esim. Stig Jarle Hansen, *Al-Shabaab in Somalia: The History and Ideology of a Militant Islamist Group, 2005–2012* (Oxford: Oxford University Press, 2014); Roland Marchal, ”A tentative assessment of the Somali Harakat Al-Shabaab”, *Journal of Eastern African Studies* 3, nro 3 (2009).

¹⁶⁸ Marchal, ”A tentative assessment”, 394.

¹⁶⁹ Esim. David Shinn, ”Al Shabaab’s Foreign Threat to Somalia”, *Orbis* 55, nro 2 (2011).

¹⁷⁰ Hansen, *Al-Shabaab in Somalia*, 59–67. Tarkemmin al-Shabaabin verkkoviestinnästä, ks. *Jihadistinen verkkoviestintä ja Suomi* -raportti.

¹⁷¹ Jack Healy, ”For Jihad Recruits, a Pipeline from Minnesota to Militancy”, *New York Times* 6.9.2014.

Tukholmassa, Göteborgissa ja Malmössä, kun taas muissa Pohjoismaissa moskeijoiden ei uskota kytkettyneen merkittävästi rekrytointiin.¹⁷²

Al-Shabaabin tukitoimintaa on ollut myös Suomessa viime vuosikymmenen taitteen tienoilla. Al-Shabaabia ja erityisesti sen suhteita Suomessa asuviin somaleihin käsiteltiin suojelupoliisin julkaisuissa niukasti järjestön toiminnan alkuvuosina. Ensimmäiset yhtään laajemmat maininnat ovat vuodelta 2011, kun suojelupoliisi kertoi al-Shabaabin olevan ”rantautumassa myös Suomeen” ja pelkäävänsä, että Suomesta Somaliin lähetettyjä nuoria päätyisi osallistumaan taistelutoimintaan tai koulutusleireille.¹⁷³

Tukitoiminta on ollut Suomessa kuitenkin todennäköisesti selvästi pienimuotoisempaa ja organisoitumattomampaa kuin esimerkiksi Ruotsissa. Suomen somaliyhteisön edustaja ovat julkisuudessa järjestelmällisesti kieltäneet, että al-Shabaabin kannatus olisi Suomessa enempää kuin korkeintaan marginaalinen ilmiö.¹⁷⁴ Supon mukaan Suomessa ei ole havaittu järjestelmällistä al-Shabaabin värväystoimintaa. Se, mitä sen sijaan ollaan nähty, on erilaisissa tilaisuuksissa vierailleita ulkomaalaisia puhujia, jotka ovat saattaneet kannustaa osallistumaan taisteluihin Somaliassa.¹⁷⁵ Mediassa raportoitiin esimerkiksi vuonna 2011, että Wikileaksin vuotaneiden asiakirjojen mukaan al-Shabaabin ”hengellinen johtaja” Hassan Hussein olisi käynyt Suomessa vuonna 2009 tavoitteenaan hankkia järjestölle tukea ja uusia jäseniä. Hän kävi samoihin aikoihin myös Ruotsissa ja Norjassa.¹⁷⁶

Suomesta on myös lähdetty al-Shabaabin taistelijoiksi. Somaliassa tilannetta paikan päällä seuranneet ovat raportoineet, että järjestön riveissä on havaittu Suomessa asuneita.¹⁷⁷ Tämän tutkimuksen käytössä olleen tiedon pohjalta on vaikea sanoa varmuudella esimerkiksi sitä, kuinka paljon lähteneitä on ja milloin he ovat lähteneet. Selvää

¹⁷² Hansen, *Al-Shabaab in Somalia*, 96–99; Lorenzo Vidino, Raffaello Pantucci & Evan Kohlmann, “Bringing Global Jihad to the Horn of Africa: Al Shabaab, Western Fighters, and the Sacralization of the Somali Conflict”, *African Security* 3, nro 4 (2010), 227; Matti Mielonen, ”Al-Shabaab rekrytoi ulkomailla”, *Helsingin Sanomat* 18.9.2011.

¹⁷³ ”Terroristeilla Suomi-kontakteja”, *Etelä-Suomen Sanomat* 4.1.2011.

¹⁷⁴ Juha Salonen & Kristiina Markkanen, ”Somaliyhteisö tuomitsee terroristiyhteydet”, *Helsingin Sanomat* 18.9.2011.

¹⁷⁵ Jukka Huusko, ”Supo: Suomessa ei al-Shabaabin järjestäytynyttä värväystä”, *Helsingin Sanomat* 27.9.2013; Erik Nyström, ”Somaliiliitto: Suomessa ei tietoa al-Shabaabin värväystoiminnasta”, *Helsingin Sanomat* 19.10.2013.

¹⁷⁶ ”IL: Al-Shabaabin johtomies värväsi Suomessa”, *Helsingin Sanomat* 15.10.2011. Vierailu mainitaan myös myöhemmin käsiteltävän al-Shabaabiin liittyneen oikeudenkäynnin esitutkitapöytäkirjassa.

¹⁷⁷ Jukka Huusko, ”Tutkija: Al-Shabaabin riveissä useita suomalaistaustaisia”, *Helsingin Sanomat* 27.9.2013.

on joka tapauksessa se, että lähteneiden määrä on huomattavasti pienempi kuin Syyriaan ja Irakiin lähteneiden. Ylen dokumentissa vuonna 2013 lähtijöitä arvioitiin olleen ”puolisenkymmentä”.¹⁷⁸

Al-Shabaabiin ja myöhemmin Isisiin liittyvä värväystoiminta on herättänyt merkittävääkin huolta somaliyhteisön keskuudessa. Erityisen huolissaan ollaan oltu sellaisesta rekrytointitoiminnasta, jossa kohteeksi etsitään päihde- tai rikosongelmien kanssa kamppailevia nuoria.¹⁷⁹ Itsemurhaiskun tekijöiden joukossa Suomesta lähteneitä ei tiettävästi ole ollut.¹⁸⁰

Mainintoja Suomesta lähteneistä taistelijoista löytyy kolmesta lähteestä. Norjalaisen tutkijan Stig Jarle Hansenin al-Shabaabia käsittelevässä kirjassa mainitaan vuonna 2011 kuolleiden vierastaistelijoiden joukossa Amiir Musa Ibrahim Suomesta.¹⁸¹ Tanskalaisessa dokumentissa puolestaan haastatellaan Mohamed Muse -nimellä esiintyvää Suomessa kasvanutta nuorta miestä, joka pohtii syitään lähteä Somaliaan taistelemaan suomeksi.¹⁸²

Kolmas maininta löytyy al-Shabaabiin rekrytointia käsitelleestä keväällä 2013 esitetyistä Ylen tekemästä dokumentista. Siinä kuvataan Ahmediksi kutsutun nuoren tapaus. Ahmed oli tullut Suomeen alakouluikäisenä. Hän oli joutunut riitoihin perheensä kanssa ja päätynyt tuttaviansa kautta mukaan rikolliseen toimintaan. Ahmedin oman kertomuksen mukaan hän oli tässä tilanteessa kohdannut mukavan oloisia ihmisiä, jotka olivat osoittaneet välittävänsä hänestä, ostaneet hänelle tavaroita ja antaneet rahaa. Ahmed lähti lopulta heidän mukanaan Tanskaan ja Isoon-Britanniaan. Kun häntä auttaneet henkilöt kertoivat olevansa lähdössä Somaliaan auttamaan nälkää näkeviä nuoria, Ahmed ilmoitti haluavansa lähteä mukaan. Perillä hän päätyi kuitenkin al-Shabaabin koulutuskeskukseen. Häntä auttaneet henkilöt osoittautuivat Tanskasta tulleiksi al-Shabaabin värvääjiksi.¹⁸³ Dokumentin tekohetkellä Ahmed oli paennut al-Shabaabia Keniaan.

Al-Shabaabin tukemiseen liittyi Suomen ensimmäinen terroristisessa tarkoituksessa tehtyjä rikoksia koskenut oikeudenkäynti. Ensimmäiset juttuun liittyneet pidätykset

¹⁷⁸ ”Me tehdään susta rohkea mies”, *Yle* 11.4.2013.

¹⁷⁹ Emilia Kemppi, ”Pohjolan somalien painajainen”, *Yle* 20.12.2010; tutkimusta varten tehdyt haastattelut.

¹⁸⁰ Nairobien ostoskeskusiskun jälkeen syyskuussa 2013 Twitterissä levinneiden tietojen mukaan iskuun olisi osallistunut Helsingissä asunut mies. Tämä tieto osoittautui kuitenkin myöhemmin virheelliseksi. ”Twitter-väite: Yksi Nairobien iskun tekijöistä Suomesta”, *Yle* 22.9.2013; Matti Koskinen & Erik Nyström, ”Lähde: Suomalaiseksi epäilty olikin norjalainen”, *Helsingin Sanomat* 20.10.2013.

¹⁸¹ Hansen, *Al-Shabaab in Somalia*, 135.

¹⁸² ”Dokumenttiprojekti: Pohjolan terroristit”, *Yle* 8.12.2014. Dokumentti YLE Areenassa: <https://areena.yle.fi/1-2388874>.

¹⁸³ ”Me tehdään susta rohkea mies”, *Yle* 11.4.2013; ”En tahtonut terroristiksi”, *Yle* 22.3.2013.

tehtiin syksyllä 2011. Tätä ennen viranomaiset olivat tehneet selvitystyötä ainakin kaksi vuotta. Vuonna 2014 neljä henkilöä asetettiin syytteeseen terrorismin rahoittamisesta. Syytteet koskivat suhteellisen pienien rahamäärien siirtämistä al-Shabaabille Hawala-järjestelmän kautta. Lisäksi jutun päätekijää vastaan nostettiin syyte veljensä värväämisestä al-Shabaabin taistelijaksi sekä suunnitelmasta kuljettaa tämän Suomessa asuneet lapset ilman näiden suostumusta taistelukoulutukseen al-Shabaabin leirille Somaliaan.¹⁸⁴

Joulukuussa 2014 Helsingin käräjäoikeus tuomitsi neljä jutussa syytettynä ollutta henkilöä terrorismin rahoituksesta sekä yhden terrorismirikokseen värväämisestä ja terrorismirikoksen valmistelusta.¹⁸⁵ Syytteet hylättiin hovioikeudessa maaliskuussa 2016, koska hovioikeus katsoi, ettei varainsiirtojen osalta ollut silloisen terroristisen toiminnan rahoittamista koskevan lainsäädännön edellyttämää näyttöä. Rahaa todettiin lähetetyn henkilöille, joilla oli todennäköisesti yhteyksiä al-Shabaabiin, mutta sitä ei katsottu näytetyksi toteen, että varat olisi tarkoitettu käytettäväksi nimenomaan terrorismiseen toimintaan. Lisäksi hovioikeus katsoi, että värväämisestä ja ihmiskaupasta ei ollut riittävä näyttöä.¹⁸⁶ Oikeuskäsittelyiden välisenä aikana jutun pääsyytetty perheineen muutti Syyriaan.¹⁸⁷

Vaikka suojelupoliisin arvion mukaan Somalian konfliktiin oli edelleen vuonna 2015 halukkaita lähtijöitä Suomessa,¹⁸⁸ kiinnostus al-Shabaabia kohtaan on yleisesti laskenut niin Suomessa kuin muuallakin. Niiltä osin kuin kiinnostusta jihadistista liikehdintää kohtaan on ollut, se on kanavoitunut pääosin Syyriassa ja Irakissa toimineisiin jihadistisiin järjestöihin, etenkin Isisiin.

4.1.3 Kytkökset al-Qaidan tukiverkostoihin

2000-luvun ensimmäiseltä vuosikymmeneltä on merkkejä siitä, että Suomessa on oleskellut henkilöitä, joilla on ollut yhteyksiä al-Qaidaan. Tunnetuin näistä on Ruotsin kesällä 2008 karkottaman Suomen kansalaisen tapaus. Karkotus perustui Säpon lausuntoon, jonka mukaan mies oli Ruotsissa toimineen terroritoimintaa rahoittaneen ja tukeneen ”radikaali-islamistisen” ryhmän johtohahmoja.

¹⁸⁴ Paula Tapiola, ”Suomen ensimmäisessä terrorismijutussa syytteitä neljälle”, *Yle* 17.9.2014; Esitutkintapöytäkirja 2400/R150/11.

¹⁸⁵ Tuuli Toivanen, ”Suomen ensimmäisessä terrorismioikeudenkäynnissä vankeustuomio neljälle”, *Yle* 19.12.2014.

¹⁸⁶ Matti Koivisto, ”Hovioikeus hylkäsi syytteet Suomen ensimmäisessä terrorismijutussa”, *Yle* 23.3.2016.

¹⁸⁷ Sara Rigatelli, ”Somalimiehen hätkähdyttävä tarina: Vapautui Suomessa terrorismituomiosta, oli jo Isisissä”, *Yle* 4.3.2017.

¹⁸⁸ Suojelupoliisi, ”Suojelupoliisin toimintaympäristö vuosina 2015–2016”.

Karkotuksen saanut mies on itse kiistänyt väitetyt terrorismiyhteydet ja kertonut oman näkökantansa asioihin Helsingin Sanomille ilmeisesti omasta aloitteestaan antamassaan haastattelussa vuonna 2009. Kyseinen mies oli kotoisin Marokosta ja muuttanut 1990-luvulla Suomeen naisystävänsä luokse. Kansalaisuuden hän oli saanut vuonna 2000. Hän on sittemmin eronnut vaimostaan ja avioitunut uudelleen Ruotsissa asuneen naisen kanssa. Tästä niin ikään jo päättyneestä avioliitosta hänellä on tytär.¹⁸⁹

Radikaali-islamistisella ryhmällä Säpo tarkoittaa todennäköisesti niin sanottua pohjoisafrikkalaista verkostoa, jonka yhtenä keskuspaikana on toiminut Brandbergenin moskeija Tukholman lähellä. Tämän verkoston ytimessä on joukko pitkän linjan jihadistiteja, joilla on ollut läheiset yhteydet al-Qaidan ja Algeriassa toimineen radikaali-islamistisen GIA:n (Armed Islamic Group) johtajiin. Jotkut heistä ovat olleet al-Qaidan koulutusleireillä Afganistanissa 1990-luvulla. Verkosto on tukenut jihadististen liikkeiden toimintaa erityisesti Irakissa ja Algeriassa rahoittamalla, levittämällä niiden aineistoa ja sanomaa sekä rekrytoimalla taistelijoita. 2000-luvun alkupuolella tähän verkostoon kytkeytyneitä taistelijoita lähti erityisesti Irakin al-Qaidan riveihin. Skandinavian mailla vaikuttaa noihin aikoihin olleen kohtuullisen merkittävä rooli eurooppalaisissa taistelijoiden rekrytointiverkostoissa, todennäköisesti ainakin osin siksi, että näissä maissa oli mahdollista harjoittaa tukitoimintaa kohtuullisen vapaasti. Iskujen tekeminen Pohjoismaissa ei ole ollut varsinkaan 1990-luvulla ja 2000-luvun alkupuolella verkoston intresseissä.¹⁹⁰

Yksi tämän pohjoisafrikkalaisen verkoston johtohenkilöistä oli Mohamed Moumou (joka tunnetaan myös nimellä Abu Qaswarah), ja Suomeen karkotetun miehen kerrotaan olevan Moumoun pitkäaikainen ystävä. Moumou oli niin ikään taustaltaan marokkolainen. Hän oli erittäin hyvin verkostoitunut ja aktiivinen Euroopan jihadistipiireissä, ja hänellä oli läheiset yhteydet moniin keskeisiin jihadistisiin hahmoihin Afganistanin, Pakistanin, Irakin ja Pohjois-Afrikan alueilla. Kontaktit lienevät peräisin 1990-luvulta, jolloin hän oli kouluttautumassa al-Qaidan leireillä Afganistanissa.

Moumoun nimi on noussut esiin useissa pohjoismaisissa terrorismitutkinnoissa, ja hänen tiedetään vähintäänkin myötävaikuttaneen useiden henkilöiden lähtemiseen Afganistaniin ja Irakiin taistelemaan tai koulutusleireille. Moumou lähti sittemmin myös itse

¹⁸⁹ Minna Passi, "Karkotettu kiistää terrorismiyhteydet", *Helsingin Sanomat* 18.11.2009.

¹⁹⁰ Verkostosta ks. esim. Magnus Sandelin, *Svenska IS-krigare: Från al-Qaida till Jihadi cool* (Fri Tanke, 2016), "De fyra spindlarna i svenska IS-nätet", *Expressen* 3.12.2016; Magnus Ranstorp ym., *Mellan salafism och salafistisk jihadism: Påverkan mot och utmaningar för det svenska samhället* (Förvarshögskolan/CATS, 2018).

Irakiin 2006 ja toimi siellä Irakin al-Qaidan johdossa kunnes kuoli Yhdysvaltain joukkojen hyökkäyksessä Mosulissa lokakuussa 2008.¹⁹¹ Jo tätä ennen hän tiettävästi lukeutui Irakin al-Qaidan perustajan, Abu Musab al-Zarqawin lähipiiriin ja mahdollisesti toimi hänen edustajanaan Euroopassa.¹⁹² Moumoun nimi on noussut esille useissa Syyriaan ja Irakiin matkanneiden Isisiin liittyneiden vierastaistelijoiden tapauksissa.

Siinä missä Suomeen karkotettu mies on kiistatta tuntenut Mohamed Moumoun hyvin, hänen roolistaan Ruotsin jihadistisissa verkostoissa ei tiedetä muuta kuin se, että Säpo uskoo hänen olleen sikäläisen jihadistisen miljöön johtohahmoja. Hän ei kuitenkaan ole niiden henkilöiden joukossa, jotka on mainittu julkisuudessa nimeltä tai jotka olisivat miljöötä seuraaville tutkijoille tuttuja. Yhtä vähän tiedetään siitä, mitä mies on tehnyt Suomessa ollessaan. Kansalaisuuden myöntäminen antaa olettaa, että miehen Afganistan-tausta ei ole ollut välttämättä viranomaisten tiedossa 1990-luvun lopulla tai siihen ei kiinnitetty huomiota.

Miehen nykyisestä olinpaikasta ei ole tietoa. Tutkimuksen aikana ei ilmennyt viitteitä siitä, että hän olisi edelleen Suomessa. Viitteitä ei ilmennyt myöskään siitä, että hänen olisi Suomessa oleskellessaan vaikuttanut mitenkään olennaisesti jihadistisen toiminnan kehittymiseen Suomessa. Mikäli Säpon tiedot pitävät paikkansa, mies on esi-merkki ”vierailevasta jihadistista”¹⁹³ eli henkilöstä, joka oleskelee väliaikaisesti maassa, mutta ei ole juuri tekemisissä paikallisen jihadistisen miljöön kanssa.

4.1.4 Kiinnostus ilmiötä kohtaan käännyännäis-yhteisöissä

Salafistiset ja wahhabistiset uskontulkinnat ja konfliktit islamilaisessa maailmassa ovat kiinnostaneet myös joitakin islamiin kääntyneitä henkilöitä Suomessa. Käännyännäisten kiinnostus jihadistiseen toimintaan on laitettu merkille myös suojelupoliisissa. Vuoden 2007 vuosikertomuksessa todettiin, että sen ”havaintojen mukaan myöskään Suomi ei täysin ole säästynyt käännyännäisilmiöön liittyviltä mahdollisilta turvallisuusuhilta”.¹⁹⁴ Aiemman tutkimuksen pohjalta tiedetään, että Euroopan jihadistisissa

¹⁹¹ Moumoun taustaa käsitellään useissa Ruotsin jihadistista miljöötä pitkään seuranneen Per Gudmundsonin blogikirjoituksissa, esim. ”Terroranklagelserna punkt för punkt”, 17.12.2006, <http://gudmundson.blogspot.com/2006/12/terroranklagelserna-punkt-fr-punkt.html>; ”Mohamed Moumou fick sina 72 jungfrur”, 15.10.2008, <http://gudmundson.blogspot.com/2008/10/mohamed-moumou-fick-sina-72-jungfrur.html>. Ks. myös Bill Roggio, ”Al Qaeda in Iraq’s Second in Command Was a Swedish Citizen”, *The Long War Journal* 16.10.2008.

¹⁹² Bill Roggio, ”Al Qaeda in Iraq’s Second in Command Was a Swedish Citizen”, *The Long War Journal* 16.10.2008.

¹⁹³ Lia & Nesser, ”Jihadism in Norway”.

¹⁹⁴ Suojelupoliisi, *Vuosikertomus 2007*.

verkostoissa on ollut mukana käännyttäisiä paljon enemmän kuin heitä käännyttäisten kokonaismäärän perusteella voisi odottaa olevan.¹⁹⁵ Samalla kuitenkin vain hyvin pieni osa käännyttäisistä on millään tavalla kiinnostunut jihadismista niin Suomessa kuin laajemmin länsimaissakin.

Muslimienemmistöisten maiden konflikteista ja niissä taistelevista jihadistisista ryhmistä kiinnostuneita käännyttäisiä tiedetään olleen erityisesti pääkaupunkiseudulla ensin Islamin aika -nimisen järjestön ja myöhemmin Helsingin muslimien aktiivien joukossa. Islamin aika ry:n perustamisen vuonna 2006 voi nähdä yhdenlaisena jatkuksena islamiin kääntyneiden suomenkielisten järjestäytymiselle ja heidän tarpeidensa palvelemiselle. Järjestö teki dawa- eli lähetystyötä opetustoiminnan kautta sekä tuottamalla ja levittämällä mm. kirjallista aineistoa, pääasiassa kääntäen vanhoillisten uskontulkintojen (kuten wahhabismin ja salafismin) keskeisiä tekstejä. Näitä tekstejä julkaistiin mm. Iqra-Islam yhdistyksen kautta. Islamin ajan piirissä aktiivisia henkilöitä on myös tehnyt islamin opintoja Medinan islamilaisessa yliopistossa, johon Suomesta on lähtenyt vuosittain muutamia henkilöitä. Osin samat henkilöt olivat perustamassa vuonna 2007 islamilaista puoluetta, jota ei kuitenkaan koskaan saatu rekisteröidyksi.¹⁹⁶ Vuodesta 2010 Islamin aika ry:n toimintaa jatkettiin Helsingin muslimit -nimellä. Samana vuonna aloitti toimintansa yhdistyksen pyörittämä Roihuvuoren moskeija. Myöhemmin vuonna 2016 moskeija muutti Malmille.

Roihuvuoren moskeija on saanut ”radikaalimoskeijan” maineen julkisessa keskustelussa etenkin sen vuoksi, että Suomesta Syyriaan ja Irakiin lähteneiden joukossa on ollut siellä käyneitä ja toisiinsa tutustuneita henkilöitä. Huomiota sille toi myös alkukesästä 2015 toteutettu tempaus, jossa moskeijan seinälle ripustettiin ”Jeesus oli muslimi” -banderolli.¹⁹⁷ Moskeijaa voi kyllä perustellusti pitää uskonnolliselta suuntautumiseltaan salafistisena, mutta ei jihadistisena. Moskeija on vetänyt muun muassa suomenkielisten saarnojensa ja jäsenistönsä takia puoleensa laajasti erityisesti suomalaisia käännyttäisiä, vaikka yhteisönä se onkin monietninen. Samaa voi sanoa myös Islamin ajan ja Helsingin muslimien toiminnan suuntautuneisuudesta yleisestikin.

Moskeijan ja sen taustayhdistysten piirissä on kuitenkin toiminut aktiivisesti joukko henkilöitä, jotka ovat olleet kiinnostuneet jihadistisesti suuntautuneiden ryhmien toiminnasta konfliktialueilla sekä niiden tukemisesta, joissain tapauksissa jopa niihin

¹⁹⁵ Ks. esim. Bart Schuurman, Peter Grol & Scott Flower, ”Converts and Islamist Terrorism: An Introduction”, *International Centre for Counter-Terrorism Policy Brief* 7, nro 3 (2016).

¹⁹⁶ Tommi Sarlin, ”Muslimivähemmistö kasvaa Suomessa”, *Kirkko & kaupunki* 18.4.2007: 2; Hanna Kaarto, ”Islamilainen puolue poistaisi oluen kaupoista ja edistäisi ympärileikkauksia”, *Helsingin Sanomat* 7.9.2007.

¹⁹⁷ Lari Malmberg, ”Roihuvuoren moskeijan Jeesus-banderolli revittiin alas”, *Helsingin Sanomat* 23.8.2015.

osallistumisesta. On vaikea muodostaa kattavaa kuvaa siitä, missä määrin tästä on oltu yhteisön piirissä laajemmin tietoisia ja miten siihen on suhtauduttu. Ensimmäiset tiedossa olevat merkit kiinnostuksesta jihadistisiin liikkeisiin ajoittuvat vuoden 2005 tienoille. Näihin aikoihin tämän Islamin ajan aktiivien piirissä seurattiin erityisellä mielenkiinnolla ja myötätunnolla Tshetshenian konfliktia. Mukana olleiden ja toimintaa läheltä seuranneiden lausunnot vaihtelevat sen suhteen, missä määrin kiinnostus laajeni tukemiseen tai taisteluun lähtemiseen tai sen harkitsemiseen. Se on kuitenkin tiedossa, että vähintään yksi tässä porukassa aktiivisesti vaikuttanut henkilö pyrki näihin aikoihin osallistumaan Tshetshenian konfliktiin, mutta hänet pysäytettiin Georgiassa.¹⁹⁸ Islamin aika ry:n aktiiveihin lukeutui myös *Jihadistinen verkkoviestintä ja Suomi* -raportissa mainittu Abdullah Rintala, joka on tuottanut runsaasti suomenkielisiä jihadistista aineistoa verkkoon ja joutunut vastaamaan kirjoituksistaan myös oikeudessa.

Myöhemmin Syyrian konfliktin alettua useita näissä piireissä liikkuneita ja heidän tuttaviaan on lähtenyt Syyriaan ja Irakiin. Näihin lukeutuvat esimerkiksi terroristisessa tarkoituksessa tehdyistä rikoksista syytteeseen asetetut kolme henkilöä, jotka olivat matkustaneet Syyriaan kesällä 2013, omien sanojensa mukaan avustustyön tekemiseksi tähän tarkoitukseen perustetun Northern Relief -järjestön nimissä. Osaa heistä syytettiin myös veropetoksista ja kirjanpitorikoksista, joilla rahoitettiin matkaa.¹⁹⁹ Syytteet terrorismirikoksista kuitenkin hylättiin oikeudessa.²⁰⁰ Kaikki kolme ovat palanneet Suomeen (yksi heistä lähti takaisin Suomeen jo ennen Syyrian rajan ylitystä). Seurueen mukana matkusti lisäksi ainakin kaksi muuta henkilöä. Yksi heistä on Abu Anas al-Finlandi -taistelijanimellä tunnettu henkilö, joka kuoli taisteluissa Isisin riveissä²⁰¹ ja toinen oli alkuvuodesta 2019 tiettävästi edelleen alueella²⁰².

4.2 Jihadistisen liikehdinnän kehittyminen 2010-luvulla

Jos jihadistisen liikehdinnän suhteen Suomessa oli vielä 2000-luvulla kaikesta päätellen hyvin hiljaista, niin 2010-luvulla sitä on ollut jonkin verran enemmän. Vaikka viitteitä ilmiön yleistymisestä Suomessa oli jo vuosikymmenen vaihteen tienoilla, tapahtu-

¹⁹⁸ Mika Parkkonen, "Suomalainen muslimi halusi auttaa sodan piinaamia veljiään", *Helsingin Sanomat* 15.9.2006.

¹⁹⁹ Keskusrikospoliisi, esitutkintapöytäkirja 2400/R/234/14.

²⁰⁰ Helsingin käräjäoikeus, tuomio 18/103187.

²⁰¹ Jukka Huusko, "Islamistit väittävät suomalaisen kuolleen Syyrian taisteluissa", *Helsingin Sanomat* 22.2.2014.

²⁰² Jessica Stolzmann, "Poikani, terrorismista epäilty", *Yle* 25.9.2018.

neet muutokset kytkeytyvät ennen kaikkea konfliktiin Syyriassa ja Irakissa sekä vähemmissä määrin turvapaikanhakijoiden saapumiseen vuosina 2015–2016. Jihadistisen liikehdinnän ilmenemiseen Suomessa on kiinnitetty erityisesti huomiota vuosista 2013–2014 lähtien, ja ilmiön kehitymisestä on saatavilla huomattavasti aiempaa enemmän tietoa ja arvioita.

Kaiken kaikkiaan ilmiöön kytkeytyneiden henkilöiden määrä on kasvanut merkittävästi, ja liikehdinnästä on tullut entistä monimuotoisempaa, järjestäytyneempää sekä vahvemmin ulkomaisiin jihadistisiin toimijoihin ja miljöisiin kytkeytynyttä. Vaikka osa jihadistisesta aktivismista on edelleen Suomeen muuttaneiden toimintaa, joka kohdistuu heidän alkuperämaihinsa ja siellä käynnissä oleviin konflikteihin, globaali jihadistinen liikehdintä (erityisesti Isisiin liittyen) on yleistynyt merkittävästi. Suomeen vaikuttaa muodostuneen entistä laajempia jihadistiseen liikehdintään kytkeytyviä sosiaalisia verkostoja. Sosiaalisilla verkostoilla on ollut hyvin olennainen rooli erityisesti Syyriaan ja Irakiin kohdistuneessa liikkuvuudessa. Lisääntynyt jihadistinen aktivismi on näkynyt vierastaistelija-ilmiön muodossa, mutta myös väkivallattoman tukitoiminnan määrän ja laadun kasvusta on viitteitä. Vastaavaa kehitystä on nähty myös muissa Länsi-Euroopan maissa.

4.2.1 Jihadistiseen liikehdintään osallistuvien määrä

Jihadismin laajuutta ja rajoja ilmiönä on haastavaa määritellä. Ilmiöön kytkeytyy monenlaisia henkilöitä, joiden merkitys jihadistisen liikehdinnän kehitymiselle vaihtelee merkittävästi. Side jihadistiseen liikehdintään vaihtelee passiivisesta kannatuksesta jatkuvaan ideologian tai sen omaksuneiden toimijoiden agendan edistämiseen. Kun seuraavassa puhutaan jihadistiseen liikehdintään osallistujista, tarkoitetaan henkilöitä, jotka ovat tavalla tai toisella mukana toiminnassa. Tämän lisäksi Suomessakin on todennäköisesti ainakin jonkin verran jihadismin passiivista kannatusta, mutta sen määrää on mahdotonta arvioida.

Jihadistiseen toimintaan osallistuvien määrästä ei ole muita arvioita kuin suojelupoliisin kertoma terrorismin torjunnan kohdehenkilöiden kokonaismäärä. Tämä luku sisältää kaikki terrorismin torjunnan kohdehenkilöt. Siitä, kuinka suuri osa kohdehenkilöistä liittyy jihadistiseen liikehdintään, ei ole tarkkaa tietoa, mutta suojelupoliisin viestinnästä kokonaisuutena on otaksuttavissa, että näin on enemmistön kohdalla. Kohdehenkilöiden listaan sisältyy luonnollisesti vain ne henkilöt, joista suojelupoliisi on tietoi-

nen eikä sen voi olettaa automaattisesti olevan aukoton. Kohdehenkilölistaa päivitetään jatkuvasti siten, että siltä myös poistetaan henkilöitä, jos syytä kohdehenkilönä pitämiseen ei enää ole.²⁰³

Kun jihadistiseen toimintaan kytkeytyneiden henkilöiden määrä nousi ensimmäisen kerran julkisen keskustelun aiheeksi syyskuun 11. päivän iskujen jälkeen loppuvuodesta 2001, suojelupoliisi kertoi Suomessa oleskelleen kymmeniä henkilöitä, joilla oli tai oli aiemmin ollut yhteyksiä kansainväliseen terrorismiin.²⁰⁴ Ensimmäinen tarkempi julkisesti esitetty viittaus kohdehenkilöiden määrään on vuodelta 2014, jolloin suojelupoliisi kertoi päivittäneensä vuonna 2012 tehdyn kohdehenkilökartoituksen. Vuonna 2012 kohdehenkilöitä arvioitiin olleen noin 200 ja nyt kaksi vuotta myöhemmin lähes 300.²⁰⁵

Supon arvio kohdehenkilöiden määrästä on kohonnut vuosi vuodelta ja oli vuoden 2017 loppuun mennessä noin 370.²⁰⁶ Toisaalta sen joulukuussa 2018 julkaisemassa kansallisen turvallisuuden katsauksessa kohdehenkilöiden määrä oli pysynyt muuttomattomana, minkä pohjalta voidaan alustavasti arvioida kohdehenkilöiden määrän kasvun ainakin hidastuneen poikkeuksellisen voimakkaiden kasvuvuosien 2012–2017 jälkeen.²⁰⁷

Suojelupoliisin mukaan kohdehenkilöiden määrän kasvuun on pääasiallisesti vaikuttanut Syyrian konfliktin ja Isisin vetovoima, mutta myös se, että Suomeen saapui poikkeuksellisen suuri määrä turvapaikanhakijoita vuosina 2015–2016. Pienellä osalla etupäässä Syyriasta ja Irakista, mutta vähemmissä määrin myös muilta konfliktialueilta kuten Afganistanista saapuneista turvapaikanhakijoista oli kytköksiä ilmiöön, ja yksittäisiä henkilöillä saattaa olla taistelukokemusta eri jihadistiryhmien riveissä.²⁰⁸ Selvää ei kuitenkaan ole, kuinka monta tällaista henkilöä suojelupoliisin kohdehenkilölistalle

²⁰³ Pelkästään avointen lähteiden pohjalta on mahdotonta muodostaa yksityiskohtaista kuvaa siitä, millä kriteereillä suojelupoliisi määrittää henkilöitä terrorismin torjunnan kohdehenkilöiksi. Se on kuitenkin todennut vuosikirjassaan 2017, että terrorismin torjunnan kohdehenkilöt "toimivat aktiivisesti terrorismin tai siihen liittyvän aatemaailman hyväksi. Tällaista toimintaa voi olla esimerkiksi osallistuminen terroristiseen toimintaan, kouluttautuminen tai kouluttaminen, propagandan tuottaminen tai levittäminen, rahoittaminen, värväys tai terroristijärjestön tukeminen". Mikäli henkilöllä on "esimerkiksi edellä mainitun kaltaisia yhteyksiä terrorismiin tai terroristiseen toimintaan, hänet voidaan erityisessä arviointiprosessissa määritellä terrorismin torjunnan kohdehenkilöksi". Suojelupoliisi, *Vuosikirja 2017*, 10.

²⁰⁴ Christian Jokinen, *Terrorismista ja sen torjunnasta: Suojelupoliisi ja kansainvälinen terrorismi 1958–2004*. Turun yliopiston julkaisuja (Turku, 2015), 309.

²⁰⁵ Suojelupoliisi, *Vuosikertomus 2014*, 4.

²⁰⁶ Suojelupoliisi, *Vuosikirja 2017*, 10.

²⁰⁷ Suojelupoliisi, Kansallisen turvallisuuden katsaus 2018, 10.12.2018.

²⁰⁸ Kari Ikävalko, "Supo: turvapaikanhakijoista merkittäviä vaikutuksia Suomen turvallisuudelle - tulijoilla kytköksiä väkivaltaisiin ryhmiin", *Yle* 3.11.2015.

lukeutuu tai missä määrin sillä on ollut kykyä ja resursseja seurata turvapaikanhakijoiden jihadismikytköksiä. Esimerkiksi Turun terrori-iskun elokuussa 2017 toteuttanut Abderrahman Bouanane ei ollut suojelupoliisin kohdehenkilölistalla.²⁰⁹

Suomen tilanteen kannalta olennaisia henkilöitä eivät ole yksiselitteisesti pelkästään ne henkilöt, jotka oleskelevat maassa.²¹⁰ Suomessa saattaa käydä ja lomailla sellaisia jihadistisessa aktivismissa mukana olevia henkilöitä, jotka eivät ole mitenkään merkityksellisiä Suomen tilanteen kannalta laajemmin muuten kuin että suojelupoliisi seuraa tällaista matkustusta osana kansainvälistä yhteistyötä.

Suomessa oleskelevien lisäksi on myös sellaisia ulkomailla oleskelevia ja usein aiemmin maassa asuneita henkilöitä, jotka saattavat olla olennaisia. Tällaisia henkilöitä sisältäyty tiettävästi myös suojelupoliisin kohdehenkilöluukuun. Maasta muuttaneita liikehännän kannalta olennaisia henkilöitä ovat esimerkiksi Suomesta turvallisuussyistä karkotetut henkilöt, kuten Rawti Shax -järjestön korkeimpaan johtoon lukeutunut kurdi-taustainen Ison-Britannian kansalainen Awat Hamasalih sekä Suomesta eri konfliktialueille matkanneet henkilöt, jotka ovat osallistuneet jihadistiryhmien toimintaan. Tällainen henkilö on todennäköisesti myös Suomeen Irakista kiintiöpakolaisena vuonna 2007 saapunut Hussein al-Maadidi, jonka Isis-myönteisiä kirjoituksia on julkaistu verkossa. Hänet on tiettävästi karkotettu Suomesta turvallisuussyistä.²¹¹

Lisäksi on tiedossa tapauksia, joissa ulkomailla asuvia aktivisteja on Suomesta käsin kutsuttu vierailemaan maassa ja sitä kautta edistämään jihadistista liikehdintää. Huhuja on liikkunut ulkomailta vierailemaan tulleista nuoria Syyriaan lähtemiseen kannustaneista rekrytoijista, mutta näitä on ollut mahdoton todentaa. Suomessa oleskeleviin on kohdistettu myös jonkin verran vaikuttamisyrityksiä sosiaalisen median kautta.

Myös useita ulkomailla asuvia Suomen kansalaisia on osallistunut jihadistiseen toimintaan Suomen ulkopuolella, ja joitain suomalaisia on pidätetty ulkomailla terrorismirikoksiin liittyen. Esimerkiksi vähintään yhden Suomen kansalaisen tiedetään lähteneen Isosta-Britanniasta Isisin riveihin. Hän sai myöhemmin vankeustuomion Tanskassa Syyriassa tekemistään rikoksista.²¹² Toinen Isosta-Britanniasta konfliktialueelle

²⁰⁹ Paula Tiessalo, "Supo: Turun puukotuksista epäilty ei ole ollut terrorismintorjunnan erityisuurannassa", *Yle* 19.8.2017.

²¹⁰ Jihadismi on kaiken kaikkiaan kansainvälinen ilmiö, jonka luonteeseen kuuluu valtioiden rajat ylittävät verkostot ja aktivismi. Näin on myös Suomen tapauksessa.

²¹¹ Suomesta turvallisuussyistä karkotettujen henkilöiden kokonaismäärä ei ole julkisesti saatavilla eikä esitetystä pyynnöstä huolimatta saatu tutkimuksen käyttöön. Tällaisia tapauksia on haastateluissa esiin tulleissa tiedoissa ollut viime vuosien aikana muutamia. Kaikki tapaukset eivät välttämättä kytkeydy jihadistiseen liikehdintään, mutta tällaisia tapauksia on Hamasalihin ja Maadidin lisäksi ollut tiettävästi muitakin. Tarkemmin Hussein al-Maadidin kirjoituksista ks. *Jihadistinen verkkoviestintä ja Suomi* -raportti.

²¹² Timo Seppänen, "Suomen kansalainen tuomittiin Syyriassa tehdyistä terrorismirikoksista - Mies sai tuomion Tanskassa", *Yle* 23.3.2018.

matkustamista yrittänyt henkilö jäi puolestaan viranomaisten haaviin Lontoossa vuonna 2016.²¹³ Tällaisten henkilöiden kokonaismäärää ja mahdollista vaikutusta ilmiöön Suomessa on vaikea arvioida. Todennäköistä kuitenkin on, että tapausten määrä on pieni ja että ne ovat vaikutuksiltaan jihadistiselle liikehdinnälle Suomessa enimmäkseen marginaalisia.²¹⁴

Suomessa (ja Suomeen liittyen) jihadistiseen toimintaan osallistuvien määrää on julkisten lähteiden perusteella vaikea arvioida tarkasti. Todennäköisesti puhutaan joistakin sadoista henkilöistä. Näistä valtaosa asuu tai on oleskellut pitkiä aikoja Suomessa. Aktiivisesti ilmiötä edistävien henkilöiden määrä on kasvanut merkittävästi viimeisen seitsemän vuoden aikana.

4.2.2 Jihadistisessa toiminnassa mukana olevat

Edellä on todettu, että jihadistisessa toiminnassa tavalla tai toisella mukana olevia on Suomessa muutama sata henkilöä. Näiden aktivismi kohdistuu eri konflikteihin ja järjestäytyminen on pääosin varsin hajanaista. Tämän lisäksi olisi eittämättä kiinnostavaa tietää, millaisia nämä mukana olevat ihmiset ovat taustansa ja motiiviansa puolesta sekä miten joukko jakaantuu sen suhteen, minkälaiseen toimintaan he ovat osallistuneet tai olisivat valmiita osallistumaan. Tällä hetkellä yksilötason tieto Suomea koskien on niin puutteellista, että kokonaiskuvan muodostaminen on avointen lähteiden pohjalta käytännössä mahdotonta.

Joitakin hyvin yleisluontoisia huomioita voidaan tosin tehdä. Jihadistista toimintaa muissa Euroopan maissa koskevan tutkimuksen pohjalta tiedetään, että mukana olevien henkilöiden joukko on kirjava niin taustojen kuin motiivienkin osalta. Näin näyttää olevan myös Suomessa sen perusteella, mitä tällä hetkellä tiedetään. Sisäministeriön julkaisemassa väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsauksessa (1/2018) kerrotaan, että miljöössä on havaittavissa kahdentyyppisiä henkilöitä. Yhtäältä on henkilöitä, jotka ovat voimakkaasti sitoutuneet jihadistiseen ideologiaan ja hyväksyvät väkivallan käytön. Toisaalta toiminnassa on mukana myös henkilöitä, joiden side jihadistiseen ideologiaan on löyhempi ja syyt toiminnassa mukana olemiseen toisaalla.²¹⁵

Tämä heijastaa tutkimuskirjallisuudesta välittyvää käsitystä jihadistisesta toiminnasta Euroopassa, erityisesti terrori-iskuista toteuttaneiden solujen osalta. Tutkimuskirjallisuus-

²¹³ "Finnish terrorism suspect aimed to join Islamic State in Syria", *Yle* 8.2.2016.

²¹⁴ Ks. esim. Niko Ranta, "Supo: Terrorismirikoksista syytetyn suomalaisen tapaus ei liity Suomeen", *Ilta-Sanomat* 8.2.2016.

²¹⁵ Sisäministeriö, *Väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsaus 1/2018*, 17.

dessa ensin mainittuihin henkilöihin viitataan yleensä termillä *entrepreneurs* eli ”yrittäjät”, joita on luontevinta kutsua suomeksi avainaktivisteiksi.²¹⁶ Näillä avainaktivisteilla on merkittävä rooli ryhmien ja verkostojen muodostumisessa ja toiminnan suunnittelemisessä sekä siten siinä, miten jihadistinen liikehdintä on kehittynyt ja laajentunut uusille alueille. He ovat toimineet yhteyshenkilöinä paikallisten pienryhmien ja laajempien verkostojen sekä ulkomaisten jihadististen toimijoiden välillä, koska monet heistä ovat osallistuneet jihadistiryhmien taisteluihin tai koulutusleireille Euroopan ulkopuolella.²¹⁷ He ovat olleet usein mahdollistamassa paikallisten aktivistien rekrytoitumista vierastaistelijoiksi näihin ryhmiin.²¹⁸

Toiseksi mainitun tyyppisillä osallistujilla saattaa olla esimerkiksi elämänhallintaan liittyviä ongelmia tai haastava elämäntilanne, jolloin toimintaan mukaan lähteminen näytetään ratkaisuna tähän. Jotkut päätyvät mukaan ystävän tai sukulaisen perässä pääasiassa uskollisuudesta näitä kohtaan.²¹⁹ Joissakin tapauksissa heidän osallistumistaan saattaa motivoida myös halu pelastua ja sovittaa uskonnollista kääntymistä tai heräämistä edeltävän elämän syntejä (kuten alkoholin/huumeiden käyttö, irtosuhteet) ”taistelemalla Allahin tiellä”.²²⁰ Muun muassa Isis ja eurooppalaiset jihadistit laajemmin ovat tuottaneet merkittävästi viestinnällistä aineistoa houkutelukseen lähtijöitä Syyrian konfliktiin tätä tematiikka hyväksikäyttäen, mikä osittain selittää rikollistaustaisen henkilöiden määrän merkittävän lisääntymisen alueen jihadistipiireissä sekä erityisesti vierastaistelijoiden keskuudessa.²²¹ Akateemisessa tutkimuksessa tämäntyyppiin henkilöihin on viitattu termeillä kuten ”sopeutumattomat” (*misfits*), ”ajelehtijat” (*drifters*) ja ”mukana roikkujat” (*hangers-on*).²²²

Perinteisesti erityisesti vierastaistelijakokemusta tai terroristista koulutusta saaneilla, tai laajemmin aseellisissa ryhmissä toimineilla aktivisteilla, on ollut keskeinen rooli jihadistisessa toiminnassa. Supon mukaan noin neljäsosalla terrorismintorjunnan tämänhetkistä kohdehenkilöistä on tällaista kokemusta.²²³ Tällaisten henkilöiden

²¹⁶ Usein erotellaan vielä samantyyppisesti motivoituneet mutta nuoremmat ”oppipojat” (*protégés*), jotka ovat kasvamassa vastaavaan rooliin. Ks. Nesser, *Islamist Terrorism in Europe*, 14–15.

²¹⁷ Nesserin yllämainitun kirjan lisäksi tämäntyyllisiä toimijoita, joskin enimmäkseen sellaisia, joilla ei ole taistelija- tai koulutuskokemusta, kuvataan erinomaisesti esim. Graeme Woodin teoksessa *The Way of the Strangers: Encounters with the Islamic State* (New York: Random House, 2017).

²¹⁸ Ks. esim. Timothy Holman, ”‘Gonna Get Myself Connected’: The Role of Facilitation in Foreign Fighting”, *Perspectives on Terrorism* 10, nro 2 (2016).

²¹⁹ Nesser *Islamist Terrorism in Europe*, 15–16; Neumann, *Radicalized: New Jihadists*, 95–97. Ks. myös Sageman, *Leaderless Jihad*, 66–69.

²²⁰ Ks. esim. Rajan Basra, Peter Neumann & Claudia Brunner, *Criminal Pasts, Terrorist Futures: European Jihadists and the New Crime-Terror Nexus*, ICSR Report (2016), 24–26.

²²¹ Rajan Basra & Peter Neumann, ”Crime as Jihad: Developments in the Crime-Terror Nexus in Europe”, *CTC Sentinel* 10, nro 9 (2017).

²²² Nesser, *Islamist Terrorism in Europe*, 15–18; Neumann, *Radicalized: New Jihadists*, 95–97.

²²³ Jarkko Sipilä, ”Supo: Isis suoltaa nettiin radikalisoivaa materiaalia - propagandaa tehtailaan myös suomeksi”, *MTV Uutiset* 21.3.2018.

määrä on kasvanut Suomessa viime vuosina. Tosin Suomen tapauksessa ei ole selvää, kuinka moni heistä on tosiasiaa ottanut millään tavalla avainaktivistin roolia.

Enemmistö jihadistiseen toimintaan osallistuvista lienee Suomessakin miehiä. Viime vuosien merkittäviä trendejä Euroopassa on ollut naisten lisääntyvä osallistuminen jihadistiseen aktivismiin. Vaikka naisia on osallistunut jihadistiseen liikehdintään läpi ilmiön historian²²⁴, naisten kiinnostus ja halu osallistua aktiivisesti jihadistisen liikehdintän edistämiseen on kasvanut Syyrian ja Irakin konfliktin aikana merkittävästi, etenkin Isisin valtionrakennusprojektin ja kalifaatin julistamisen seurauksena.²²⁵ Suomeen keskittyvää tutkimusta aiheesta ei toistaiseksi ole tehty. Myös julkinen tieto naisten roolista ilmiössä on erittäin vähäistä, erityisesti Syyriaan ja Irakiin suuntautuneen vierastaistelijaliikkuvuuden ulkopuolella. Esimerkiksi suojelupoliisi on kieltäytynyt kommentoimasta, lukeutuuko heidän kohdehenkilöihinsä naisia. Se, että Syyriaan ja Irakiin on lähtenyt myös lukuisia naisia, on osoitus siitä, että myös Suomessa oleskelevilla ja suomalaisilla naisilla on kiinnostusta ilmiötä kohtaan ja halua osallistua jihadistiseen liikehdintään.

4.2.3 Järjestäytyminen ja kytkökset ulkomaille

Vuodesta 2015 alkaen viranomaisviestinnässä on toistuvasti korostettu jihadistisen toiminnan lisääntyntä järjestäytyneisyyttä Suomessa. Esimerkiksi kun suojelupoliisi korotti toisen kerran historiassaan Suomeen kohdistuvan terrorismin uhka-arviotaan saman vuoden marraskuussa²²⁶, yhtenä taustatekijänä tälle se mainitsi jihadistista liikehdintää tukevien verkostojen muodostumisen maassa.²²⁷ Keväällä 2017 suojelupoliisin viestintäpäällikkö Jyri Rantala totesi Suomeen syntyneen ”jihadistisen alamaailman”.²²⁸ Jihadistinen liikehdintä Suomessa vaikuttaakin kehittyneen ajan kuluessa entistä järjestäytyneemmäksi samalla, kun siihen osallistuvien henkilöiden määrä on kasvanut.

²²⁴ Ks. esim. Mia Bloom, *Bombshell: Women and Terrorism* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2011); Jessica Davis, *Women in Modern Terrorism: From Liberation Wars to Global Jihad and the Islamic State* (Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2017).

²²⁵ Ks. esim. Erin Marie Saltman & Melanie Smith, *'Till Martyrdom Do Us Part': Gender and the ISIS Phenomenon* (London: Institute for Strategic Dialogue, 2015); Anita Peresin, ”Fatal Attraction: Western Muslims and ISIS”, *Perspectives on Terrorism* 9, nro 3 (2015); Carolyn Hoyle, Alexandra Bradford & Ross Frenett, *Becoming Mulan: Female Western Migrants to ISIS* (London: Institute for Strategic Dialogue, 2015).

²²⁶ Vuosien 2014 ja 2017 välissä suojelupoliisi nosti terrorismin uhka-arviotaan kolmesti: kesäkuussa 2014, marraskuussa 2015 ja kesäkuussa 2017.

²²⁷ Suojelupoliisi, Lehdistötiedote, Terrorismin uhka-arvio, 3.11.2015.

²²⁸ Ismo Virta, ”Jihadistinen alamaailma leviää Suomeenkin – ’Huolestuttavinta ovat Suomeen viime vuosina syntyneet radikaali-islamistiset verkostot’”, *Talouselämä* 13.4.2017.

Ilmiön järjestäytyneisyyttä ei pidä silti liioitella. Kommentteja verkostoista tai jihadistisesta "alamaailmasta" ei tulisi tulkita siten, että Suomessa toimii toisiinsa tiiviisti kytkeytyneitä toimijoita, jotka muodostaisivat laajemman yhtenäisen kentän.²²⁹ Näin ei tässä tutkimuksessa esiin tulleiden tietojen valossa vaikuta olevan. Pikemminkin tässä tutkimuksessa Suomen jihadistinen kenttä on näyttäytynyt ennen kaikkea pirstaleisena ja se vaikuttaa koostuvan useista suurilta osin keskenään erillisistä ja erilaisista toimijoista. Syyrian ja Irakin konflikti on tosin tuonut tähän kenttään ainakin väliaikaisesti koherenssia, kun siitä on tullut liikehdinnän eri osia yhdistävä kiinnostuksen kohde ja kiintopiste.

Jihadistisen liikehdinnän kenttään lukeutuu yksittäisiä henkilöitä, pienryhmiä sekä erikokoisia mutta todennäköisesti pääosin löyhiä sosiaalisia verkostoja, jotka kytkeytyvät vaihtelevin tavoin erilaisiin ulkomaisiin toimijoihin, etenkin eri konfliktialueilla toimiviin aseellisiin jihadistiryhmiin. Suojelupoliisin mukaan Suomessa oleskelevilla on yhteyksiä "kaikkiin keskeisiin terroristijärjestöihin" (jihadistisiin ryhmiin) merkittävillä konfliktialueilla.²³⁰ Mikäli Suomen tilanne noudattaa muiden Euroopan maiden kaavaa, niin yhteyksiä on todennäköisesti myös näiden toimijoiden tukijoihin muissa maissa, erityisesti Euroopassa.

Jihadistisen liikehdinnän hajanaisuus heijastaa edelleen osaltaan muslimien historiallista fragmentoituneisuutta ja moninaisuutta Suomessa. Yksittäisiä jihadistista toimintaa tukevia henkilöitä tai pieniä ryhmiä on todettu olevan eri maista tulleiden ja heidän jälkeläistensä joukossa ja etenkin niiden joukossa, joiden perhetausta on sellaisilta konfliktialueilta, joissa toimii jihadistisia ryhmiä.²³¹ Tunnetuin esimerkki tällaisesta toiminnasta Suomessa lienee edelleen Ansar al-Islamiin kytkeytyvä tukitoiminta. Sen lisäksi eniten näkyvyyttä on saanut aiemmin käsitelty al-Shabaabin tukitoiminta. Tämäntapaisten tukiverkostojen Suomen-haarat ovat enimmäkseen näyttäytyneet (ainakin pintapuolisesti) vaikutuksiltaan rajallisina, usein ilman laajempaa vaikutusta jihadistisen liikehdinnän kehittymiseen Suomessa.

Toisaalta jihadistisen toiminnan kentässä näkyy myös se, että Suomessa on yhä enemmän muslimeita, jotka ovat syntyneet Suomessa tai muuttaneet tänne lapsena. Viranomaisraporteissa tästä käytetään ilmaisua kotoperäistyminen. Suomessa syntyneiden henkilöiden sosiaaliset verkostot (sekä jihadistiseen liikehdintään osallistumisen aikana että sitä ennen) ovat pääosin monietnisempiä kuin aikuisina Suomeen muuttaneilla. Lisäksi heidän orientaationsa on usein voimakkaammin kohdistunut glo-

²²⁹ Katariina Karjalainen, "Poliisihallitus: Naisia värvätty Syyriaan ja Irakiin", *Ilta-Sanomat* 24.3.2016.

²³⁰ Ismo Virta, "Jihadistinen alamaailma leviää Suomeenkin – 'Huolestuttavinta ovat Suomeen viime vuosina syntyneet radikaali-islamistiset verkostot'", *Talouselämä* 13.4.2017.

²³¹ Sisäministeriö, *Väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsaus 1/2013*.

baaliin muslimiyhteisöön kuin yksin vanhempien kotimaan tilanteeseen. Tämä on varmasti ollut myötävaikuttamassa siihen, että Suomessa on nähty viime vuosina entistä enemmän ”globaalista jihadista” ja jihadistisesta toiminnasta kiinnostuneiden verkostoitumista yli etnisten rajojen. Yhdistävänä tekijänä nuoren sukupolven aktivismille on toiminut erityisesti Syyrian ja Irakin konflikti. Tämä konflikti vierastaistelijaikkuvuukseen on vaikuttanut uusien yhteyksien syntymiseen.

Vaikka jihadistisessa miljöössä onkin tapahtunut aiempaa vahvempaa verkostoitumista ja järjestäytymistä, kenttä on edelleen varsin sirpaloitunut ja uusien kehittyneempien toimintamuotojen omaksumiselle on ollut havaittavissa selkeitä pidäkkeitä. Merkille pantavaa on ollut esimerkiksi se, että Suomeen ei ole muodostunut Sharia4-tyyppistä järjestöä. Tällaisen järjestön perustamista on väläytetty Suomessakin, mutta ajatus ei ole missään vaiheessa saanut tuulta alleen. Yksi esimerkki tällaisista järjestäytymispyrkimyksistä on Millatu Ibrahim Finland -nimellä perustettu Facebook-sivu.²³² Samalla nimellä toimineita jihadistisia aktivistijärjestöjä on ollut muun muassa Saksassa ja Tanskassa.²³³ Suomen tapauksessa ei ole kuitenkaan merkkejä siitä, että kyseessä olisi ollut muuta kuin lyhytikäinen, lähinnä muutamia kymmeniä ilmiöstä kiinnostuneita henkilöitä puoleensa houkutelut Facebook-sivu. Sivuuun kylläkin kytkeytyi muutama sittemmin Isisin riveissä taistellut henkilö.

Toinen ja myös kansainvälisesti huomiota herättänyt esimerkki koskee puheita Sharia4Finlandin perustamisesta. Kun al-Muhajirounin perustajiin kuulunut Anjem Choudary vieraili Suomessa keväällä 2013, hän julisti Sharia4Finlandin syntyneen (tosin ei niinkään järjestönä vaan ideana).²³⁴ Tämä ei kuitenkaan vaikuta johtaneen otta-
neen tuulta siipiensä alle. Tämä saattaa osaltaan selittyä sillä, että Suomesta ei löytynyt profiililtaan sopivia ja roolista kiinnostuneita aktivisteja järjestön johtoon. Choudaryn vierailu tapahtui silloin, kun profiililtaan potentiaalisesti sopivia henkilöitä tämän-
tyyppisen järjestön johtoon oli jo lähtenyt tai lähtemässä Syyriaan. Toinen mahdollinen selittävä tekijä on, että Choudary vieraili Suomessa Rawti Shax -järjestön kutsu-
mana sen järjestämässä tilaisuudessa ja tilaisuuden osanottajat olivat uutisraporttien mukaan pääosin kurdeja.²³⁵ Sharia4Finland-tyyppisen järjestön perustaminen ei vai-

²³² Christoffer Gröhn, ”Extremister hittar varandra på sociala medier”, *Svenska Yle* 27.8.2014.

²³³ ”New jihadist group established in Denmark”, *The Local* 15.9.2014.

²³⁴ Anssi Miettinen, ”Suomessa käynyt islamisti: ’Bin Laden oli sankari’”, *Helsingin Sanomat* 7.4.2013.

²³⁵ Choudaryn vierailun mainoksessa häneen viitattiin Didinwe-järjestön managerina. Didinwe on toinen nimi Rawti Shaxille. Ks. esim. Valtteri Varpela, ”Kohumuslimin Suomi-julistus tallentui videolle: tämä sai yleisön huutamaan Allahia”, *Iltä-Sanomat* 2.4.2013; Laura Halminen, ”Supo: Radikaalisuoraajien vierailuja vaikea estää – järjestäjä välttelee vastuuta”, *Helsingin Sanomat* 2.4.2013; Anu Nousiainen, ”Suomessa lietsotaan ääri-islamia: Turussa asuva mies julkaisi värväysvideon”, *HS Kuukausiliite* 4.10.2014; Marika Kataja-Lian, ”Radikaali muslimisaarnaaja puhuu Helsingissä salaisessa paikassa – vaatimuksena terroristien vapauttaminen”, *Yle* 28.3.2013.

kuta olleen sen paikallisten Rawti Shaxiin kytkeytyneiden aktivistien intresseissä huolimatta erityisesti sen johtohahmoihin kuuluneen ja tuolloin Suomessa asuneen Awat Hamasalihin ja Choudaryn yhteistyöstä.²³⁶

Maantieteellisesti jihadistiseen liikehdintään osallistuvat pienryhmät ovat tavanneet keskittyä tietyille paikkakunnille tai kaupunkeihin (tai tietyille alueille kaupunkien sisällä). Suomessa ei kuitenkaan ole esimerkiksi Belgian Molenbeekin kaltaisia lähiöitä, joihin jihadistiseen liikehdintään kytkeytyneitä henkilöitä tai verkostoja olisi keskittynyt poikkeuksellisen paljon.²³⁷ Toiminta vaikuttaa keskittyvän samoihin Lounais- ja Etelä-Suomen suuriin kaupunkeihin, joissa valtaosa Suomen muslimiväestöstä asuu. Etenkin pääkaupunkiseudulla on perinteisesti asunut merkittävä osa ilmiöön kytkeytyvistä henkilöistä.²³⁸ Tämän tutkimuksen aikana on tullut esiin jihadistista aktivismia etenkin Turun ja Helsingin seudulla. Lisäksi ilmiöön kytkeytyviä henkilöitä asuu eri puolilla Suomea, mikä näkyy erityisesti Syyriaan ja Irakiin suuntautuneessa matkustuksessa.

Suomesta on vaikea osoittaa yleisesti tiedossa olevia ilmiön kannalta erityisen merkittäviä kokoontumispaikkoja, mikä sekin osaltaan heijastaa liikehdinnän hajanaisuutta maassa. Erilaiset jihadistiset toimijat ja niiden harjoittama aktivismi ovat muualla Euroopassa kytkeytyneet tiettyihin uskonnollisiin yhteisöihin tai julkisiin tiloihin. Julkisudessa on usein keskusteltu moskeijoiden mahdollisesta roolista jihadistisessa toiminnassa ja erityisesti uusien osanottajien radikalisoinnissa. Vaikka jihadistista liikehdintää edistävä aktivismi on siirtynyt suurilta osin pois radikaaleista moskeijoista niiden ulkopuolelle erityisesti 2000-luvun jälkimmäiselle puoliskolle tultaessa²³⁹, eri puolilla Länsi- ja Keski-Eurooppaa on silti suljettu useita kymmeniä ilmiöön kytkeytyneitä tai epäiltyjä ”radikaalimoskeijoita” ja rukoushuoneita Syyriaan ja Irakiin kohdistuneen liikkuvuuden aikana.

Suomessa on kyllä merkkejä siitä, että jihadistisessa toiminnassa mukana olevat ovat etsineet moskeijoiden ja rukoushuoneiden liepeiltä uusia rekrytoitavia. Avoimesti jihadistista uskontulkintaa saarnaavia rukoushuoneita ja moskeijoita Suomessa ei tietyvästi ole. Joidenkin uskonnollisten yhteisöjen sisällä on saattanut olla joitakin jihadistisesta toiminnasta kiinnostuneita henkilöitä tai pieniä ryhmiä. Tästä on viitteitä useiden vuosien ajalta ainakin Itä-Helsingissä sijainneessa Roihuvuoren moskeijassa.

²³⁶Nick Lowles & Joe Mulhall, *Gateway to Terror: Anjem Choudary and the al-Muhajiroun network* (Hope not Hate, 2013), <https://www.hopenothate.org.uk/wp-content/uploads/2018/10/gateway-to-terror-2013-11.pdf>.

²³⁷Jihadismista Molenbeekissä, ks. Petter Nesser, ”Molenbeek: One of several Jihadi hotspots in Europe” Hurst Blog 19.11.2015. <https://www.hurstpublishers.com/molenbeek-one-of-several-jihadi-hotspots-in-europe/>.

²³⁸Sisäministeriö, *Väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsaus 2/2013*, 9.

²³⁹Neumann, *Joining al-Qaeda*, 24–25.

4.3 Jihadistinen aktivismi Suomessa

Minkälaista toimintaa jihadistinen liikehdintä pitää sisällään? Väkivaltaisena ideologiana jihadismi ja jihadistinen liikehdintä länsimaissa yhdistetään yleisesti nimenomaan siviileihin kohdistuvien väkivaltaisten terrori-iskujen tekemiseen. Ilmiön keskeinen elementti onkin päämäärien tavoittelu väkivaltaisoin keinoin. Toiminta pitää kuitenkin sisällään myös monenlaista väkivallatonta aktivismia. Tässä osassa käydään läpi laajemmin sitä, mitä jihadistisesta aktivismista Suomeen liittyen tiedetään.

4.3.1 Väkivallaton tukitoiminta

Väkivallattomia aktivismin muotoja ovat kaikki ne toimet, joiden tarkoitus on edistää jihadistista liikehdintää väkivallattomin keinoin. Niiden tavoitteena on usein laajentaa ilmiön kannatusta, rekrytoida henkilöitä osallistumaan väkivaltaiseen aktivismiin tai edistää väkivaltaiseen aktivismiin osallistuvien pääsyä esimerkiksi aseellisiin jihadistiryhmiin. Tämän lisäksi väkivallatonta aktivismia edustavat myös yllytys väkivallante-koihin sekä jihadistisen aineiston luominen, kääntäminen ja levittäminen. Jihadistista liikehdintää tai tarkemmin yksittäisiä jihadistisia toimijoita voidaan myös tukea keräämällä heidän toimintaansa mahdollistavia taloudellisia tai muita tärkeitä resursseja. Useissa tapauksissa nämä väkivallattoman aktivismin muodot liittyvät toisiinsa. Suomessa jihadistinen liikehdintä on ollut valtaosaltaan nimenomaan väkivallatonta aktivismia.

4.3.1.1 Radikalisointi, rekrytointi ja fasilitointi

Viranomaiset ovat toistuvasti korostaneet viime vuosina, että Suomessa toimivat jihadistista toimintaa kannattavat tukiverkostot pyrkivät radikalisoimaan ja värväämään lisää kannattajia.²⁴⁰ *Radikalisoisella* tarkoitetaan toimintaa, jossa pyritään muokkaamaan potentiaalisten kannattajien asenteita ystävällisemmäksi jihadistista aatetta tai liikehdintää kohtaan. Tämän toivotaan johtavan lopulta jihadistisen ideologian omaksumiseen ja jihadistien liikkeiden kannattamiseen. Mikäli toiminnan tarkoituksena on sitouttaa henkilö myös toimimaan jihadistisen liikehdinnän viitekehyksessä, kyseessä on *rekrytointi*.²⁴¹ Käytännössä nämä kaksi eri toimintamuotoa liittyvät kuitenkin usein läheisesti toisiinsa. Ne voivat tapahtua fyysisissä tai virtuaalisissa ympäristöissä, ja usein samanaikaisesti molemmissa.

²⁴⁰ Ks. esim. Sisäministeriö, *Väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsaus 1/2018*, 23.

²⁴¹ Neumann, *Joining al-Qaeda*, 6–7.

Rekrytoinnilla voidaan tarkoittaa joko vertaisrekrytointia (*peer-to-peer* tai *bottom-up recruitment*) tai järjestäytyneempää rekrytointitoimintaa (*top-down recruitment*). Jälkimmäisellä viitataan usein jihadistiryhmien tai muiden organisaatioiden sekä niihin kytköksissä olevien yksittäisten aktivistien toimintaan, jolla pyritään hankkimaan uusia jäseniä.²⁴² Vertaisrekrytoinnissa taas toiminnassa jo mukana olevat tai siitä kiinnostuneet värväävät lähipiirinsä jäseniä, kuten ystäviään tai sukulaisiaan mukaan toimintaan. Huomionarvoista on myös se, että jihadistiseen toimintaan ryhtyminen tapahtuu usein henkilön tai kaveriporukan omasta aloitteesta. Kiinnostus toimintaan on yleensä olemassa ensin, sen jälkeen etsitään tarvittavat kontaktit.²⁴³

Euroopassa rekrytointia harvemmin tekee sen ulkopuolella toimiva aseellinen ryhmä itse, vaan niillä on useita joko täysin itsenäisesti tai löyhästi ryhmiin kiinnittyviä niitä edustavia tahoja, jotka luovat laajempia ruohonjuuritason tukiverkostoja. Tällaisia ovat olleet esimerkiksi radikaalit imaamit (erityisesti 1990-luvulla), erilaiset *entrepreneur*-tyyppiset avainaktivistit ja näiden ympärille muodostuneet verkostot, sekä jihadistista liikehdintää edistävät mutta väkivallattomat Sharia4-tyyppiset jihadistiset järjestöt.²⁴⁴ Tällaiset järjestöt ovat pyrkineet rekrytoimaan järjestäytyneesti uusia kannattajia ja aktivisteja jäsenistöönsä.

Rekrytoinnista osittain erillinen prosessi on *fasilitointi*. Fasilitoinnilla tarkoitetaan sitä, että henkilö, jolla on jo yhteyksiä jihadistiseen aseelliseen ryhmään, auttaa toista toiminnasta jo kiinnostunutta henkilöä liittymään sen riveihin. Fasilitointi eroaa rekrytoinnista, jossa pyritään myös suostuttelemaan henkilö ryhmän jäseneksi, joskin jotkut fasilitaattorit voivat toimia myös rekrytoijina. Erityisesti sosiaalisen median yleistymisen on mahdollistanut fasilitoinnin (ja rekrytoinnin) etäältä virtuaalisesti.²⁴⁵

Suomen tapauksessa kaikkia näitä aktivismin muotoja esiintyy, joskin johtuen tiedon vähäisyydestä niiden yleisyyttä ja tarkkaa luonnetta on vaikeaa hahmottaa tarkemmin. Valtaosa radikalisointi- ja rekrytointipyrkimyksistä on mitä todennäköisimmin vertaisryhmien sisällä tapahtuvaa toimintaa eli ystäviin, tuttaviiin ja sukulaisiin vaikuttamista.²⁴⁶ Vertaisaktivismin merkitys on korostunut Suomessa siksi, että Suomessa on ollut niin vähän järjestäytyntä jihadistista aktivismia, etenkin Syyrian konfliktia edel-

²⁴² Neumann, *Joining al-Qaeda*, 7.

²⁴³ Ibid. Ks. myös Sageman, *Leaderless Jihad*, etenkin 66–69; sekä Scott Atran, *Talking to the Enemy: Violent Extremism, Sacred Values and What it Means to be Human* (London: Penguin Books, 2010).

²⁴⁴ Neumann, *Joining al-Qaeda*, 31–41.

²⁴⁵ Holman, "Gonna Get Myself Connected".

²⁴⁶ Suojelupoliisi, *Vuosikirja 2016*, 20.

täneenä aikana, ja ulkomaisilla konfliktialueilla toimivat ryhmät tai muualla Länsi-Euroopassa toimivat jihadistista liikehdintää tukevat organisaatiot eivät ole muutamia vierailuja lukuun ottamatta juuri kohdistaneet omaa toimintaansa maahan.

Yksi esimerkki jossain määrin järjestäytyneestä rekrytointiin, radikalisointiin ja fasilointiin liittyvästä aktivismista on Ansar al-Islamiin ja Rawti Shaxiin kytkeytyvä tukitoiminta kurdien keskuudessa. Suomessa oleskelleita henkilöitä on osallistunut järjestön uusia kannattajia radikalisoimaan pyrkivään toimintaan varsinkin verkossa. Järjestön yhtenä nimenomaisena tavoitteena on ollut vierastaistelijoiden rekrytointi Syyriaan ja Irakiin. Tämän toiminnan rajallisuus näkyy kuitenkin siinä, että Rawti Shaxiin yhdistyy vain rajallinen määrä Suomesta konfliktialueille lähteneistä.

Näiden lisäksi Suomessa on ollut havaittavissa myös varsin amatöörimäisiä radikalisointi- ja rekrytointiyrityksiä, joissa kohdehenkilöille ennalta tuntematon henkilö on lähestynyt heitä julkisilla paikoilla keskustellakseen jihadistiseen liikehdintään osallistumisesta, erityisesti Syyrian konfliktiin ja Isisiin liittyen.²⁴⁷ Tällaisesta toiminnasta on viitteitä esimerkiksi alkusyksystä 2014, jolloin suojelupoliisin mukaan Suomessa oli liikkeellä ”yksittäisiä henkilöitä, jotka houkuttelevat väkeä lähtemään kohti Syyrian ja Irakin kriisialueita.”²⁴⁸ Viimeisimmät viitteet tällaisesta toiminnasta avoimissa lähteissä ajoittuvat vuosiin 2016–2017. Julkisten tietojen pohjalta tällainen toiminta on kuitenkin näyttänyt vaikutuksiltaan vähäisenä.

Radikalisoimis- ja rekrytointitoimintaa tapahtuu myös verkossa. Verkkoviestintä on myös tärkeä osa muuten toistensa kanssa tekemisissä olevien vuorovaikutusta, koska se on keskeinen yhteydenpidon väline erityisesti nuorten keskuudessa ylipäänsäkin. Lisäksi verkossa saatavilla olevaa jihadistista aineistoa tiedetään katsottavan myös yhdessä tuttavien kesken. Kuten *Jihadistinen verkkoviestintä ja Suomi* -raportissa pohditaan, sosiaalisen median kautta tapahtuvalla viestinnällä saattaa olla Suomessa korostunut rooli, koska Suomen jihadistinen liikehdintä on niin hajanaista ja maa kooltaan suuri, mikä tekee yhteyksien luomisesta yksittäiselle jihadistisesta toiminnasta kiinnostuneelle verrattain hankalaa.

Jihadistista kannatustoimintaa ja aktivismia on raportoitu esiintyneen myös vankiloissa, joskin ilmiön laajuus on vielä epäselvää ja sen merkityksellisyys jihadistiselle

²⁴⁷ Muutamia vahvistamattomia esimerkkejä tällaisesta toiminnasta on esillä julkisissa lähteissä. Ks. esim. Markus Kuokkanen, ”Helsinkiläisiä on houkuteltu kaduilla Syyriaan taistelemaan”, *Yle* 26.8.2014; Minna Rajainmäki, ”Espoolaisnuori kertoo: ’Näin Isis painostaa Suomessakin’”, *Länsiväylä* 21.3.2015; ”Vaasan Isis-rekrytointi: ’Värvääjät pelottelivat’”, *MTV Uutiset* 14.1.2016.

²⁴⁸ Antti Koistinen, ”Supo: Suomessa toimivista terroristivärvääjistä tiheää aiempaa enemmän tietoja”, *Yle* 6.9.2014.

liikehdinnälle Suomessa laajemmin vaikuttaa toistaiseksi vähäiseltä.²⁴⁹ Niin ikään on väitetty, että Suomeen turvapaikanhakijoina saapuneisiin on kohdistettu radikaalisois- ja rekrytointitoimia.²⁵⁰ Muun muassa Yle uutisoi kesällä 2015, että Isis pyrki värväämään “etenkin alaikäisinä turvapaikanhakijoina yksin Suomeen tulleita poikia”, ja Suomeen alaikäisinä saapuneiden poikien mukaan “kymmenet pojat pääkaupunkiseudulla harkitsevat parhaillaan [kesällä 2015] lähtöä Isisiin.”²⁵¹ Myös uskonoppineiksi tekeytyneitä henkilöitä on kierrellyt Itä-Suomen vastaanottokeskuksissa vuoden 2016 aikana.²⁵² Julkisissa lähteissä on myös ollut viitteitä esimerkiksi amatöörimäisistä radikalisoimispyrkimyksistä, joissa tekijöinä ovat olleet turvapaikanhakijat.²⁵³ Näiden ilmiöiden tarkempi selvittäminen jää kuitenkin jatkotutkimuksen täsmennettäväksi.

Enemmän soisi tiedettävän myös naisiin kohdistuvasta radikalisoimis- ja rekrytointitoiminnasta, sekä heidän toiminnastaan konfliktialueella. Sisäministeriön julkaiseman väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsauksen mukaan konfliktialueelle lähteneet naiset ovat olleet ennen lähtöään verkostoituneet keskenään, ja vertaisrekrytoinnilla näyttää olleen merkittävä rooli.²⁵⁴ Naisten yhtenä keskeisimmistä tehtävistä jihadistisessa liikehdinnässä nähdään uuden sukupolven synnyttäminen ja kasvattaminen²⁵⁵, joskin myös halu osallistua taisteluihin on motivoinut joitain naispuolisia lähtijöitä²⁵⁶. Huomionarvoista on myös se, että yksi ensimmäisistä julkisesti tiedossa olevista suomenkielisistä jihadistisista kirjoituksista käsitteli naisten roolia ja tehtäviä jihadissa.²⁵⁷

4.3.1.2 Jihadistisen aineiston luominen, kääntäminen ja levitys

Verkko on antanut merkittävän areenan jihadistiryhmille oman materiaalinsa levittämiseksi. Erityisesti Isis on käyttänyt tähän merkittävästi resursseja. Suomessa onkin ollut nähtävillä varsinkin vuosina 2013–2014, kuinka sen tuottamaa aineistoa on levitetty muun muassa muslimeille tarkoitetuilla keskustelufoorumeilla sekä sosiaalisessa

²⁴⁹ Peter Neumann, Juha Saarinen & Rajan Basra, *The Crime-Terror Nexus in Finland and the Baltics*, Crime Terror Nexus Country Papers (2018), https://crimerrornexus.com/wp-content/uploads/2018/08/Crime-Terror-Nexus-10-FinlandBaltics_en_web.pdf, 16.

²⁵⁰ Kari Ikävalko, “Supo: turvapaikanhakijoista merkittäviä vaikutuksia Suomen turvallisuudelle - tulijoilla kytköksiä väkivaltaisiin ryhmiin”, *Yle* 3.11.2015.

²⁵¹ Sara Rigatelli, Juha Rissanen & Anna Hurta, “Isis haluaisi minut - näin taistelijoita värvätään Suomessa”, *Yle* 17.6.2015.

²⁵² Asta Tenhunen, “Kolme miestä kiersi vastaanottokeskuksissa kehumassa Isistä”, *Savon Sanomat* 20.4.2017.

²⁵³ Ks. esim. Tiina Örn, “Turvapaikanhakija levitti islamistista propagandaa vastaanottokeskuksessa - ‘Sai silti oleskeluluvan’”, *Helsingin Uutiset* 21.8.2017.

²⁵⁴ Sisäministeriö, *Väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsaus 1/2018*, 27.

²⁵⁵ Ks. myös Sisäministeriö, *Väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsaus 1/2018*, 28.

²⁵⁶ Nina Dale, “Isisin riveissä toiminut yli 40 000 ulkomaalaista: Vierastaistelijat haluavat nyt kalifaatin kaatuessa palata kotimaihinsa - myös Suomeen”, *Ilta-lehti* 21.2.2019.

²⁵⁷ Ks. *Jihadistinen verkkoviestintä ja Suomi -raportti*.

mediassa. Suomessa on myös esimerkkejä siitä, kuinka kannattajat ovat kääntäneet ja levittäneet tätä virallista materiaalia suomeksi. Merkittävin yksittäinen esimerkki tästä on An-Nida Media. Suomessa on ollut havaittavissa myös, että muutamat ryhmän kannattajat ovat tehneet ja levittäneet omaa Isis-myönteistä aineistoaan. Osa tästä aineistosta on ollut tekstipohjaista ja osa visuaalista.

Tällaisesta toiminnasta on kuitenkin ollut hyvin vähän viitteitä avoimilla foorumeilla ja sosiaalisessa mediassa, etenkin vuoden 2015 jälkeen. Jihadistisen aineiston levittämällä pyritään usein muokkaamaan asenteita jihadistisiin toimijoihin tai jihadismiin ylipäättänsä, ja sen levittäjät voivat usein myös pyrkiä oma-aloitteisesti rekrytoimaan henkilöitä, mikäli sen jakamisesta seuraa suora yhteys sen kuluttajiin. Tällöin keskustelu useimmiten siirtyy suljetuille foorumeille. Tätä aihepiiriä käsitellään tarkemmin *Jihadistinen verkkoviestintä ja Suomi* -raportissa.

4.3.1.3 Varainkeruu

Suomesta käsin on kerätty ja lähetetty rahaa eri aseellisille ryhmille, kuten al-Shabaabille ja Ansar al-Islamille sekä näiden riveissä toimineille henkilöille. Rahaliikenteen suuruudesta ei ole tietoa. Rahansiirroissa käytetään yleensä epävirallisia verkostoja ja rahanvälittäjiä, erityisesti ns. Hawala-järjestelmää, mikä tekee rahaliikenteen seuraamisesta haastavaa myös viranomaisille. Suomessa on asetettu muutamia henkilöitä ja yhdistyksiä varojen jäädyttämislistalle terrorismilainsäädännön nojalla, mutta pääasiassa nämä tahot kytkeytyvät Syyriaan ja Irakiin matkustaneisiin henkilöihin sekä al-Shabaabin rahoitusta koskeneeseen oikeudenkäyntiin.

Rahanlähteitä on useita. Euroopan laajuisesti tällaisiksi ovat osoittautuneet esimerkiksi rikollisuus (etenkin erilaiset vero-, laina- ja luottopetokset), sosiaalitetut ja erilaiset hyväntekeväisyyteen liittyvät rahankeräykset.²⁵⁸ Liikehdintään osallistuneet ovat käyttäneet myös omia tulojaan ja säästöjään toimintansa rahoittamiseksi. Näin on todennäköisesti myös Suomessa. On myös olemassa viitteitä siitä, että laillisesta liiketoiminnasta kerättyä rahaa on siirretty aseellisille ryhmille tai niihin kytköksissä oleville henkilöille. Euroopan laajuisesti on olemassa useita Syyrian ja Irakin konfliktiin kytkeytyneitä tapauksia, joissa hyväntekeväisyysjärjestöjä on väärinkäytetty aseellisten jihadistiryhmien toiminnan edistämiseen. Lisäksi tiedetään olleen väärin perustein muodostettuja hyväntekeväisyysjärjestöjä, joiden tarkoituksena on ollut alun perinkin esi-

²⁵⁸ Ks. esim. Magnus Ranstorp, "Microfinancing the Caliphate: How the Islamic State is Unlocking the Assets of European Recruits", *CTC Sentinel* 9, nro 5 (2016).

merkiksi kerätä resursseja jihadistiryhmille ja/tai antaa jihadistiryhmien riveihin pyrki-ville uskottava peitetarina resurssien keräämiseksi sekä konfliktialueelle matkai-
miseksi.²⁵⁹

Erityisesti rikollisin keinoin kerättyyn rahaan on Isisin ja Isis-myönteisten toimijoiden viestinnässä viitattu sotasaaliina.²⁶⁰ Samantyyppisiä rahoitusmuotoja on ollut esillä myös Suomen osalta, esimerkiksi Syyrian konfliktiin kytkeytyvässä oikeusjutussa.²⁶¹ Yksi oikeudenkäyntiin kytkeytynyt, sittemmin Syyriassa menehtynyt henkilö oikeutti jälkikäteen rikollista toimintaansa Suomessa sotasaaliin keruuna.²⁶²

4.3.1.4 Yllytys ja uhkailu

Verkko on tarjonnut myös jihadistisen maailmankuvan omaksuneille monenlaisia toimintamahdollisuuksia. Tällaisia ovat muiden muassa yllytys ja uhkailu. Molempia on havaittavissa myös Suomen kohdalla. Yllytyksellä tarkoitetaan sitä, että pyritään lietsomaan muita henkilöitä toteuttamaan väkivaltaisia iskuja ja uhkailulla puolestaan jonkun henkilön tai yhteisön pelottelua uhkaamalla väkivallan käytöllä.

Uhkailua ja yllytystä on tapahtunut varsinkin verkon välityksellä. Esimerkiksi Abu Hurrirah al-Finlandi -nimellä esiintynyt Suomesta lähtenyt vierastaistelija uhkaili Isisin nimissä suomalaisia poliitikkoja. Nämä uhkaukset tulivat julkisuuteen, kun uhkauksia saaneet poliitikot kertoivat niistä blogeissaan ja sosiaalisessa mediassa.²⁶³ Toinen Suomesta lähtenyt henkilö on uhkaillut Suomessa asuneita shiiamuslimeja.²⁶⁴ Tällaista toimintaa on esiintynyt myös Suomessa oleskelevien keskuudessa. Esimerkiksi lokakuussa 2017 Isisiin myötämielisesti suhtautunut suomalainen käännyttäjä Ab-dullah Rintala tuomittiin Helsingin käräjäoikeudessa kiihottamisesta kansanryhmää (shioja) vastaan sekä väkivaltakuvauksen levittämisestä.²⁶⁵

²⁵⁹ Suomessa perustetun Northern Relief -avustusjärjestön toiminnassa on useita samankaltaisia piirteitä kuin jihadistisiin ryhmiin lopulta liittyneiden henkilöiden peitetarinoita varten harjoitetussa avustusjärjestötoiminnassa. Järjestöä oli perustamassa henkilöitä, jotka sittemmin lähtivät Syyriaan. Oliko Northern Reliefin kohdalla kyse tällaisesta peitetoinnasta, ei ole täysin selvää. Syyriaan lähteneiden toimintaa koskevassa oikeudenkäynnissä ei löydetty riittävää näyttöä terroristisista rikoksista. Esitutkintapöytäkirja 2400/R/234/14.

²⁶⁰ Basra, Neumann & Brunner, "Criminal Pasts, Terrorist Futures", 43.

²⁶¹ Esitutkintapöytäkirja 2400/R/234/14.

²⁶² Antti Halonen, "Kuolleen jihadistin äiti oikeudessa: Poika osti pikavipeillä kiikareita, teltoja ja auton - "Hänet oli ihan lopullisesti aivopesty"", *Ilta-lehti* 11.12.2017.

²⁶³ Sara Rigatelli, "Perussuomalaisten nettiuhkaaja on todennäköisesti porilainen Isis-taistelija", *Yle* 9.1.2015; "Porilaismiestä epäillään poliitikkojen uhkaamisesta terrorilla", *Turun Sanomat* 17.3.2015; "KRP tutkii: Poliitikkoja on uhkailtu väkivallalla", *Demokraatti* 17.3.2015.

²⁶⁴ "Suomalainen mahdollinen naisjihadisti uhkailee shiiamuslimeja Facebookissa", *Yle* 19.6.2014.

²⁶⁵ Ossi Mansikka, "Isisiä tukenut suomalainen 45 päivän ehdolliseen vankeuteen - houkutteli terroristeihin ja solvasi shioja", *Helsingin Sanomat* 6.10.2017.

Keskusrikospoliisissa on viime vuosina selvitetty useita muita tapauksia, joissa verkossa on esitetty uhkauksia väkivallasta. Tunnetuin esimerkki tästä on ollut julkisuudessaakin käsitelty TempPELLIAUKION kirkkoa koskenut uhkaus kesäkuussa 2017. Poliisi teki silloin TempPELLIAUKION kirkon luona paljon huomiota herättäneen operaation, jonka kerrottiin jälkikäteen johtuneen epäilystä terroriteon valmistelusta, jonka kohteena oli kyseinen kirkko. Kirkon eteen tuotiin myös isot betoniporsaat estämään sen ulko-ovelle ajaminen. Operaation käynnisti poliisille tullut vihje, jonka kerrottiin olleen sen luonteinen, ettei sitä voinut jättää huomiotta. Tarkemmassa tutkinnassa selvisi kuitenkin myöhemmin, että uhka on ”pystytty sulkemaan pois”, minkä voi tulkita niin, että vihjetiedon taustalta ei löytynyt lopulta konkreettista iskun uhkaa.²⁶⁶

4.3.2 Väkivaltainen aktivismi

Väkivaltaisen aktivismin muotoja ovat kaikki ne toiminnan muodot, joiden tarkoitus on edistää jihadistista liikehdintää väkivaltaa käyttäen. Perinteisesti valtaosa jihadistisesta väkivallasta on keskittynyt konfliktialueille.²⁶⁷ Pieni osa väkivallasta tapahtuu konfliktialueiden ulkopuolella, mukaan lukien länsimaissa. Tässä alaosiossa keskitytään kahteen länsimaiden kannalta olennaisimpaan väkivaltaisen aktivismin muotoon: vierastaistelijailmiöön sekä konfliktialueiden ulkopuolella tapahtuvaan väkivaltaiseen toimintaan. Jälkimmäiseen lukeutuu myös matkustaminen ulkomaille aseellista koulutusta varten, mikäli tarkoituksena on toteuttaa terrori-isku konfliktialueen ulkopuolella.

4.3.2.1 Vierastaistelijailmiö, Isis sekä Syyrian ja Irakin konflikti

Suomen tapauksessa vierastaistelijaksi lähteminen on ollut selvästi merkittävin väkivaltaisen jihadistisen aktivismin muoto 2010-luvulla. Vierastaistelijailmiö itsessään ei ole mitenkään nimenomaan jihadismille tyypillinen ilmiö, vaan se on sitä merkittävästi laajempi ja vanhempi. Sitä on esiintynyt esimerkiksi etnisten ja uskonnollisten taustojen puolesta hyvin monenlaisten konfliktien yhteydessä eri puolilla maailmaa. Siinä missä kyseessä on vanha ilmiö, sen katsotaan yleistyneen 1800-luvulta lähtien muun muassa teknologisen kehityksen myötä.²⁶⁸ 1980-luvulta lähtien sunnalaiset muslimit

²⁶⁶ Anu-Elina Ervasti ym., ”Krp: TempPELLIAUKION kirkon suuroperaatio johtui terrori-iskuun varautumisesta - poliisin mukaan välitöntä uhkaa ei ole”, *Helsingin Sanomat* 19.6.2017; Kimmo Oksanen, ”TempPELLIAUKION kirkolle rakennetaan pysyvät esteet terrori-iskuun varalle - Kirkkoherra: ‘Ovesta voi ajaa suoraan sisään ja raamit kaulassa alttarille asti’”, *Helsingin Sanomat* 17.8.2017.

²⁶⁷ Ks. esim. Seth G. Jones ym., *The Evolution of the Salafi-Jihadist Threat: Current and Future Challenges from the Islamic State, al-Qaeda, and Other Groups, A Report from the CSIS Transnational Threats Project, Center for Strategic and International Studies* (2018). https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/181221_EvolvingTerroristThreat.pdf

²⁶⁸ Paronen & Teirilä, *Vihatkoön kunhan pelkäävät*, 51.

ovat kuitenkin olleet yliedustettuna ilmiössä pitkälti Afganistaniin kohdistuneen vierastaistelijaliikkuvuuden seurauksena.²⁶⁹

Vierastaistelijaksi lähtemiseen on kannustanut monien jihadististen liikkeiden käyttämä narratiivi, jonka mukaan islamilainen uskonyhteisö on vakavan hyökkäyksen kohteena, viattomat muslimit kärsivät eri konfliktialueilla ja jokaisen muslimin henkilökohtainen velvollisuus on auttaa ja puolustaa uskonveljiään ja -sisariaan taistelussa vihollista vastaan.²⁷⁰ Tämä narratiivi on osaltaan vetänyt vierastaistelijoita jihadistiryhmien riveihin eri konfliktialueille ulottuen Länsi-Afrikasta Kaakkois-Aasiaan viimeisten 40 vuoden aikana. Sunnalaisten muslimien yliedustus ilmiössä on lisääntynyt entisestään 2010-luvulla, kun Syyrian ja Irakin konflikti on saanut aikaan yhden historian suurimmista ja laajimmista vierastaistelijoiden mobilisaatioista.²⁷¹

Vierastaistelijalla tarkoitetaan henkilöitä, jotka matkustavat ottamaan osaa konfliktiin valtiossa, jonka kansalaisia he eivät ole. Käytännössä sillä ei kuitenkaan tarkoiteta kaikkia tällaisia henkilöitä, sillä vierastaistelijaksi ei yleensä katsota palkkasotilaita eikä julkisiin tai salaisiin sotilasoperaatioihin osallistuvia.²⁷²

Olisi kuitenkin harhaanjohtavaa ajatella, että kaikki länsimaista Syyrian ja Irakin alueelle lähteneet ja aseellisiin ryhmiin liittyneet henkilöt olisivat päätyneet taistelemaan ja että taisteleminen olisi heidän ainoa toimintamuotonsa. Myös miesten tapauksessa on selvää, että konfliktialueella toimiviin jihadistiryhmiin liittyneet henkilöt eivät välttämättä joudu, tai joissain tapauksessa edes pääse, osallistumaan taisteluihin.

Koska Isis pyrki rakentamaan omaa utopistista yhteiskuntaansa ja tarvitsi monia erilaisia taitoprofiileja hallinnosta terveydenhuoltoon ja koodauksesta koulutukseen, monet alueelle matkustaneet ovat todennäköisesti päätyneet näihin tai vastaavanlaisiin tehtäviin (osa taisteluihin osallistumisen ohessa) ennen kalifaatin laajamittaista romahdusta vuosina 2016–2017. Todennäköistä kuitenkin on, että Isisin hallinnoiman alueen pienentyessä myös moni muissa tehtävissä aiemmin toiminut on osallistunut tai joutunut osallistumaan sen aseelliseen toimintaan. Jihadistisiin ryhmiin liittyvät henkilöt pystyvät vaikuttamaan omaan tilanteeseensa ja olosuhteisiinsa vain rajallisesti omista aikeistaan huolimatta. Väkivallattomaan tukitoimintaa konfliktialueelta käsin osallistuvat henkilöt tarjoavat aseellisille jihadistiryhmille merkittävää logistista tukea, jota ilman ryhmien aseellinen toiminta ei olisi mahdollista, ainakaan samassa mittakaa-

²⁶⁹ Hegghammer, "The Rise of Muslim Foreign Fighters", 53–94.

²⁷⁰ Hegghammer, "The Rise of Muslim Foreign Fighters", 73–74.

²⁷¹ Thomas Hegghammer, "Syria's Foreign Fighters", *Foreign Policy* 9.12.2013.

²⁷² Hegghammer, "The Rise of Muslim Foreign Fighters", 58.

vassa. Näin ollen myös tällaisia henkilöitä on kutsuttu vierastaistelijoiksi, vaikka “taistelijaksi” nimittäminen saattaakin olla kirjaimellisesti ymmärrettynä harhaanjohtavaa.²⁷³

Syyrian ja Irakin konflikti on vetänyt poikkeuksellisen paljon puoleensa myös naisia. Alueelle muuttaneisiin viitattiin pitkään siirtolaisina, osin siksi, että väkivaltaiseen toimintaan osallistuminen oli heille kiellettyä ennen Isisin kalifaatin romahdusta. Isisin hallitsemien alueiden kutistuttua lähes olemattomiin Mosulin ja Raqqan menetyksen myötä myös naispuolisia aktivisteja on osallistunut taisteluihin, joskin heidän kokonaismääräänsä on käytännössä mahdotonta arvioida.²⁷⁴ Jo tätä ennen heidän osallistumisensa jihadistiseen liikehdintään rajoittui kuitenkin harvoin pelkästään konfliktialueelle muuttamiseen. Sen sijaan monien erityisesti länsimaista lähteneiden naisten tiedetään pyrkineen tukemaan kannattamiaan ryhmiä ja jihadistista liikehdintää monin eri tavoin. Näistä tärkeimpänä tehtävänä jihadistiset ryhmät ovat pitäneet seuraavan taistelijasukupolven kasvattamista. Naisten omaa toimintaa on kuitenkin usein motivoinut halu edistää ilmiötä ja siihen kytkeytyvien aseellisten ryhmien toimintaa myös laajemmin, esimerkiksi osallistumalla verkkoviestintään sekä radikalisoimis- ja rekrytointitoimintaan sosiaalisessa mediassa.²⁷⁵

Liikkuvuus Suomesta Syyriaan ja Irakiin

Suomen viranomaiset ovat tunnistaneeet yli 80 Syyrian ja Irakin konfliktialueelle matkustanutta henkilöä, mutta todellinen lukumäärä on hyvin todennäköisesti suurempi, sillä kaikki tapaukset eivät ole todennäköisesti tulleet viranomaisten tietoon.²⁷⁶ Tämän tutkimuksen yhteydessä on tunnistettu yli 40 tutkittavaan ilmiöön kytkeytynyttä lähtijää. Ei ole täysin selvää, millä kriteereillä esimerkiksi suojelupoliisi määrittää lähteneiden kokonaismäärän ja minkälaisia toimijoita siihen sisältyy. Vuonna 2015 suojelupoliisi paljasti raportissaan, että noin 75% siihen mennessä tunnistetuista lähtijöistä (yli 50 henkilöä) oli “pyrkinyt osallistumaan taisteluihin jihadistien riveissä”.²⁷⁷ Myös sisäministeriön väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsauksessa 1/2017 todetaan suurimman osan vierastaistelijoista liittyneen Isisiin.²⁷⁸

²⁷³ Linus Gustafsson & Magnus Ranstorp, *Swedish Foreign Fighters in Syria and Iraq: An analysis of open-source intelligence and statistical data* (Swedish Defence University, 2017), 21.

²⁷⁴ Ks. esim. Hoyle, Bradford & Frenett, *Becoming Mulan*.

²⁷⁵ Ks. esim. Saltman & Smith, *Till Martyrdom Do Us Part*.

²⁷⁶ Sisäministeriö, *Väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsaus 1/2018*, 24.

²⁷⁷ Suojelupoliisi, “Suojelupoliisin toimintaympäristö vuosina 2015–2016”.

²⁷⁸ Joskin selvää ei ole, viittaako kokonaismäärä (noin 80) kaikkiin konfliktialueelle lähteneisiin vai pelkästään “terroristisen vierastaistelijan” kriteereihin täyttäviin henkilöihin. Sisäministeriö, *Väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsaus 1/2017*, 19.

Tätä raporttia varten tehdyssä tutkimuksessa on käynyt ilmi, että Suomesta lähteneitä taistelijoita on taistellut Isisin lisäksi myös Jaish al-Muhajireen wal-Ansarin ja Jabhat al-Nusran sekä sen pohjalta kehittyneen Hayat Tahrir al-Shamin riveissä.

Matkustaminen Suomesta konfliktialueelle on tapahtunut pääsääntöisesti vuosina 2012–2016, minkä jälkeen matkustaminen on hiipunut. Mikäli tämän jälkeen konfliktialueelle on matkustettu, se on tapahtunut enimmäkseen viranomaisten huomaamatta, sillä viranomaisten esittämät arviot matkustaneiden määrästä ovat pysyneet pitkälti ennallaan alkuvuodesta 2017 asti.²⁷⁹

Syyriaan ja Irakiin lähteneiden lisäksi tiedetään olleen useita sellaisia henkilöitä, jotka ovat harkinneet lähtemistä, mutta eivät ole sitä lopulta erinäisistä syistä tehneet. Eri turvallisuusviranomaiset sekä kansalaisjärjestöt ovat tehneet useita interventioita, joilla on pyritty kannustamaan lähtemistä harkitsevia luopumaan suunnitelmistaan. Joidenkin alaikäisten matkasuunnitelmat tiedetään pysäytetyn lentokentällä. Merkittävään julkisuuteen tullut esimerkitapaus lähtöaikeista luopuneesta on Abdullah al-Finlandi -nimellä esiintynyt nuori suomalainen käännyttäjä. Hän on kertonut olleensa valmistaumassa lähtöön konfliktialueelle kesällä 2013, aikomuksenaan liittyä Jabhat al-Nusran riveihin, mutta luopui aikeistaan suojelupoliisin puhuttelun jälkeen.²⁸⁰

Tutkimuksen aikana nousi esiin lukuisia muita tällaisia tapauksia, mutta niitä ei kuitenkaan yksityisyyden suojaan liittyvien seikkojen vuoksi käsitellä tässä yksityiskohtaisemmin. Monien kohdalla on ollut kyse kiinnostuksesta jihadistista liikehdintää kohtaan ilman, että siihen on liittynyt vielä mitään konkreettista toimintaa tai pitkälle edennyttä suunnittelua. Joissakin tapauksissa taustalla oli halu seurata konfliktialueelle jo aiemmin matkannutta lähipiirin jäsentä, kuten perheenjäsentä, sukulaista tai läheistä ystävää.

Keitä Syyriaan ja Irakiin Suomesta lähteneet sitten ovat? Konfliktialueelle matkustaneet muodostavat hyvin kirjavan joukon. Heidän taustojaan ja motiivejaan on kartoit-

²⁷⁹ Esim. sisäministeriön väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsauksessa 1/2017 puhutaan lähes 80 lähtijästä (sivu 19).

²⁸⁰ "The Bullied Finnish Teenager Who Became an ISIS Social Media Kingpin - And then Got Out", *Newsweek* 5.6.2015. Kyseinen henkilö on levittänyt aiemmin aktiivisesti jihadistista aineistoa verkossa, ks. *Jihadistinen verkkoviestintä ja Suomi* -raportti.

tettu muun muassa vuonna 2016 julkaistussa ilmiöön keskittyneessä tutkimuksessa.²⁸¹ Vuoteen 2015 mennessä matkustaneiden 70 henkilön joukossa oli sisäministeriön väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsauksen 2/2015 mukana 19 eri etnisyyttä. Lähtijöistä 62 %:lla oli Suomen kansalaisuus.

Tämän raportin pohjana olevaa tutkimusta tehtäessä tunnistettujen reilun 40 henkilön joukossa parhaiten edustettuina olivat muun muassa somalit, kurdit ja kantaväestön edustajat. Erityisesti kantaväestön käännynnäiset ovat olleet yliedustettuina verrattuna käännynnäisten pieneen kokonaisuutensa Suomessa. Syyriaan ja Irakiin matkustaneiden somaleiden tapauksessa ei ole nähtävillä viitteitä, että ilmiö olisi kytkeytynyt aiempaan al-Shabaabin kannatustoimintaan. Poikkeuksena on kuitenkin yksi al-Shabaab-oikeudenkäynnissä syytettynä oleva henkilö, joka matkusti suomalaisen käännynnäisvaimon ja lapsiensa kanssa Turkin kautta Syyriaan kesken al-Shabaab-oikeudenkäyntiin ja tuomioon kohdistuneen valitusprosessin joskus kevään 2015 jälkeen.²⁸² Sen sijaan valtaosassa muita tapauksia kyseessä näyttää olevan Syyrian ja Irakin konfliktin aikana jihadistisesta liikehdinnästä kiinnostuneet ja myöhemmin siihen osallistuneet. Tutkimusryhmän tunnistamien kurditaustaisten lähtijöiden tapauksissa on selvä kytkös Rawti Shaxiin.

Suojelupoliisin tietojen mukaan lähtijät ovat iältään 18–50-vuotiaita (merkittävimmän ikäryhmän muodostavat 21–25-vuotiaat). Viranomaisten tiedossa olevista lähtijöistä yli 20% on ollut naisia.²⁸³ Vaikka erityisesti Isisin luoma kalifaatti on vetänyt naisia puoleensa länsimaista, Suomen tapauksessa muutamia naisia on lähtenyt jo ennen kalifaatin julistamista kesällä 2014. Ensimmäiset tutkijoiden tietoon tulleet tapaukset ovat talven 2012 ja kevään 2013 väliltä. Tutkimuksen aikana on paljastunut, että alueelle lähteneistä noin kahdestakymmenestä naisesta suurin osa on taustaltaan somaleja tai ns. kantaväestöä olevia käännynnäisiä. Heistä suuri osa on matkustanut konfliktialueelle miehensä kanssa. Osa on kuitenkin matkustanut yksin alueelle. Olisikin virheellistä nähdä naisten rooli vain passiivisina perässä matkustajina, vaan monilla on voinut olla keskeinenkin rooli siinä, että he ovat matkustaneet alueelle, olivatpa he sitten lähteneet yksin tai miehen kanssa. Tutkimuksen aikana on myös tullut esiin yksi tapaus, jossa kahden perheen naispuoliset jäsenet olivat keskeisessä roolissa perheiden täysi-ikäisen miespuolisen jälkikasvun päätöksissä matkustaa konfliktialueelle ja liittyä Isisiin. Tämä ulottuvuus ilmiöstä jää kuitenkin jatkotutkimuksen kartoitettavaksi.

²⁸¹ Suomesta Syyrian ja Irakin konfliktialueelle suuntautunutta liikkuvuutta on käsitelty kattavasti toisaalla eikä raportin keskeisiä löydöksiä ole tarvetta toistaa tässä raportissa. Ks. Juntunen, Creutz-Sundblom & Saarinen, *Suomesta Syyrian ja Irakin konfliktialueelle suuntautuva liikkuvuus*.

²⁸² Sara Rigatelli, "Somalimiehen hätkähdyttävä tarina: Vapautui Suomessa terrorismituomiosta, oli jo Isisissä", *Yle* 4.3.2017.

²⁸³ Sisäministeriö, *Väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsaus 1/2018*, 27.

Lisäksi alueelle on päätyntä Suomesta noin 30 lasta joko äitiensä (tai molempien vanhempiensa) kanssa tai isiensä kaappaamina. Osa näistä lapsista ovat tulleet täysi-ikäisiksi konfliktialueella. Monet alueelle matkanneista ja siellä pitkiä aikoja viettäneistä miespuolisista lapsista ovat voineet vastaanottaa aseellista koulutusta sekä mahdollisesti osallistuneet taisteluihin. Isisin alueelle muuttaneisiin lapsiin on kuitenkin todennäköisesti kohdistunut indoktrinaatiota.²⁸⁴ Arviolta jopa toistakymmentä lasta on voinut syntyä Suomesta konfliktialueelle matkanneille naispuolisille henkilöille.²⁸⁵

Lähtijät olivat pääosin Etelä- ja Länsi-Suomen suuremmista kaupungeista, mikä ei ole yllättävää, koska myös valtaosa Suomen muslimiväestöstä (sekä valtaosa ilmiön kytkeytyvistä henkilöistä) asuu näissä kaupungeissa. Myös pienemmiltä paikkakunnilta on ollut yksittäisiä lähtijöitä. Tutkimuksen aikana on käynyt selväksi, että pienemmiltä paikkakunnilta lähtijöillä on ollut yhteyksiä joko verkostoihin isommissa kaupungeissa tai fyysisten vertaisverkostojen puutetta on pyritty paikkaamaan hakemalla kontakteja samoin ajatteleviin verkosta.

Osa Suomesta lähteneistä on asunut Suomessa vain verrattain lyhyen ajan eivätkä näin ollen ole olleet kovinkaan olennaisia ilmiön kannalta laajemmin. Yksi esimerkki tällaisesta oli Jyväskylässä opiskelemassa ollut, ennen Suomeen saapumistaan radikaalisoitunut turkkilainen opiskelija, joka vaihdossa ollessaan pyrki uutisraporttien mukaan (tietävästi tuloksetta) levittämään aatettaan ja rekrytoimaan muslimeita Isisin riveihin muun muassa paikallisessa moskeijassa ennen kuin palasi Turkkiin loppuvuodesta 2014 ja lähti Syyriaan alkuvuodesta 2015.²⁸⁶

Toisaalta osa Suomesta matkanneista henkilöistä, jotka eivät ole oleskelleet Suomessa erityisen pitkään, saattaa kytkeytyä ilmiön kannalta merkityksellisiin henkilöihin tai verkostoihin maassa. Yksi tällainen henkilö vaikuttaa olevan Abu Musa al-Bengali ja Muhammad al-Muhajir -taistelijanimillä sosiaalisessa mediassa esiintynyt bangladeshiläinen, joka muutti Suomeen opiskelemaan ja asui maassa tietävästi vain pari vuotta (Kokkolassa sekä pääkaupunkiseudulla) ennen kuin lähti konfliktialueelle ”juhannuksen tienoilla 2014.”²⁸⁷ Abu Musan suomalainen käännyttäjäsvaimo muutti hänen perässään alueelle noin puoli vuotta myöhemmin alkuvuodesta 2015.²⁸⁸

²⁸⁴ Ks. esim. Mika Koskinen, ”Supo: Suomesta viety lapsia Isisin oppiin - ”Tarkoituksena kasvattaa uutta jihadistien sukupolvea”, *Iltä-Sanomat* 21.11.2015.

²⁸⁵ Sisäministeriö, *Väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsaus 1/2018*, 27.

²⁸⁶ ”Journey to ISIS: From Astrophysics to Shell-Shocked Islamist Fighter”, *Newsweek* 13.5.2015.

²⁸⁷ Sara Rigatelli, ”Isisin vuodetulla jäsenlistalla on ainakin viisi suomalaistaistelijaa”, *Yle* 23.3.2016.

²⁸⁸ Sara Rigatelli, ”Suomi taas esillä Isisin propagandassa - Yhtenä syynä suomalaistaustaiset Isis-johtajat”, *Yle* 10.3.2017. Abu Musan vaimo, Umm Musa al-Finlandiyyah, esiintyy Isisin Ru-miyah-lehdessä. Tarkemmin ks. *Jihadistinen verkkoviestintä ja Suomi* -raportti.

Toisella Abu Ismail al-Bengali -taistelijanimellä esiintyneellä bangladeshilaisella, joka oli muun muassa työskennellyt samassa yrityksessä Abu Musan kanssa, on uutisoitu olleen jonkinlainen rooli Pohjois-Suomen jihadistipiireissä ennen matkustamistaan Syyriaan joskus vuonna 2013–2014. Tietävästi ensimmäisen kerran hän oli matkustanut Syyriaan heinäkuussa 2014.²⁸⁹ Suomessa hänet nähtiin viimeisen kerran tammi-kuussa 2015, mikä antaa ymmärtää että hän olisi matkustanut Syyrian ja Suomen välillä vähintään kerran.²⁹⁰

Sosiaalisten verkostojen rooli

Miten Syyriaan ja Irakiin on päädytty lähtemään? Tässä tutkimuksessa ei käsitellä lähtemiseen johtanutta prosessia eikä motiiveja, sillä näistä on tarkempaa tietoa niin harvan henkilön kohdalla, että kokonaiskuvan rakentaminen on mahdotonta. Jonkin verran enemmän sen sijaan voidaan sanoa siitä, millaisia tämän aiheen kannalta olennaisia sosiaalisia kontakteja lähtijöillä on vielä Suomessa ollessaan ollut.

Tarkasteltaessa tutkimuksessa tunnistettujen reilun 40 lähtijän tiedossa olevia sosiaalisia kontakteja voidaan havaita sama ilmiö kuin muissakin Euroopan maissa: hyvin monella lähtijöistä on kavereita tai sukulaisia, jotka ovat myös lähteneet (katso liite 2). Aiemman tutkimuksen perusteella tiedetään, että sosiaalisilla suhteilla on suuri merkitys siinä, kuka lähtee lopulta mukaan yhteiskunnallisten liikkeiden tai väkivaltaisista iskuista tekevien ryhmien toimintaan. Näin vaikuttaisi olevan myös tässä tapauksessa.

Suomen kohdalla ystävyys- ja perhesuhteilla vaikuttaa olleen erityisen tärkeä rooli senkin takia, että maassa ei ole ollut näkyvästi toimivia ja karismaattisia aktivisteja, radikaaleja yhteisöjä tai jihadistiselle aktivismille avoimia julkisia tiloja, jotka olisivat voineet toimia kohtaamispaikkoina ilmiöstä ja siihen osallistumisesta kiinnostuneille. Lähtijöiden joukosta löytyy muun muassa useampia henkilöitä samasta Roihuvuoren moskeijan liepeillä kokoontuneesta pääosin käännynnäisten kaveriporukasta. Joukossa on myös aviopareja, veljeksiä ja sisaruksia sekä serkuksia. Näiden sosiaalisten verkostojen sisällä on nähtävissä selviä viitteitä vertaisrekrytoinnista, fasilitoinnista ja radikalisoinnista sekä aatteen levittämiseen liittyvästä toiminnasta siitäkin huolimatta, että suurin osa tällaisesta toiminnasta on eittämättä tapahtunut suljetuilla alustoilla, joihin tutkijoilla ei ole pääsyä.

Kaveri- ja sukulaisuussuhteiden merkitys korostuu erityisesti isommista kaupungista lähteneiden kohdalla (katso kuva 1). Kasvukeskusten ulkopuolella taas vaikuttaa, että

²⁸⁹ Sara Rigatelli, "Isisin vuodetulla jäsenlistalla on ainakin viisi suomalaistaistelijaa", *Yle* 23.3.2016.

²⁹⁰ "Latest Bangladeshi IS Fighter killed in Iraq is Taz Rahman", *Dhaka Tribune* 12.5.2017.

vertaisverkostot on löydetty useammin verkon kautta. Merkittävin esimerkitapaus jälkimmäisestä on Abu Ibrahim al-Finlandi -taistelijaanimellä tunnettu, Suomessa myös Isis-Joniksi kutsuttu nuori käännynnäismies.²⁹¹ Hän sai keväällä 2015 kyseenalaista huomiota kansainvälisessä lehdistössä valittaessaan vaimon saamisen vaikeutta Syyriassa.²⁹² Suomessa sosiaalisesti varautunut, ja elämänhallintaongelmista kärsinyt suomalainen käännynnäisnuori löysi itselleen verkon kautta kaksi kaveria Norjasta ja Latviasta. Norjalaisessa lehdistössä olleen artikkelin mukaan kaikki matkasivat Syyriaan. Tätä ennen latvialainen ja Abu Ibrahim tapasivat Helsingissä.²⁹³

Verkon kautta tapahtuvalla viestinnällä on ollut roolinsa myös jo Syyriaan ja Irakiin lähteneiden viestinnässä takaisin Suomeen päin. Käytännössä kaikkea lähtemisprosessiin liittyvää kommunikointia on liki mahdotonta selvittää. Se on kuitenkin tiedossa, että monet vierastaistelijoiksi jo lähteneet ovat rohkaisseet muitakin konfliktialueelle toimimalla esimerkiksi inspiraation lähteinä ja esikuvina tai jopa rekrytoijina tai fasilitaattoreina. He ovat jakaneet jihadistista aineistoa ja joissain tapauksissa selittäneet sitä myös suomeksi. Sosiaalisen median palvelut kuten Twitter, Facebook ja WhatsApp ovat mahdollistaneet mobilisoinnin sosiaalisten siteiden kautta. Ensin matkannut henkilö välittää tietoa ja inspiroi toisia lähtemään, mahdollistaen myös oman lähipiirinsä jäsenten liittymisen samaan aseelliseen ryhmään.

Ainoa järjestö, jolla on todistettavasti ollut rooli vierastaistelijaikkuvuudessa Suomesta Syyriaan ja Irakiin, on Rawti Shax. Monet julkisesti tiedossa olevat seikat Rawti Shaxista ovat peräisin Italian poliisin erikoisyksikön yhteistyössä muiden maiden tiedusteluviranomaisten kanssa 2010-luvun alkuvuosina tekemästä tutkinnasta, ja niitä on vaikea varmentaa ja arvioida muita lähteitä vasten.

Italian poliisiviranomaisten tutkinta-asiakirjojen perusteella yksi järjestön keskeisistä tavoitteista on ollut rekrytoida taistelijoita Irakiin. Tutkinta-asiakirjoissa mainitaan ainakin neljä henkilöä, jotka ovat asuneet Suomessa. Näistä kolme oli matkustanut Syyriaan ja Irakiin. Tiedossa on lisäksi kaksi sellaista tapausta, jossa verkostoa lähellä olevat henkilöt ovat vieneet lapsiaan Irakiin ilman toisen vanhemman suostumusta. Syyriaan ja Irakiin matkustaneista yhden uskotaan olleen aikaisemmin Rawti Shaxin Suomen-johtaja. Hän oli kuitenkin lähtenyt Syyriaan ja Irakiin taistelemaan maaliskuussa

²⁹¹ Sara Rigatelli, "Isis-soturi Jonin taustat: Yksinäinen nettieläjä, joka vihasi armeijaa ja haki yliopistoon", *Yle* 25.2.2015; Sara Rigatelli, "Isis-soturi Joni Ylelle: En ole päässyt vielä tappamaan", *Yle* 25.2.2015.

²⁹² Brittilehti Daily Mailin uutisartikkelin kuvituksessa vilahtaa myös toinen Suomesta lähtenyt Isis-taistelija, Abu Hamza as-Somali. Tom Wyke, "The ISIS Lonely Hearts Club: British Fighter 'Hungry Hamza' and his undateable friends moan about being unable to find a jihadi bride in Syria", *Daily Mail* 10.4.2015.

²⁹³ "Hellig overbevist: De frafalne - Del 1: Hvem er Abu Mohammed al-Norwiji?", *Adresseavisen* 16.06.2017.

2014 ja saanut surmansa siellä saman vuoden joulukuussa. Hän on yksi niistä suomalaisista, joiden lomake oli vuodettujen Isisin tulohaastattelussa täytettyjen lomakkeiden joukossa.²⁹⁴ Tämän lisäksi tutkinnassa nimetään kaksi muuta henkilöä, jotka ovat oleskelleet Suomessa, mutta sittemmin lähteneet taistelemaan Irakiin. Heistä toinen on kuollut taisteluissa ja toinen suuntasi sieltä Italiaan, kun häntä ei päästetty palaamaan Suomeen.²⁹⁵

Lähtijöiden toiminta alueella

Mitä Suomesta lähteneet ovat sitten Syyriassa ja Irakissa tehneet? Tästä on ollut viranomaistenkin vaikea saada tietoa. Valtaosan arvioidaan liittyneen Isisiin. Tämä ei kuitenkaan vielä kerro kovin paljon siitä, mitä he tarkalleen ottaen ovat tehneet. Kuten yllä todettiin, kaikki aseellisiin ryhmiin liittyneet eivät ole osallistuneet taisteluihin, vaan heitä on toiminut hyvin erilaisissa tehtävissä riippuen heidän omista taidoistaan sekä ryhmien tarpeista. Ja vaikka monet Suomestakin lähteneet ovat vuosina 2013–2015 varsin avoimesti mainostaneet matkustaneensa Syyriaan ja Irakiin, vain harva on avoimesti kertonut esimerkiksi haastatteluisissa, sosiaalisessa mediassa tai keskustelufoorumeilla osallistumisestaan taisteluihin tai muusta toiminnastaan alueella.

Suojelupoliisi on viestinnässään korostanut sitä, että “Suomesta lähteneitä vierastaiselijoita on noussut erityisesti ISILissä merkittäviin aseisiin”.²⁹⁶ Avoimien lähteiden perusteella on vaikea hahmottaa, mitä tällä täsmälleen ottaen tarkoitetaan. Isisin kaltaisella järjestöllä oli vielä tuolloin monia eri toiminnan alueita, joissa ryhmään liittyneet olisivat voineet nousta merkittäviin aseisiin ja joissa toimimisella on potentiaalisesti hyvin erilaisia vaikutuksia erityisesti Suomen jihadistisen liikehdinnän kehittymisen kannalta. Kansainvälisessä tutkimuksessa ja julkisuudessa esillä olleista Isisin Suomesta lähteneistä jäsenistä kukaan ei täytä tätä kuvausta, joten on vaikea arvioida, mihin suojelupoliisi tällä lausunnolla täsmälleen ottaen viittaa.

Merkittävä osa Suomesta lähteneistä on viranomaistietojen mukaan pyrkinyt osallistumaan väkivaltaiseen toimintaan jihadistiryhmien riveissä, ja osa on todistetusti näin tehnytkin. Yksi ensimmäisten joukossa Suomesta lähteneistä, Abu Salamah al-Finlandi -taistelijanimellä esiintynyt henkilö kuoli Jaish al-Muhajirin wal-Ansar-ryhmän operaatiossa Alepossa kesällä 2013.²⁹⁷ Hän oli tuttu vähintään osalle niistä Syyriaan

²⁹⁴ Jukka Huusko ym., ”Neljällä suuren jihadistiringin jäsenellä yhteys Suomeen – taustalla Norjassa asuva saarnaaja”, *Helsingin Sanomat* 12.11.2015; Sara Rigatelli, ”Isisin vuodetulla jäsenlistalla on ainakin viisi suomalaistaistelijaa”, *Yle* 23.3.2016.

²⁹⁵ Jukka Huusko ym., ”Neljällä suuren jihadistiringin jäsenellä yhteys Suomeen – taustalla Norjassa asuva saarnaaja”, *Helsingin Sanomat* 12.11.2015; Sara Rigatelli, ”Yksi terrorismipidätetyistä oli karkotettu Suomesta, asui Turussa”, *Yle* 12.11.2015.

²⁹⁶ Esim. Suojelupoliisi, *Vuosikirja 2017*, 10.

²⁹⁷ Heikki Kauhanen, ”Suomalainen kaatui Syyriassa – uusia lähtijöitä kymmenittäin”, *Turun Sanomat* 1.8.2013.

lähteneistä, jotka olivat syytettynä talvella 2017–2018 käydyssä oikeudenkäynnissä, joka päättyi lopulta vapauttavaan tuomioon terrorismirikosten osalta.²⁹⁸ Tämän lisäksi ainakin Abu Mansour al-Somali, Abu Anas al-Finlandi sekä Abu Shu'ayb as-Somali ovat kuolleet Isisin riveissä. Julkisuuudessa esiintyneiden tietojen mukaan Abu Mansour menehtyi ollessaan vartioitehtävissä, Abu Anas taistelussa Vapaan Syyrian armeijan kanssa ja Abu Shu'ayb isänsä mukaan mahdollisesti Isisin vastaisen koalition ilmaiskussa.²⁹⁹ Isisin riveissä on uutisoitu kuolleen taistelussa myös kaksi Rawti Shax-järjestöön kytkeytynyttä, Suomesta matkannutta henkilöä sekä bangladeshilaistaustainen Abu Ismail al-Bengali.³⁰⁰ Tämän lisäksi yksi suomalainen, Abu Hurayrah al-Finlandi, menehtyi suorittuaan itsemurhaoperaation Isisille Irakissa syksyllä 2015.³⁰¹ Sosiaalisessa mediassa kesällä 2018 levinneen tiedon mukaan yksi Suomesta lähtenyt, Hayat Tahrir al-Sham (entinen Jabhat al-Nusra) -ryhmään liittynyt somalitaustainen henkilö kuoli Isisin salamurhassa Syyriassa.

Kaiken kaikkiaan Suomesta lähteneitä on arvioitu kuolleen alueella noin kaksikymmentä, joskin tietoa kuolemista on käytännössä lähes mahdotonta varmistaa. Tiedon saatavuuteen liittyvien haasteiden vuoksi kuolleen määrä saattaa olla tätä suurempi. Eniten tietoa on taisteluissa menehtyneiden ja sittemmin jihadististen ryhmien viestinnässä ylistettyjen miesten kuolemista, kun taas varsinkin naisten ja lasten kuolemista on paljon niukemmin tietoa.

Osa lähtijöistä on tietävästi laittanut Suomessa saadun ammatillisen koulutuksen käyttöön Isisin hyväksi. Suomesta lähteneitä on esimerkiksi toiminut fysioterapeuttina ja ambulanssikuskinä.³⁰² Toiset taas ovat toimineet muissa rooleissa, etenkin rekrytoijina, fasilitaattoreina ja osallistunut verkkoviestintään. Yllä mainittu Syyriaan joulukuussa 2012 matkannut Abu Mansour kutsui serkkunsa Abu Shu'aybin ja serkun vaimon (Umm Shu'ayb) Syyriaan, jonne he matkasivat vuoden 2013 alkupuoliskolla.³⁰³ Abu Salamah al-Finlandi toimi esitutkimateriaalin perusteella fasilitaattorina Syyriaan pyrkineelle Roihuvuoren moskeijan liepeillä vaikuttaneelle Syyriaan lähteneelle kaveriporukalle. Hän tosin kuoli ennen kuin kaikki heistä ehtivät Syyriaan asti, mikä ilmeisesti muutti heidän suunnitelmiaan. Tämän joukon osalta väkivaltaisesta aktivismista alueella ei ole varmuutta muiden kuin siellä kuolleen Abu Anasin tapauksessa.

²⁹⁸ Esitutkimintapöytäkirja 2400/R/234/14; Kaisu Jansson, "Käräjäoikeus hylkäsi kaikki syytteet suomalaismiesten terrorismirikoksista - tuomiot tuli talousrikoksista", *Yle* 24.1.2018.

²⁹⁹ Anu Nousiainen, "Espoosta pyhään sotaan - islamistinuoret kertovat", *HS Kuukausiliite* 20.10.2014; Harun Maruf Hassan & Barkhad Kariye, "Somali Jihadist Killed in Syria", *VOA* 14.1.2018, <https://www.voanews.com/amp/somali-jihadist-killed-in-syria/4207419.html>.

³⁰⁰ "Latest Bangladeshi Is fighter killed in Iraq is Taz Rahman", *Dhaka Tribune* 12.5.2017.

³⁰¹ Sara Rigatelli, "Isis väittää suomalaisen tehneen itsemurhaiskun Irakissa", *Yle* 13.9.2015.

³⁰² Yaroslav Trofimov, "In Islamic State Stronghold of Raqqa, Foreign Fighters Dominate", *Wall Street Journal* 4.2.2015; "Latest Bangladeshi Is fighter killed in Iraq is Taz Rahman", *Dhaka Tribune* 12.5.2017.

³⁰³ Anu Nousiainen, "Espoosta pyhään sotaan - islamistinuoret kertovat", *HS Kuukausiliite* 20.10.2014.

Abu Salamah toimi todennäköisesti esikuvana ja inspiraation lähteenä myös pikkuveljelleen sekä tämän vaimolle, jotka matkustivat lapsineen konfliktialueelle todennäköisesti vuonna 2015. Myös Abu Salamahin veli tiettävästi menehtyi Isisin riveissä.

Naispuolisten lähtijöiden tiedetään toimineen varsin aktiivisesti verkossa. Abu Salamahin (ja myöhemmin myös Abu Mansourin) leski, nuori suomalainen käännyttäjä, levitti suomalaisella muslimiyleisyydelle tarkoitettuna keskustelufoorumilla Isisin materiaalia. Yhden Roihuvuoresta lähteneen henkilön ex-vaimo puolestaan levitti aktiivisesti Twitterissä sittemmin poistetulla @UmmIrhah-tilillä Isis-myönteistä aineistoa, juhlien ryhmän veritekoja. Tämän lisäksi kaksi suomalaisnaista, Umm Khaled (Al-Shabaab-oikeudenkäynnissä pääsyytettynä olleen käännyttäjävaimo) ja Umm Musa (Suomesta lähteneen bangladeshilaistaistelijan käännyttäjävaimo), ovat esiintyneet Isisin virallisissa englanninkielisissä julkaisuissa. Abu Shu'aybin vaimo Umm Shu'ayb sai myös Suomessa kyseenalaista kuuluisuutta uhatessaan Suomessa asuvia shiiamuslimeita Facebook-tilillään.³⁰⁴

4.3.2.2 Iskut länsimaissa ja koulutusleireille matkustaminen

Kun julkisuudessa puhutaan kansainvälisestä terrorismista jihadismin yhteydessä, tarkoitetaan yleensä nimenomaan konfliktialueen ulkopuolella ja erityisesti länsimaissa tapahtuvia tai länsimaisiin kohteisiin muualla kohdistuvia iskuja. Kolmannessa luvussa käsiteltiin Euroopassa tapahtuneiden iskujen luonnetta ja kehittymistä, maantieteellistä jakautumista ja kytköksiä laajempiin jihadistisiin verkostoihin ja aseellisiin ryhmiin. Yksi merkittävä syy sille, miksi Syyriaan ja Irakiin, ja etenkin Isisin riveihin matkustaminen on herättänyt niin paljon huolta Länsi-Euroopassa on se, että jihadismin viitekehäksessä vierastaistelijailmiö ja kansainvälinen terrorismi eli iskujen toteuttaminen konfliktialueiden ulkopuolella ovat nivoutuneet toisiinsa. Pieni osa Euroopan maista lähteneistä vierastaistelijoista on palattuaan osallistunut terrori-iskujen tekemiseen Euroopassa.³⁰⁵

Suomessa on toistaiseksi tapahtunut vain yksi isku, jota voi pitää jihadistisena iskuna eli Turun puukotus elokuussa 2017, jossa kuoli kaksi ja loukkaantui useita henkilöitä. Tämä on myös ainoa tiedossa oleva tapaus, kun Suomessa oleskeleva tai pidempään asunut on ollut toteuttamassa väkivaltaista jihadistista iskua länsimaissa. Suomesta ei ole tiettävästi paljastunut varteenotettavia jihadistisen iskun tekosuunnitelmia, ainakaan siinä määrin, että syytteiden nostaminen olisi nähty perustelluksi. Tietoon tulleet

³⁰⁴ Tarkemmin ks. *Jihadistinen verkkoviestintä ja Suomi* -raportti.

³⁰⁵ Hegghammer, "Should I Stay or Should I Go".

iskuepäilyt ovat tarkemman selvittelyn myötä osoittautuneet enemmänkin edellä kuvatuksi uhkailutoiminnaksi. Tunnetuin esimerkki tästä on jo mainituksi tullut Temppeleaukion kirkon tapaus.

Turussa 18. elokuuta 2017 tapahtuneen puukotuksen teki paria vuotta aiemmin Suomessa turvapaikanhakijaksi kirjautunut marokkolaistaustainen Abderrahman Bouanane. Hänen jyrkät uskonnolliset tulkintansa ja toisten uhkailu herättivät alkuvuonna 2017 siinä määrin huolta lähipiirissä, että siitä ilmoitettiin viranomaisille. Tämä ei kuitenkaan johtanut useista eri syistä toimenpiteisiin. Kevään ja kesän 2017 Bouanane keskusteli toistuvasti uskonasioista kavereidensa kanssa. Radikalisoituminen vaikuttaa vauhdittuneen Ramadanin aikana eli kesäkuun 2017 tienoilla, jolloin hän ilmeisesti tapasi Isis-myönteisen uzbekkitaustaisen henkilön käydessään turkulaisessa moskeijassa. Kyseinen henkilö oli moskeijassa Bouananen tapaan vierailmassa. Itse iskun hän toteutti varsin lyhyen harkinnan pohjalta ja ilman kovin täsmällistä suunnitelmaa. Ennen iskun tekemistä hän nauhoitti kaksi videomanifestia ja latasi ne ainakin kolmeen Telegramin keskusteluryhmään.³⁰⁶

Bouanane toteutti iskunsa yksin ja vaikuttaa myös pääosin suunnitelleen sen yksin. Verkossa olevalla jihadistisella aineistolla vaikuttaa olleen jonkinlainen vaikutus hänen jihadistisen maailmankatsomuksen omaksumiseen ja väkivaltaisen teon suunnitteluun. Sen sijaan on vielä epäselvää, missä määrin prosessiin liittyy kahdenkeskistä vuorovaikutusta verkossa tai kasvokkain. Bouananen tapaamalla uzbekkitaustaisella henkilöllä vaikuttaa lähes varmasti olleen jonkinlainen vaikutus hänen ajatustensa ja suunnitelmiansa muotoutumiseen. Kyseinen henkilö on etsintäkuulutettu eikä häntä ole tätä kirjoitettaessa edelleenkään tavoitettu. Käytettävissä olevan aineiston perusteella ei myöskään ole mahdollista arvioida henkilön yhteyksiä jihadistisiin verkostoihin tai aktivisteihin Suomessa tai muualla.

Bouananen teko oli varsin tyypillinen jihadistinen isku omalle ajalleen. Se tapahtui ajanjaksona, jolloin teräasein summittaisesti sivullisiin kohdistettuja iskuja tehtiin merkittävästi aiempia vuosia enemmän muuallakin.³⁰⁷ Poikkeavaa kuitenkin on, että tekijä jäi henkiin. Tämä on saattanut osaltaan vaikuttaa siihen, että Isis ei ole ainakaan toistaiseksi ottanut hänen iskuaan omiin nimiinsä omassa viestinnässään.

Olettaen, että hänen tekonsa ei kytkeydy hänen uzbekkituttavansa kautta jollain aivan olennaisella tavalla laajempiin verkostoihin, teko on varsin tyypillinen kolmannessa luvussa kuvatun jaottelun mukainen "inspiroitunut" jihadistinen isku. Tällä tarkoitetaan

³⁰⁶ Onnettomuustutkintakeskus, *Puukotukset Turussa 18.8.2017* (P2017-1). https://turvallisuustutkinta.fi/material/attachments/otkes/tutkintaselostukset/fi/poikkeuksellisetapahtumat/nu-xEHJjYF/P2017-01_Turku.pdf.

³⁰⁷ Petter Nesser & Anne Stenersen, "Jihadi terrorism in Europe: The IS-effect", *Perspectives on Terrorism* 10, nro 6 (2016).

siis sitä, että iskupäätökseen ja tekotapaan on vaikuttanut merkittävästi Isisin tai al-Qaidan kaltaisen järjestön aineistoon ja ideologiaan tutustuminen, mutta itse isku tehdään ilman, että tekijöillä on yhteyksiä tällaisiin ryhmiin, tai niihin kytkeytyviin jihadistisiin aktivisteihin tai verkostoihin. Hän ei ole myöskään ainoa turvapaikanhakijan statuksella ollut iskun tekijä, joskin ehdoton valtaosa jihadistisista iskuista on ollut muiden kuin turvapaikanhakijoiden tekemiä.³⁰⁸

Iskujen tekemiseen liittyy toisinaan matkustaminen konfliktialueille koulutukseen. Läheskään kaikki iskujen suunnittelussa ja toteuttamisessa mukana olleet eivät ole saaneet siihen mitään erityistä systemaattista koulutusta, mutta useissa viime vuosina toteutetuissa iskuissa on ollut mukana koulutusleireillä käyneitä. Esimerkiksi Lontoon heinäkuun 2005 iskun toteuttajia oli ollut al-Qaidan leirillä. On viitteitä siitä, että Suomesta on matkustettu tällaisille leireille 2000-luvulla, mutta ilmiön laajuudesta ja kytkeytymisestä myöhemmin tapahtuneisiin iskusuunnitelmiin Suomen ulkopuolella ei ole tietoa.

³⁰⁸ Esim. kesällä 2018 julkaistun tutkimuksen mukaan turvapaikanhakijat ja pakolaiset osallistuivat vain 16% Euroopassa tapahtuneista iskuista 2014 ja 2018 välillä. Ks. Robin Simcox, *The Asylum-Terror Nexus: How Europe Should Respond*, The Heritage Foundation Backgrounder Nro 3314 (2018), <https://www.heritage.org/sites/default/files/2018-06/BG3314.pdf>.

5 Johtopäätökset: Suomen tilanteen kehittyminen ja jihadismin tulevaisuuden trendit

Aiemmissä luvuissa on käyty läpi jihadismin historiaa sekä jihadistisen liikehdinnän globaalia ja eurooppalaista kokonaiskuvaa ja niiden viimeaikaisia keskeisiä kehityssuuntauksia, siirtyen sitten tarkastelemaan jihadistista liikehdintää Suomen yhteydessä. Tässä luvussa vedetään yhteen aiempien lukujen Suomen kannalta keskeisimpiä huomioita ja arvioidaan sitä, millaisia yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia Suomen kehityksessä on siihen, mitä on nähty muualla Länsi-Euroopassa. Tässä yhteydessä pohdintaan muun muassa, miksi jihadistinen liikehdintä on lisääntynyt Suomessa juuri Syyrian ja Irakin konfliktin alkaessa ja erityisesti, miksi liikkuvuus Suomesta konfliktialueelle on ollut poikkeuksellisen laajaa maan muslimiväestön kokoon nähden. Lisäksi käydään läpi, millaisia muualla Euroopassa nähtyjä kehityskulkuja ja ilmiöitä ei ole Suomessa ainakaan toistaiseksi havaittu.

Luvun lopussa suunnataan katse tulevaisuuteen eli siihen, miten jihadistisen liikehdinnän odotetaan kehittyvän lähivuosina sekä Länsi-Euroopassa että Suomessa, ja millaista lisätutkimusta aihepiiristä tarvittaisiin, jotta ilmiötä koskeva tietämys täydentyisi ja siihen liittyviä politiikkatoimia ja viranomaistoimintaa olisi mahdollista suunnitella entistä vahvemmin tutkittuun tietoon pohjaten.

5.1 Tutkimuksen keskeiset tulokset

Edellisessä luvussa käytiin läpi jihadistisen liikehdinnän kehittymistä Suomessa. Jihadistisen liikehdinnän kehittymisen pääpiirteet on tämän tutkimuksen perusteella kiitettävissä seuraavasti:

- Jihadistisessa toiminnassa mukana olevien määrä on kasvanut merkittävästi 2010-luvulla. Vaikka jihadistinen toiminta Suomessa on edelleen vaatimatonta moniin muihin Länsi-Euroopan maihin verrattuna, muutos on hyvin merkittävä suhteessa Suomen lähihistoriaan.
- Vaikka Suomessa on viime vuosina nähty aiempaa laajempaa verkostoitumista ja järjestäytymistä jihadistisesta ajattelusta ja toiminnasta kiinnostuneiden keskuudessa, jihadistinen toiminta on täällä edelleen enimmäkseen haja-

naista ja organisoitumatonta. Suomesta puuttuvat edelleen jihadistista aktivis-
mia julkisesti kannattavat järjestöt. Suomessa vaikuttaa myös olevan vähän
toimintaa organisoimaan ja innostamaan halukkaita ja siihen kykeneviä *ent-*
repreneur-tyyppisiä avainaktivisteja. Samalla on tosin syytä muistaa, että osa
tällaisista henkilöistä on hyvin turvallisuustietoisia ja pyrkii toimimaan salassa.

- Suurin yksittäinen liikehdinnän kasvuun ja kehittymiseen vaikuttanut tekijä on ollut Syyrian ja Irakin konflikti. Konflikti on aiheuttanut laajempaa liikkuvuutta Suomesta konfliktialueelle kuin mikään aiempi konflikti, jossa jihadistinen ryhmä on ollut osapuolena. Siinä missä merkittävä osa jihadistisesta aktivis-
mista Suomessa on aiemmin hajaantunut eri konflikteihin ja kysymyksiin, Syy-
rian ja Irakin konflikti on muodostunut eri taustoista tulevia kannattajia ja akti-
visteja yhdistäväksi kysymykseksi.
- Turvapaikanhakijoiden saapuminen Suomeen vuosina 2015–2016 on epäile-
mättä lisännyt sellaisten henkilöiden määrää, joilla on yhteyksiä jihadistiseen
toimintaan. Julkisten lähteiden pohjalta on vaikea arvioida tarkemmin, miten ja
missä määrin tämä on vaikuttanut Suomen tilanteeseen.
- Jihadistinen toiminta Suomessa on edelleen valtaosaltaan väkivallatonta tuki-
toimintaa (värväystä, rahoittamista jne.). Merkittävin muutos toimintamu-
doissa on konfliktialueelle matkustamisen huomattava yleistyminen.
- Suomessa tehtiin vuonna 2017 ensimmäisen kerran jihadistinen isku. Iskun
tekijänä oli turvapaikanhakija, joka ei kuitenkaan tietävästi ollut juurikaan yh-
teyksiä jihadistisesta toiminnasta kiinnostuneiden verkostoihin Suomessa. Jul-
kisesti ei ole tiedossa muita vakavasti otettavia iskuyrityksiä tai iskusuunnitel-
mia.
- Mahdollisesti merkittävä muutos aiempaan on se, että Suomessa asuvien ja
asuneiden yhteydet konfliktialueilla toimiviin jihadistisiin ryhmiin ovat vahvistu-
neet. Tämä saattaa jatkossa helpottaa ja kiihdyttää muualla käynnissä oleviin
konflikteihin liittyvää tukitoimintaa Suomessa.
- Siinä missä valtaosa jihadistisessa toiminnassa mukana olevista on edelleen
miehiä, naisten lisääntyneestä kiinnostuksesta ja osallistumisesta jihadistis-
seen liikehdintään on viitteitä myös Suomessa. Selvimmin tämä on havaitta-
vissa Syyriaan ja Irakiin lähteneiden kohdalla.

- Suomen asema suhteessa kansainväliseen jihadistiseen liikehdintään on muuttunut myös sosiaalisen median tarjoamien mahdollisuuksien myötä. Jihadistisen aineiston hankkiminen on entistä helpompaa samoin kuin henkilökohtaisten siteiden solmiminen yli maantieteellisen etäisyyden. Jihadistisen viestinnän siirryttyä suljetuille kanaville vuoden 2015 tienoilta lähtien tämä on vaikeutunut, mutta on edelleen mahdollista.
- Toimintaan päädytään edelleen mukaan todennäköisimmin fyysisten sosiaalisten kontaktien (ystävien ja sukulaisten) kautta, mutta sosiaalinen media on tarjonnut tähän myös muita reittejä, etenkin sellaisille henkilöille joiden välittömässä läheisyydessä ei ole luontaista vertaisryhmää.
- Aktiivisin Syyrian ja Irakiin konfliktiin kytkeytynyt kasvuvaihe näyttää alkuvuodesta 2019 olevan hidastumassa. Konfliktin yhteydessä nähty aktivismi on kuitenkin jättänyt pysyvät jälkensä jihadistisen toiminnan kenttään Suomessa.
- Syyrian ja Irakin konfliktin seurauksena tietoisuus Suomesta on parantunut jihadististen toimijoiden keskuudessa ja Suomen profiili heidän tuottamassaan aineistossa on korostunut. Konfliktialueelle matkatessaan vierastaistelijat vievät mennessään tietoa yhteiskunnistaan, mikä helpottaa räätälöidymmän strategisen viestinnän kohdemaan yleisöille sekä yhteyksien luomista ulkomaiden jihadististen toimijoiden ja Suomessa asuvien tai oleskelevien paikallisten aktivistien välillä. Tämä tulee jatkossa vaikuttamaan ilmiön kehittymiseen Suomessa yhä voimakkaammin.
- Samalla on kuitenkin syytä pitää mielessä, että jihadistista liikehdintää koskeva tietämys on edelleen monilta osin puutteellista. Tämä ei koske pelkästään julkista tietoa, vaan esimerkiksi Syyriaan ja Irakiin lähteneiden taustoista ja lähtöpäätökseen vaikuttaneista seikoista on tuskin viranomaisillakaan kattava käsitys. Kattavamman ja nyansoidumman kokonaiskuvan luominen ja ylläpitäminen on välttämätöntä viranomaistoiminnan ja ilmiöön kohdistuvan ennaltaehkäisy- ja torjuntatyön tukemiseksi.

5.2 Suomen tilanne suhteessa jihadistisen aktivismin kehittymiseen Euroopassa

Kuten kolmannesta luvusta kävi ilmi, jihadistinen liikehdintä on voimistunut 2010-luvun kuluessa kaikkialla Länsi-Euroopassa. Suomessa nähty kehitys ei ole tässä mielessä siis mitenkään poikkeuksellinen. Suomen tilanteen muutoksen voi nähdä niin ikään jatkona sille, miten jihadistista toimintaa on viime vuosina ilmennyt entistä enemmän myös sellaisissa maissa, jotka ovat olleet sen syrjäseutua. Pohjoismaat ovat kokonaisuudessaan olleet yksi tällainen alue. Ruotsissa ja Tanskassa jihadistisen aktivismin lisääntyminen on tosin alkanut muita Pohjoismaita aikaisemmin ja aktivismi on ollut siellä sekä määränsä että luonteensa puolesta Suomea ja Norjaa vakavampaa.

Suomen tapaan Syyrian ja Irakin konflikti sekä Isisin toiminta kaikkine kerrannaisvaikutuksineen on merkittävin syy jihadistisen liikehdinnän voimistumiselle myös muualla Euroopassa. Kuten kolmannessa luvussa todettiin, kyseessä on tähän mennessä ylivoimaisesti suurin ja laajin vierastaistelijamobilisaatio jihadistisen toiminnan piirissä Euroopassa. Monista Länsi-Euroopan maista on lähtenyt lukumääräisesti huomattavasti enemmän ihmisiä Syyriaan ja Irakiin kuin Suomesta, jonka Syyriaan ja Irakiin matkanneiden kokonaislukumäärä edustaa EU-maiden keskitasoa.³⁰⁹ Sen sijaan jos lähteneiden henkilöiden määrä suhteutetaan väkilukuun, Suomesta lähtijöitä on huomiota herättävän paljon. Lähtijöiden määrä on aivan erityisen korkea, jos sen suhteuttaa muslimiväestön kokoon. Mistään muusta länsimaasta ei ole muslimiväestön kokoon nähden ollut yhtä paljon lähtijöitä.

Suomesta lähteneiden määrää voi pitää sikälikin poikkeuksellisena ja odotusten vastaisenakin, että jihadistinen liikehdintä Suomessa on ollut hyvin vaatimatonta 2000-luvulla, ja maassa on tämänhetkisen tietämyksen mukaan ollut varsinkin konfliktin alkaessa hyvin vähän sellaisia verkostoja ja järjestöjä, jotka ovat voineet rekrytoida lähtijöitä ja fasilitoida aseellisiin ryhmiin liittymistä. Samalla on kuitenkin huomioitava myös se, että Syyriaan ja Irakiin lähteminen on kaikissa Länsi-Euroopan maissa tapahtunut merkittävässä määrin aiemmin olemassa olleiden verkostojen ulkopuolella. Hyvin monet lähtijöistä ovat sellaisia henkilöitä, joilla ei ole aiempaa (pidempää) historiaa jihadistisessa aktivismissa.

Vierastaistelijailmiön lisäksi jihadistista liikehdintää Euroopassa 2010-luvulla on leimannut jihadististen iskujen ja paljastuneiden iskusuunnitelmien määrän lisääntyminen. Tämä kasvu on vuosien 2015–2017 huipun jälkeen tosin ainakin väliaikaisesti

³⁰⁹ Bibi van Ginkel & Eva Entenmann (toim.), "The Foreign Fighters Phenomenon in the European Union: Profiles, Threats & Policies", *ICCT Research Paper* (2016), https://www.nctv.nl/binaries/icct-report-foreign-fighters-phenomenon-full-version-including-annexes_tcm31-30169.pdf.

taittunut. Turun puukotusisku on osa tätä kehityskulkua. Tekotapansa puolesta isku oli myös ajankohdalle tyypillinen. Vaikka muita iskuja ei ole tapahtunut ja merkittäviä iskusuunnitelmia paljastunut, suojelupoliisin esittämät arviot viittaavat siihen, että heidän näkemänsä perusteella ajatus iskun toteuttamisesta Suomessa ei ole enää samalla tavalla kaukainen kuin se oli vielä ennen Syyrian konfliktin alkamista vuonna 2012.

Tutkimuksessa ja julkisessa keskustelussa on niin ikään painotettu sitä, että Euroopassa olevista jihadistisista verkostoista on tullut yhä voimakkaammin kansainvälisiä. Tätä edustavat muun muassa Rawti Shaxin ja Sharia4-järjestöjen kaltaiset yhteenliittymät. Yksi olennainen syy tähän ovat Syyriaan ja Irakiin matkustamisen kautta syntyneet uudet verkostot ja kansainväliset kontaktit. Tällaista kansainvälistymistä on nähtävissä jonkin verran myös Suomessa.

Suomessa tapahtunut kehitys heijastaa siis monin tavoin jihadistisen liikehdinnän kehittymistä Euroopassa laajemmin. Itse asiassa Suomen kehitys heijastaa laajempia jihadistisen toiminnan trendejä nyt enemmän kuin ennen, mitä voi itsessään pitää jo merkittävänä muutoksena. Suomen tilanteessa on kuitenkin havaittavissa myös sellaisia piirteitä, jotka erottavat sen joidenkin muiden maiden tilanteesta, kuitenkin tekevästä Suomesta varsinaisesti mitään erityistapausta tai huomattavaa poikkeusta.

Sen lisäksi että jihadistinen aktivismi on Suomessa edelleen vähäistä, se on myös tämänhetkisen tiedon valossa varsin organisoitumatonta. Jihadistinen aktivismi muualakin Euroopassa on monilta osin hajanaista, mutta useissa maissa on muodostunut kuitenkin myös järjestäytyneempiä verkostoja ja järjestöjä 2000-luvun aikana ja 2010-luvun alkuvuosina. Suomessa ei vaikuta juurikaan olevan kansainvälisten tai Euroopan laajuisten jihadististen verkostojen paikallishaaroja (Rawti Shaxia lukuun ottamatta). Myös vankilassa tapahtuvaa radikalisoitumista ja väräyvystä on ollut suhteellisen vähän.³¹⁰ On ylipäänsäkään vaikea tunnistaa mitään järjestäytyneempää yhteistoimintaa, eikä tiedossa ole edes ilmiön kannalta erityisen olennaisia kokoontumispaikkoja. Tässä yhteydessä on tosin myös todettava, että jihadistista liikehdintää on osittain harhaanjohtavaa tarkastella maatasolla, sillä siihen liittyvä toiminta ja verkostoituminen eivät seuraa valtioiden rajoja.

Suomeen ei ole myöskään edes vakavasti yritetty perustaa jihadistista maailmankuvaa avoimesti kannattavia, mutta väkivallattomia Sharia4-tyyppisiä järjestöjä. Kuten kolmannessa luvussa kävi ilmi, tällaiset järjestöt ovat olleet muualla keskeisiä ilmiön kehittymisen ja myös vierastaistelijaliikkuvuuden kannalta.

³¹⁰ Neumann ym., *The Crime-Terror Nexus in Finland and the Baltics*.

5.3 Suomen tilanteen kehittymistä selittäviä tekijöitä

Mitkä tekijät ovat sitten vaikuttaneet jihadistisen liikehdinnän kehittymiseen Suomessa sellaiseksi kuin se nyt on? Monilta osin kehityskulut selittyvät samantyyppisillä seikoilla kuin muissakin Euroopan maissa, erityisesti mitä tulee Syyrian ja Irakin konfliktin moniulotteisiin vaikutuksiin. Suomen kohdalta selitettäväksi jää kuitenkin erityisesti kolme kysymystä: Miksi jihadistinen liikehdintä on kehittynyt Suomessa myöhemmin kuin useimmissa muissa Länsi-Euroopan maissa? Miten on selitettävissä se, että Suomesta on lähtenyt suhteessa niin paljon ihmisiä Syyriaan ja Irakiin? Mitkä tekijät ovat vaikuttaneet siihen, että jihadistinen liikehdintä on Suomessa edelleen varsin organisoitumatonta ja hajanaista? Näiden kysymysten kattava analysointi vaatii jatkotutkimusta, mutta alla pohditaan mahdollisia vastauksia näihin kysymyksiin.

Jihadistisen liikehdinnän vähäisyyttä Suomessa ennen 2010-lukua on tyypillisesti selitetty Suomen syrjäisellä sijainnilla ja ulkopoliitikalla. Näillä seikoilla on epäilemättä ollut jonkin verran merkitystä. Vaikka länsimaat esitetään usein kokonaisuudessaan vihollisena, jihadistisen toiminnan kohteina ovat länsimaista tyypillisesti olleet maat, joilla on joko siirtomaahistoriaa Lähi-idässä tai Etelä-Aasiassa ja/tai jotka ovat osallistuneet aseellisiin konflikteihin näillä alueilla (esim. Iso-Britannia, Ranska ja Yhdysvallat). Lisäksi nämä valtiot ovat olleet eittämättä jihadistisille liikkeille tutuimpia jo niiden maailmanpoliittisen painoarvon vuoksi.

Liian suoria viivoja maan ulkopoliitiikan ja jihadistisen aktivismin välille ei pidä kuitenkaan vetää, sillä jihadistinen liikehdintä on ollut verrattain aktiivista myös esimerkiksi Ruotsissa ja Sveitsissä. Lisäksi esimerkiksi vuonna 2003 alkanut Irakin sota lisäsi kiinnostusta jihadistiseen liikehdintään ja mobilisoi voimakkaammin ilmiöön kytkeytyneitä aktivisteja sotaa vastustaneissa Saksassa ja Ranskassa kuin sodan käynnistäneessä Yhdysvalloissa. Tanskan kohdalla huomioarvoon jihadistisen liikehdinnän piirissä on vaikuttanut olennaisesti pilakuvakiista. Tämä käy hyvin esimerkkinä siitä, miten jostain maasta voi tulla odottamatta sitä paljon laajempien asioiden symboli ja huomion kohde.

Toinen yleinen tapa selittää jihadistisen toiminnan vähäisyyttä on viitata siihen, että Suomessa asuu vähän muslimeita ja muslimiyhteisö on suurilta osin maltillinen. Tämä havainto pitää paikkansa ja varmasti selittää osaltaan jihadistisen aktivismin vähäisyyttä. Valtaosa Suomessa asuvista muslimeista on ja on ollut uskonnollisesti ja poliittisesti maltillisia. Suomelle on lisäksi ominaista se, että täällä asuvat muslimit ovat hyvin hajanainen joukko ihmisiä niin kielellisesti, etnisesti, uskonnollisesti kuin poliittisestikin. Tämä tekee vaikeaksi puhua "muslimiyhteisöstä" minään yhtenäisenä kokonai-

suutena. Muslimiväestön moninaisuus ja hajanaisuus on asettanut haasteita kaikenlaiselle järjestäytymiselle. Tämä näkyy myös jihadistisessa toiminnassa. Suomessa on ollut jonkin verran kiinnostusta eri aseellisten ryhmien tukemiseen ulkomailla, mutta yksittäisistä ryhmistä tai konflikteista kiinnostuneiden henkilöiden määrä on ollut hyvin pieni ennen Syyrian konfliktin syttymistä. Tämä johtunee osittain siitä, että Suomessa on asunut vähän ihmisiä, joilla on sukujuuria näillä konfliktialueilla.

Jihadistisen liikehdinnän vähäisyyttä tai järjestäytymisen puutetta ei kuitenkaan voi selittää tyhjentävästi tällaisilla yleisen tason tekijöillä. Tämän osoittaa jo sekin, että jihadistinen liikehdintä on viime vuosina kasvanut merkittävästi, vaikka muslimiväestö on edelleen pieni ja hajanainen eikä Suomen maantieteellinen sijainti ole muuttunut. Mitä mahdolliseen ulkopoliittisen profiilin muutokseen jihadistiseen liikehdintään osallistuneiden mielikuvissa tulee, niin merkittävä osa Syyriaan ja Irakiin lähteneistä matkusti konfliktialueelle jo ennen kuin Suomi päätti osallistua kansainväliseen Isisin vastaiseen koalitioon ja sotilasoperaatioon.

Yksi yleinen huomio jihadistisesta toiminnasta Euroopassa on, että sen kehittymiseen on vaikuttanut merkittävästi aktiivisesti verkostoja luovat ja suunnitelmia tekevät ja koordinoivat *entrepreneur*-termillä tutkimuksessa kuvatut avainaktivistit. Suomen kohdalla on vaikea nimetä sellaisia henkilöitä, jotka olisivat ottaneet tällaisen roolin ainaakaan näkyvästi ja onnistuneesti, kyeten nivomaan laajemman joukon ihmisiä toimimaan yhteistyössä pidempiä aikoja. Tämän tyyppistä toimintaa on kyllä nähty Suomessa jonkin verran. On mahdollista, että tällaisia avainaktivisteja pyrkii toimimaan Suomessa sellaisilla tavoilla, jotka eivät herätä huomiota ja päädy siten julkiseen tietoon. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että avainaktivistien tavoitteet ovat pääosin rajoittuneet tiettyyn etniseen ryhmään tai jääneet pitkälti toteutumatta muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta.

Avainaktivistien rooleissa on muissa Euroopan maissa nähty tyypillisimmin henkilöitä, joilla on taistelukokemusta tai jotka on tuomittu aiemmin terrorismirikoksista. Kaikilla tällaisilla henkilöillä ei ole välttämättä vähäisintäkään tahtoa tällaisen roolin ottamiseen, mutta tällainen tausta on ollut tyypillinen niiden keskuudessa, joiden tiedetään olleen keskeisessä asemassa ilmiön kehittymisen kannalta. Suojelupoliisin ilmoituksen mukaan joka neljännellä terrorismin torjunnan kohdehenkilölistalla olevalla henkilöllä on kokemusta terrorijärjestössä toimimisesta tai siihen liittyvästä koulutuksesta. Suomessa voi siis tämän perusteella otaksua oleskelevan ihmisiä, joilla voisi taustansa puolesta olla uskottavuutta tällaiseen toimintaan. Sen sijaan onko heillä siihen taitoja ja halukkuutta, on epäselvää.

Joskus vetoapua järjestäytymiseen ja aktivistien värväykseen tulee ulkomailta. Suomessakin on vierailut sellaisia henkilöitä, erityisesti Anjem Choudary, joiden vierailut

ovat muualla saattaneet liittyä yrityksiin saada aikaan aktiivisempaa ja järjestäytyneempää jihadistista toimintaa Suomessa. Tällaiset korkean profiilin vierailut vaikuttavat kuitenkin Suomen kohdalla olleen suhteellisen harvinaisia ja seurauksiltaan vaatimattomia. Suomi vaikuttaa edelleen olevan varsin epäkiinnostava kohde kansainvälisesti toimiville ilmiöön kytkeytyneille avainaktivisteille.

Mahdollinen selitys näkyvän aktivismin vähäisyydelle on myös se, että Suomea on saatettu pitää otollisena paikkana harjoittaa aseellisten ryhmien tukitoimintaa ilman suuremman huomion herättämistä. Tämän kanssa näkyvä ja avoin jihadistisen maailmankuvan levittäminen ja rekrytointi sopii huonosti yhteen, koska se herättäisi viranomaisten kiinnostuksen. Suomessa on eittämättä ollut suhteellisen vapaa toimintaympäristö jihadistisellekin toiminnalle muun muassa siksi, että viranomaisten resurssit ja valtuudet seurata sitä ovat olleet rajalliset ja toimintaan on lähdetty harvoin puuttamaan oikeusteitse. Esimerkiksi Rawti Shaxin toiminta Suomessa ei ole johtanut juurikaan seuraamuksiin toisin kuin monissa muissa maissa joissa se on toiminut. Järjestön kakkosmies Awat Hamasalih olisi tuskin muuttanut Suomeen, jos olisi kokenut toimintansa täällä erityisen hankalaksi. Pian karkotuksen jälkeen hän joutuikin Isossa-Britanniassa oikeustoimien kohteeksi ja suorittaa parhaillaan vankilatuomiota.

Miten sitten on selitettävissä, että Suomesta on lähtenyt niin paljon ihmisiä Syyriaan ja Irakiin? Tähän kysymykseen ei ole yksinkertaista vastausta. Kolmannessa luvussa käsitellyt syyt, jotka ovat vaikuttaneet mobilisaatioon ylipäänsä Euroopassa, ovat eittämättä vaikuttaneet myös Suomeen. Syyrian ja Irakin konfliktikentälle suuntautunutta liikkuvuutta käsittelevässä aiemmassa raportissa³¹¹ on puolestaan käyty läpi varsinkin nuorten muslimien uskonnollisuuden laajempaan kehittymiseen liittyviä seikkoja sekä lähteneiden ja heidän lähipiirinsä näkemyksiä lähtöön motivoineista asioista (mm. velvollisuuden tunne ja halu auttaa kärsiviä muslimeja). Nämä seikat ovat olleet vaikuttamassa lähtemiseen myös muualla eivätkä siten suoralta kädeltä selitä Suomen odottamattoman suurta mobilisaatiota.

Selityksiä etsiessä on tärkeää pitää mielessä se, että Syyriaan ja Irakiin lähteneiden kohdalla puhutaan kuitenkin hyvin rajallisesta määrästä ihmisiä. Väkilukuun suhteutettujen määrrien tarkastelusta päädytään usein helposti selitysten etsimiseen yhteiskunnallisista tekijöistä. Siinä missä muslimien sosioekonomisen aseman, koetun syrjinnän ja yhteiskunnallisen keskustelun kaltaisilla tekijöillä voi hyvin olla painoarvoiltaan vaihteleva oma roolinsa tapauskohtaisesti, on syytä muistaa myös, että käytännössä selitystä etsitään verrattain pienen ihmisjoukon tekemille ratkaisuille.

³¹¹ Juntunen, Creutz-Sundblom & Saarinen, *Suomesta Syyrian ja Irakin konfliktikentälle suuntautuva liikkuvuus*.

Kuten aiemmin on käynyt ilmi, sosiaalisilla verkostoilla on ollut merkittävä rooli mobilisaatioissa. Tämä tarkoittaa samalla sitä, että jo yhden kaveriporukan päätös olla lähtemättä Suomesta Syyriaan olisi muuttanut lähteneiden määrää olennaisesti. Viime kädessä kaveriporukan lähteminen taas on saattanut olla kiinni siitä, että joku heistä on aluksi kiinnostunut ajatuksesta ja alkanut innostaa muita mukaan.

Tämä varaus huomioon ottaen voidaan kuitenkin esittää joitakin arveluja siitä, mitkä nimenomaan Suomeen liittyvät tekijät ovat olleet myötävaikuttamassa Syyrian ja Irakin mobilisaatioon. Se mitä tämän mobilisaation aikoihin näyttää Suomen osalta tapahtuneen on, että jihadistinen liikehdintä Suomessa on alkanut seurata eurooppalaisia trendejä aiempaa voimakkaammin. Tämän muutoksen voi arvella olevan jossain määrin yhteydessä siihen, että Suomessa on yhä enemmän aikuistuneita tai parhailaan aikuistumassa olevia nuoria muslimeja, jotka ovat syntyneet ja kasvaneet Suomessa, mutta joiden vanhemmat ovat kotoisin jostain toisesta maasta. Heistä vain ani harva on kiinnostunut millään tasolla jihadistisesta aktivismista, mutta he jotka ovat, ovat vanhempiaan useammin orientoituneet ”globaalin jihadin” suuntaan ja heidän sosiaaliset verkostonsa ovat moninaisempia. Tämä on tarjonnut kenties aiempaa vahvempaa maaperää Syyrian ja Irakin kaltaisen konfliktin sekä al-Qaidan ja Isisin kaltaisten jihadistiryhmien vetovoimalle sekä luonut pohjaa niiden monietnisten verkostojen syntyemiselle, joita konfliktialueelle lähtemiseen on liittynyt.

Tämän lisäksi Suomen ja muiden laajemman eurooppalaisen jihadistisen kentän syrjäseutujen tilannetta on kiistatta muuttanut sosiaalisen median kehittyminen. Syyrian ja Irakin konfliktiin alkuvaiheessa nähtiin poikkeuksellinen ajanjakso, jolloin jihadistista verkkoviestintää oli saatavilla ainutlaatuisen runsaasti ja avoin viestintä muualla asuvien jihadistisesta toiminnasta kiinnostuneiden kanssa oli helppoa, mukaan lukien Syyriaan ja Irakiin lähteneet taistelijat. Tämä avasi uusia mahdollisuuksia vuorovaikutukseen erityisesti siellä, missä vakiintuneempia verkostoja ei vielä ollut.

Tätä tutkimusta varten tehdyissä haastatteluissa eri muslimiyhteisöjen edustajien kanssa nousi toistuvasti esiin myös huoli nuorten uskonnolliseen kasvatukseen liittyvistä kysymyksistä. Tämä huoli esitettiin niin nuorien kuin heidän vanhempiensakin ikäpolven suunnalta. Monet haastateltavista arvelivat, että mikäli nuoret olisivat paremmin perillä uskonnostaan ja kokisivat itsensä vahvemmin osaksi uskonnollisia yhteisöjä Suomessa, jihadistinen ajatusmaailma tuskin näyttäytyisi heille yhtä herkästi houkuttelevana ja ”aitona islamina”. Haastatteluista välittyi myös vaikutelma sukupolvien välisestä kuilusta siinä mielessä, että siinä missä nuoret kaipasivat mahdollisuutta keskustella uskontoon liittyvistä asioista kriittiseenkin sävyyn, vanhemmalla sukupolvella ei koettu olevan valmiutta sen kaltaiseen keskusteluun.

Siitä, missä määrin aiempi uskonnollisuus ja sen luonne vaikuttavat kiinnostumiseen jihadistisesta aktivismista, ei ole kattavaa tutkimusta. Lisääntynyt kiinnostus uskoon on kyllä kulkenut usein käsi kädessä vierastaistelijaksi lähtemisen tai muuten jihadistiseen aktivismiin osallistumisen kanssa.³¹² Myös Suomessa on ollut useita viitteitä tästä. Viitteitä on kuitenkin myös siitä, että monet Syyriaan ja Irakiin lähteneistä eivät olleet perehtyneet mihinkään islamin tulkintaan erityisen syvällisesti, joskin syy-seuraussuhteista on vaikea sanoa tässä vaiheessa mitään Suomen tai Euroopan tapauksessa laajemmin.

5.4 Jihadismin tulevaisuudennäkymiä Euroopassa ja Suomessa

Vaikka vierastaistelijavirta konfliktialueelle on tyrehtynyt pääosin vuoden 2016 kuluessa ja vuoden 2018 aikana iskusuunnitelmien määrä on laskenut merkittävästi viime vuosiin verrattuna, syitä odottaa jihadistisen toiminnan pysyvää hiipumista Euroopassa on vähän. Thomas Hegghammer on tiivistänyt tutkijoiden laajasti jakaman pessimismin syyt neljään kehityskulkuun.³¹³ Seuraavassa käydään läpi nämä kehityskulut ja arvioidaan niiden merkitystä Suomen näkökulmasta.

Ensimmäinen Hegghammerin mainitsema seikka liittyy jihadistisen liikkeen mahdolliseen rekrytointipohjaan. Vaikka jihadistisessa liikehdinnässä Euroopassa mukana olleiden sosioekonominen tausta on vaihdellut, merkittävä osa heistä on ollut taloudellisesti alisuoriutuvia musliminuoria. Hegghammer viittaa tutkimuksiin, joiden mukaan jihadistisessa toiminnassa Euroopassa mukana olleet ovat koulutustasonsa ja työttömyysasteensa puolesta keskiarvon alapuolella. Heillä on myös tavallista useammin rikollistaustaa. Missä määrin tällaiset seikat ovat olleet vaikuttamassa heidän mukaan lähtemiseen, eli onko näiden välillä syy-seuraussuhdetta, vaatii lisää tutkimusta.³¹⁴ Joka tapauksessa hänen mukaansa on hyvin vähän syitä odottaa, että nykyisen yhteiskunnallisen tilanteen huomioon ottaen tällaisten nuorten määrä Euroopassa olisi ainakaan vähenemässä.

Suomen osalta ei ole olemassa kattavaa tietoa jihadistisessa toiminnassa mukana olevien sosioekonomisesta taustasta, koulutuksesta tai taloudellisesta toimeentulosta.

³¹² Dawson & Amarasignam, "Talking to Foreign Fighters".

³¹³ Thomas Hegghammer, "The Future of Jihadism in Europe: A Pessimistic View", *Perspectives on Terrorism* 10, nro 6 (2016).

³¹⁴ Hyvä yhteenveto tämänhetkisestä ymmärryksestä ks. Thomas Hegghammer, "Revisiting the poverty-terrorism link in European jihadism: Society for Terrorism Research annual conference, Leiden, 8.11.2016", http://hegghammer.com/_files/Hegghammer_-_poverty.pdf.

Tähän asti tiedetyn perusteella esimerkiksi Syyriaan ja Irakiin lähteneiden sosioekonomiset taustat vaihtelevat, mutta enemmistön kohdalla ne eivät vaikuta erityisen korkeilta. Hegghammerin kuvaaman kaltaisia henkilöitä voinee olettaa olevan jatkossa Suomessakin. Osalla Suomeen muuttaneista on selvästi kantaväestöä heikompi sosioekonominen asema. Suomessa syntyneet ulkomaalaistaustaiset eli niin sanottu maahanmuuton toinen sukupolvi koostuu suurimmaksi osaksi vielä lapsista ja nuorista. Käytettävissä olevien tietojen nojalla osalla heistäkin on vaikeuksia koulunkäynnissä, koulutuksessa ja työllistymisessä.³¹⁵ Toisaalta jihadistisen toiminnan kehittymistä tällaisten rakenteellisten seikkojen valossa arvioitaessa on tärkeää pitää mielessä, että toimintaan osallistuminen on harvinaista kaikissa sosioekonomisissa ryhmissä.

Toinen tutkijoiden rekrytoinnin kannalta olennaisena pitämä joukko ihmisiä on vastakulttuurisissa salafistisissa yhteisöissä mukana olevat. Tällaisten yhteisöjen suhteesta jihadistiseen liikehdintään on erimielisyyttä, mutta jotkut tutkijat kuten Peter Neumann ja Fernando Reinares katsovat niiden nivoutuvan olennaisesti jihadismiin ilmiönä Euroopassa.³¹⁶ Salafistiset yhteisöt ovat kasvaneet ja lisääntyneet ympäri Länsi-Eurooppaa ja ovat nyt paremmin juurtuneita laajempiin sosiaalisiin miljöihin kuin vielä vuosikymmenen alussa. Salafismista Suomessa ei ole tutkimusta, joten Suomen tilannetta on tässä suhteessa vaikea arvioida. Joitakin sellaisia yhteisöjä on Suomessakin ollut, joita voi luonnehtia kenties vastakulttuurisiksi ja salafistisiksi. Ilmiöön julkisuudessa kytketty Malmille vuonna 2016 muuttanut Roihuvuoren moskeija lienee suomalaisista yhteisöistä lähimpänä sitä, millaisia yhteisöjä tutkijat ovat tässä yhteydessä tarkoittaneet.

Toinen Hegghammerin esiin nostama kehityskulku on se, että Länsi-Euroopassa on tällä hetkellä ja tulevina vuosina selvästi enemmän sellaisia henkilöitä, jotka ovat perinteisesti toimineet avainasemissa verkostojen muodostamisessa ja suunnitelmien tekemisessä. Kuten on jo käynyt ilmi, näitä ovat olleet erityisesti konfliktialueella taistelemassa olleet ja terrorismirikoksista tuomitut. Euroopassa on vapautunut ja vapautumassa merkittäviä määriä terrorismirikoksista tuomittuja, mukaan lukien Syyriassa ja Irakissa taistelleita henkilöitä. Yhden arvion mukaan Euroopassa on vapautumassa toista tuhatta ilmiöön kytkeytyntä, terrorismirikoksista tuomittua henkilöä kevääseen 2020 mennessä.³¹⁷

³¹⁵ Esim. Pasi Saukkonen, *Ulkomaalaistaustaisten kotoutuminen Helsingissä vuonna 2016. Työllisyys, tulos ja asuminen*. Tutkimuskatsauksia 2018:3 (Helsingin kaupunki, 2018), https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/18_12_18_Tutkimuskatsauksia_3_Saukkonen.pdf.

³¹⁶ Neumann, *Radicalized: New Jihadists*, 112-115; Fernando Reinares, "Jihadist mobilisation, undemocratic salafism and terrorist threat in EU", Royal Institute Elcano Expert Comment 13/2017, 10.3.2017.

³¹⁷ "Terrorists set for release across the EU without proper monitoring", *The National* 6.3.2019.

Vaikka Syyriasta ja Irakista palanneiden määrät ovat vielä lähteneiden määriin verrattuna pieniä, aiempiin konflikteihin verrattuna palanneiden määrä on ollut lukumääräisesti suurta.³¹⁸ Lisäksi ei ole poissuljettua, että konfliktialueelta palasi vielä lisää jihadistiseen liikehdintään kytkeytyneitä henkilöitä. Euroopassa huolta on aiheuttanut vuoden 2019 alussa etenkin Syyriassa ja Irakissa vangitut Isisin toimintaan osallistuneet ja sitä kannattaneet henkilöt, joiden lopullisesta kohtalosta ei ole varmuutta. Heidän kokonaismääränsä on tällä hetkellä suurempi kuin Eurooppaan vuosien 2012–2018 välillä palanneiden määrä, ja alueella on myös arvioitu olevan toista tuhatta Euroopan maiden kansalaisten lasta, jotka ovat joko syntyneet alueella tai matkanneet sinne vanhempiensa mukana.

Aiemmista konflikteista palanneisiin vierastaistelijoihin keskittyneen tutkimuksen perusteella on odotettavissa, että vain osa palaajista on kiinnostunut jatkamaan jihadistista toimintaa palattuaan. Syyriasta ja Irakista palanneiden ja mahdollisesti tulevaisuudessa palaavien määrät ovat siinä määrin suuria, että pienenkin osan aktiivinen osallistuminen voi vaikuttaa merkittävästi yksittäisten maiden turvallisuustilanteeseen.

Taustansa puolesta avainasemissa toimineidenkaltaisten henkilöiden määrää voi myös kasvattaa konfliktialueilta Eurooppaan kohdistuva turvapaikanhakijoiden liikkuvuus. Turvapaikanhakijoiden keskuudessa voi olla henkilöitä, jotka kiinnostuvat ilmiöstä alueelle saapumisen jälkeen tai joilla on jo ennestään kytköksiä jihadistisiin toimiin. Tässä yhteydessä on kuitenkin syytä pitää mielessä, että perinteisesti turvapaikanhakijoiden rooli jihadististen iskujen toteuttamisessa Euroopassa ei ole ollut erityisen merkittävä.

On mahdollista, että avainaktivisteja nähdään jatkossa enemmän Suomessakin, joskin siitä ei ole tällä hetkellä ja Hegghammerin tarkoittamassa muodossa juuri nähtävissä olevia merkkejä. Suomeenkin on jo palannut ihmisiä Syyriasta. Palaajista ei ole saatavilla juurikaan tietoa, mutta tätä tutkimusta tehdessä on syntynyt vaikutelma, etteivät etenkään ennen lokakuuta 2014 Suomeen palanneet ole tässä suhteessa kovin aktiivisia. Selvää ei ole, onko Suomeen palannut esimerkiksi Isisin alueelle matkustaneita tai siellä asuneita ja mahdollisesti ryhmän toimintaan osallistuneita henkilöitä tämän ajankohdan jälkeen. Tällaisten henkilöiden paluusta on olemassa viitteitä, mutta ei varmaa tietoa, kuten ei myöskään heidän mahdollisesta osallistumisestaan jihadistiseen liikehdintään paluunsa jälkeen.

³¹⁸ Syyriasta ja Irakista palanneiden määristä ks. Richard Barrett, *Beyond the Caliphate: Foreign Fighters and the Threat of Returnees* (2017), <http://thesoufancenter.org/wp-content/uploads/2017/11/Beyond-the-Caliphate-Foreign-Fighters-and-the-Threat-of-Returnees-TSC-Report-October-2017-v3.pdf>.

Konfliktialueelta saattaa palata vielä lisää ihmisiä Suomeen. Esimerkiksi suojelupoliisi on kommentoinut Syyrian ja Irakin alueella olevan henkilöitä, ”jotka ovat halukkaita palaamaan Suomeen.”³¹⁹ Selvää ei ole, osallistuvatko tällaiset henkilöt yhä jihadististen ryhmien toimintaan, ovatko he mahdollisesti pakolaisleireillä tai vankiloissa vai oleskelevatko he muuten vain alueella. Yksi tällainen henkilö on maaliskuussa 2019 julkisuuteen noussut ”Sanna”, joka lähti Isisin kutistuneen kalifaatin viimeisimmistä kylästä Baghouzista Syyriassa SDF:n kylän lähelle perustamalle leirille, johon monet Isisin kannattajat ja sen toiminnassa mukana olleet ovat paenneet sotatoimia. Sanna ja sekä hänen 13-vuotias, konfliktialueelle vanhempiensa mukana matkannut tyttärensä ovat ilmoittaneet halustaan palata Suomeen.³²⁰

Suomen tilanteen kehittymisen kannalta avainaktivisteihin on syytä kiinnittää entistä enemmän huomiota jatkossa sekä terrorismin torjunnan että väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisyssä. Tällaisilla henkilöillä voi olla suurempi vaikutus tilanteen kehittymiseen kuin sellaisilla yleisillä tekijöillä, joihin etenkin väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisytyössä tyypillisesti kiinnitetään huomiota.

Avainaktivistien toimintaan puuttuminen on niin ikään osoittautunut hankalaksi jihadistisen liikehdinnän vastaisessa toiminnassa laajemmin. Heitä vastaan voi olla vaikea nostaa syytteitä, koska he eivät välttämättä aina itse syyllisty sellaisiin tekoihin, jotka on kriminalisoitu, ainakaan niin, että se olisi helposti todistettavissa. Toiseksi avainaktivistien toimintaan puuttuminen on usein hankalaa silloinkin, kun on kyse toisen maan kansalaisesta, etenkin mikäli henkilö on saapunut Suomeen turvapaikanhakijana tai pakolaisena. Ellei henkilö ole jonkin muun Euroopan maan kansalainen, karkottaminen saattaa olla poissuljettu vaihtoehto karkotuskohteen ihmisoikeustilanteen tai pakolais- tai turvapaikanhakijastatukseen liittyvän lainsäädännön vuoksi.

Kolmanneksi Hegghammer muistuttaa, että jihadistinen liikehdintä Euroopassa on perinteisesti heijastanut voimakkaasti muslimienemmistöisissä maissa (erityisesti Lähi-idässä) käynnissä olleiden konfliktien kehitystä. Vaikka Syyrian ja Irakin konflikti ei enää ole ilmiön kehittymisen kannalta yhtä oleellinen kuin vuosina 2012–2014, se ei näytä lopullisen ratkeamisen merkkejä, kuten eivät useat muutkaan konfliktit muslimienemmistöisissä valtioissa (esimerkiksi Nigeria, Libya, Jemen, Irak, Afganistan, Somalia). Toisaalta sellaiset konfliktit, jotka ovat herättäneet tunteita sekä jihadistipiireissä että laajemmin muslimiyhteisöissä, eivät ole johtaneet merkittävään jihadistisen liikehdinnän kasvuun. Tällaisia konflikteja ovat olleet esimerkiksi Rohingya-muslimi-

³¹⁹ Petja Pelli, ”Isisin leiristä löytyi suomalaisella aksentilla puhuva Sanna, joka haluaa takaisin Suomeen”, *Helsingin Sanomat* 6.3.2019.

³²⁰ ”Sannan” haastattelu, ks. ”ISIS territory is clearing out. But where will the people go?”, *CNN* 6.3.2019; ”Sumayan” haastattelu, ks. ”Malnourished children leave IS territory in Syria”, *Sky News* 5.3.2019.

hin kohdistunut joukkotuhonnan piirteitä sisältävä kampanja Myanmarissa sekä muslimeihin kohdistunut vaino Kiinassa ja Keski-Afrikan tasavallassa. Nämä huomiot ovat Suomen kannalta relevantteja siinä missä muidenkin Euroopan maiden ja laajemmin länsimaiden kannalta.

Neljäs syy, miksi Hegghammer suhtautuu tulevaisuuteen suhteellisen pessimistisesti, liittyy internetin tarjoamiin mahdollisuuksiin kohdistaa viestintää Euroopassa ja laajemmin länsimaissa asuville kohdeyleisöille. Vaikka turvallisuusviranomaisten ja palveluntarjoajien vastatoimet ovat vähentäneet merkittävästi varsinkin avoimen jihadistisen verkkoviestinnän määrää, nykyinen viestintäteknologia tarjoaa edelleen sellaisia vaikuttamis- ja verkostoitumismahdollisuuksia, joita ei ole ollut vielä viisitoista vuotta sitten käytössä. Tämä on jo näkynyt Suomessa ja tulee todennäköisesti näkymään jatkossakin. Puhtaasti verkon välityksellä tapahtuva ”radikalisoituminen” on kuitenkin edelleen harvinaista.

Vaikka jihadistisen toiminnan huippuvuodet Euroopassa vaikuttavat olevan tällä erää ohi, yhteiskunnalliset olosuhteet ovat edelleen otollisempia jihadistiselle liikehdinnälle Euroopassa kuin ne olivat ennen Syyrian ja Irakin konfliktia. Jatkossa ilmiön kehittyminen tulee todennäköisesti olemaan hitaampaa ellei uusia Isisin ja Syyrian kaltaisia vetovoimatekijöitä ilmene.

Suomen kohdalla on odotettavissa, että Suomen tilanne tulee jatkossakin heijastamaan aiempaa selvemmin yleiseurooppalaisia kehityskulkuja. Ilmiöön liittyvien henkilöiden määrä on kasvanut viimeisen kymmenen vuoden aikana olennaisesti. Toisaalta Syyrian ja Irakin aikaansaama liikehdintä tapahtui tilanteessa, jossa aiempia jihadistisia verkostoja ei juuri ollut. On epäselvää, kuinka kestäväksi liikehdinnän vaikutus jää. Paluuta entiseen ei ole, mutta vielä on liian aikaista sanoa, onko konfliktin ja Isisin aiheuttaman liikehdinnän vaikutuksilla ja sitä myötä syntyneillä verkostoilla jatkuvuutta.

5.5 Jatkotutkimustarpeet

Kuten johdannossa todettiin, tämä on ensimmäinen tutkimus, jossa on pyritty muodostamaan kokonaiskuvaa jihadistisesta liikehdinnästä Suomessa. Julkisesti saatavilla oleva tieto aiheesta on vähäistä ja sen täydentäminen uuden tutkimuksen kautta aikaa vievää, sillä marginaalisen, stigmatisoidun ja tarkoituksellisesti huomiota välttävän ilmiön tutkiminen on hyvin haasteellista. Ilmiöön liittyy vielä paljon sellaisia ulottuvuuksia, joista on hyvin vähän, jos ollenkaan tarkempaa tietoa (joissain tapauksissa edes sitä seuraavilla viranomaisilla).

Tämä tutkimus on toisaalta osoittanut, että vaikka jihadistinen liikehdintä on haasteellinen aihe tutkia avointen lähteiden pohjalta, se on kuitenkin mahdollista, kun siihen on riittävästi aikaa ja resursseja. Tätä tutkimusta varten olisi ollut esimerkiksi tarjolla paljon mahdollisuuksia tehdä haastatteluja, joita ei projektin lyhyen keston vuoksi ehditty käyttää. Monta vinkkiä jäi hyödyntämättä ja vaikeammin saatavilla olevaa aineistoa käymättä läpi.

Jotta aiheesta voidaan käydä tutkittuun tietoon perustuvaa keskustelua, tarve jatkokutkimukselle on ilmeinen. Sama pätee viranomaistoimintaan ja poliittiseen päätöksentekoon.

Lisää tutkimusta kaivattaisiin esimerkiksi seuraavista asioista:

- Suomessa jihadistiseen aktivismiin osallistuvien tausta ja miten he ovat päätyneet osallistumaan toimintaan
- Suomesta vierastaistelijaksi jihadistisiin ryhmiin lähteminen ja aseellisten ryhmien koulutusleireille matkaaminen ennen Syyrian ja Irakin konfliktia
- Syyrian ja Irakin alueelle lähteneiden keskinäinen verkostoituminen ja taustat
- Suomessa oleskelevien jihadistisessa aktivismissa mukana olevien yhteydet ulkomaille
- Naispuolisten aktivistien osallistuminen jihadistisen liikehdintään (mukaan lukien mm. motiivit, liittymisprosessit, toimintamuodot ja verkostot)
- Salafististen yhteisöjen muodostuminen ja toiminta Suomessa 2000- ja 2010-luvuilla, sekä niiden mahdollinen kytkeytyminen jihadismiin ilmiönä
- Jihadististen ryhmien tukitoiminta Suomessa 2000- ja 2010-luvuilla
- Syyrian ja Irakin konfliktiin ja erityisesti Isisiin liittyvä väkivallaton tukitoiminta Suomessa vuosina 2012–2018
- Vuosina 2015–2016 saapuneisiin turvapaikanhakijoihin kohdistunut sisäinen ja ulkoinen rekrytointitoiminta ja suhteet jihadistisiin ryhmiin

Liitteet

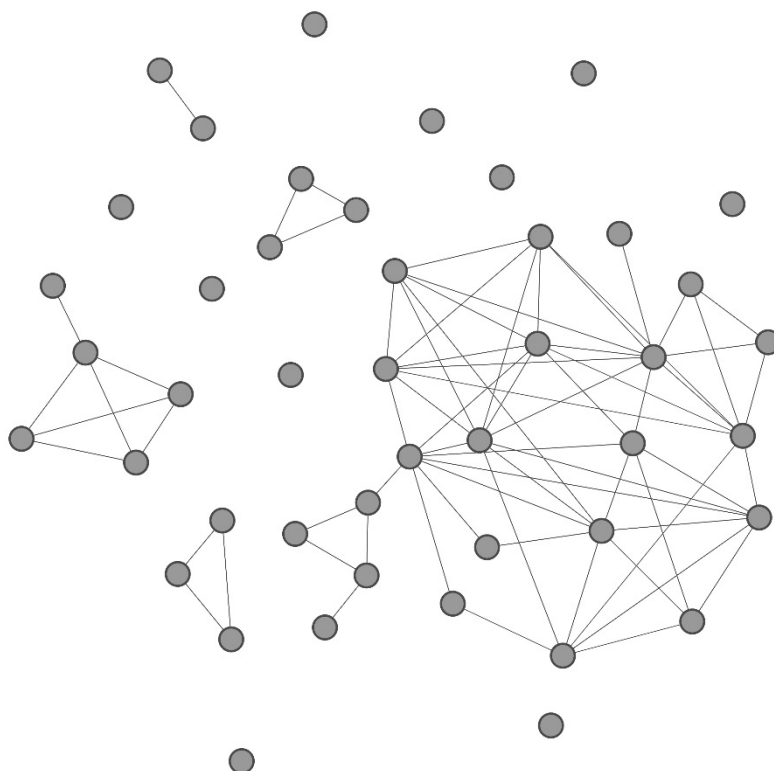
LIITE 1: Eri jihad-doktriinien tulkintojen keskeiset ominaisuudet

Jihadin uskon-opin tulkinta	Historiallinen	Vallankou- mouksellinen	Klassinen (Azzam)	Globaali (AQ)	Globaali sektaarinen (Isis)
Väkivallan oikeut- tava epäkohta	Ulkopuolinen hyökkäys	Epäislamilai- nen hallinto	Ulkopuolinen hyökkäys	Ulkopuolinen hyökkäys	Yhteisön sisäinen epä- usko, Ulkopuolinen miehitys
Päivihollinen	Ei-muslimi hyökkääjä	Muslimihallit- sija	Ei-muslimi hyökkääjä	USA ja liittolaiset	Islamin sisäiset harha- oppineet, USA ja liitto- laiset
Uskonnollisen auk- toriteetin tarve jiha- din julistamiselle	Kyllä	Ei	Osittain	Ei	Ei
Jihadiin osallistumi- nen henkilökohtai- nen uskonnollinen velvollisuus kaikille muslimeille	Ei	Kyllä (paikallisesti)	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Rajoitteita siviileihin kohdistuvalle voi- mankäytölle	Kyllä	Ei	Osittain	Ei*	Ei

Muokattu Thomas Hegghammerin kaavion pohjalta. Ks. Haykel, Hegghammer ja La-croix (toim.), Saudi Arabia in Transition, 216.

* Vaikka al-Qaidan jihadin tulkinnan mukaan on oikeutettua kohdistaa väkivaltaa siviileitä kohtaan niin konfliktialueilla kuin niiden ulkopuolella, ryhmä on pyrkinyt sekä sää-
telemään sitä, missä olosuhteissa ja mihin siviileihin väkivaltaa voi kohdistaa, että oi-
keuttamaan väkivallan käyttöään vetoamalla sodankäynnin sääntöjen ja etiikan kan-
nalta oleellisiin islamilaisiin teksteihin ja perinteisiin.

LIITE 2: Syyriaan ja Irakiin lähteneiden sosiaalinen verkostoituminen

Kaaviossa olevat pisteet kuvaavat niitä yli 40 konfliktialueelle matkannutta henkilöä, jotka on identifioitu tässä tutkimuksessa. Viivat pisteiden välillä puolestaan ilmaisevat heidän välisiä suhteitaan. Tiedot on kerätty sosiaalisesta mediasta, haastatteluista ja avoimesti saatavilla olevista lähteistä kuten media-aineistosta.

Konfliktialueelle on matkannut Suomesta suojelupoliisin mukaan yli 80 aikuista henkilöä, joista tässä on identifioitu puolet. Täysin selvää ei ole, sisältyvätkö kaikki tutkimuksessa identifioidut henkilöt suojelupoliisin arvioon.

Sosiaalisten siteiden ja verkostojen suhteen kyseinen verkostokaavio tulisi ymmärtää minimiarviona. Verkostokaavioon on sisällytetty lähinnä sellaiset siteet henkilöiden välillä, joiden olemassaolo on ilmeistä käytettävissä olleen aineiston perusteella. Sosiaalisten siteiden kartoitus on ollut huomattavasti helpompaa sellaisten henkilöiden tapauksissa, joilla on ollut tili tai tilejä sosiaalisessa mediassa, erityisesti Facebookissa. Tällaisia henkilöitä on 17. Joillakin heistä ei kuitenkaan ollut avoimia profiileja, joista olisi selvinnyt esimerkiksi kaverilistat. Näissä tapauksissa siteiden olemassaoloa sosiaalisen median ulkopuolella on pyritty todentamaan muun muassa haastatteluilla ja keräämällä tietoa muista avoimista lähteistä.

Kaikilla kaaviossa esiintyvillä siteillä ei välttämättä ole ollut merkitystä jihadistisesta toiminnasta kiinnostumisen tai konfliktialueelle matkustamisen kannalta. Näin on ollut todennäköisesti kuitenkin useissa tapauksissa, varsinkin silloin kun on kyse läheisistä ystävyys- tai perhesuhteista sekä avioliitoista. Kaaviossa ei ole myöskään otettu kantaa yksittäisten sosiaalisten siteiden vahvuuteen, jossa on todennäköisesti huomattavasti vaihtelua.

Lisäksi on tärkeää huomioida, että pieni osa kytköksistä on myös saattanut syntyä vasta konfliktialueella. Suomesta lähteneet henkilöt ovat myös voineet verkostoitua keskenään konfliktialueella, ja joissain tapauksissa tiedetään, että näin on myös käynyt.

Sisäministeriö
Inrikesministeriet

Sisäministeriö PL 26, 00023 Valtioneuvosto
Inrikesministeriet PB 26, 00023 Statsrådet

www.intermin.fi